

تعلیم و تربیة اسلامی

صنف هفتم

سال چاپ: ۱۳۹۸ هـ. ش.

سرود ملی

دا عزت د هر افغان دی	دا وطن افغانستان دی
هر بچی یې قهرمان دی	کور د سولې کور د تورې
د بلوڅو د ازبکو	دا وطن د ټولو کور دی
د ترکمنو د تاجکو	د پښتون او هزاره وو
پامیریان، نورستانیان	ورسره عرب، گوخر دی
هم ایماق، هم پše یان	براھوی دی، قزلباش دی
لکه لمر پرشنه آسمان	دا هېواد به تل ځلپېي
لکه زړه وي جاویدان	په سینه کې د آسیا به
وايو الله اکبر وايو الله اکبر	نوم د حق مو دی رهبر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت معارف

تعلیم و تربیة اسلامی

صنف هفتم

سال چاپ: ۱۳۹۸ هـ ش.

مشخصات کتاب

مضمون: تعلیم و تربیة اسلامی

مؤلفان: گروه مؤلفان کتاب‌های درسی دیپارتمنت تعلیم و تربیة اسلامی نصاب تعلیمی

ویراستاران: اعضای دیپارتمنت ویراستاری و ایدیت زبان دری

صنف: هفتم

زبان متن: دری

انکشاف دهنده: ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی و تألیف کتب درسی

ناشر: ریاست ارتباط و آگاهی عامه وزارت معارف

سال چاپ: ۱۳۹۸ هجری شمسی

مکان چاپ: کابل

چاپ خانه:

ایمیل آدرس: curriculum@moe.gov.af

حق طبع، توزیع و فروش کتاب‌های درسی برای وزارت معارف جمهوری اسلامی
افغانستان محفوظ است. خرید و فروش آن در بازار ممنوع بوده و با متخلفان برخورد
قانونی صورت می‌گیرد.

پیام وزیر معارف

اقرأ باسم ربك

سپاس و حمد بیکران آفریدگار یکتایی را که بر ما هستی بخشدید و ما را از نعمت بزرگ خواندن و نوشتن برخوردار ساخت، و درود بی پایان بر رسول خاتم - حضرت محمد مصطفی ﷺ که نخستین پیام الهی بر ایشان «خواندن» است.

چنانچه بر همه گان هویادست، سال ۱۳۹۷ خورشیدی، به نام سال معارف مسمی گردید. بدین ملحوظ نظام تعلیم و تربیت در کشور عزیز ما شاهد تحولات و تغییرات بنیادینی در عرصه‌های مختلف خواهد بود؛ معلم، متعلم، کتاب، مکتب، اداره و شوراهای والدین، از عناصر شش گانه و اساسی نظام معارف افغانستان به شمار می‌روند که در توسعه و انکشاف آموزش و پژوهش کشور نقش مهمی را ایفا می‌نمایند. در چنین برهه سرنوشت‌ساز، رهبری و خانواده بزرگ معارف افغانستان، متعهد به ایجاد تحول بنیادی در روند رشد و توسعه نظام معاصر تعلیم و تربیت کشور می‌باشد.

از همین‌رو، اصلاح و انکشاف نصاب تعلیمی از اولویت‌های مهم وزارت معارف پنداشته می‌شود. در همین راستا، توجه به کیفیت، محبت و فرایند توزیع کتاب‌های درسی در مکاتب، مدارس و سایر نهادهای تعلیمی دولتی و خصوصی در صدر برنامه‌های وزارت معارف قرار دارد. ما باور داریم، بدون داشتن کتاب درسی باکیفیت، به اهداف پایدار تعلیمی در کشور دست نخواهیم یافت.

برای دستیابی به اهداف ذکر شده و نیل به یک نظام آموزشی کارآمد، از آموزگاران و مدرسان دلسوز و مدیران فرهیخته به عنوان تربیت کننده گان نسل آینده، در سراسر کشور احترامانه تقاضا می‌گردد تا در روند آموزش این کتاب درسی و انتقال محتوای آن به فرزندان عزیز ما، از هر نوع تلاشی دریغ نورزیده و در تربیت و پژوهش نسل فعال و آگاه با ارزش‌های دینی، ملی و تفکر انتقادی بکوشند. هر روز علاوه بر تجدید تعهد و حس مسؤولیت پذیری، با این نیت تدریس را آغاز کنند، که در آینده نزدیک شاگردان عزیز، شهروندان مؤثر، متمدن و معماران افغانستان توسعه یافته و شکوفا خواهند شد.

همچین از دانش آموزان خوب و دوست داشتنی به مثابه ارزشمندترین سرمایه‌های فردای کشور می‌خواهم تا از فرصت‌ها غافل نبوده و در کمال ادب، احترام و البته کنجدکاوی علمی از درس معلمان گرامی استفاده بهتر کنند و خوش‌چین دانش و علم استادان گرامی خود باشند.

در پایان، از تمام کارشناسان آموزشی، دانشمندان تعلیم و تربیت و همکاران فنی بخش نصاب تعلیمی کشور که در تهیه و تدوین این کتاب درسی مجданه شبانه روز تلاش نمودند، ابراز قدردانی کرده و از بارگاه الهی برای آنها در این راه مقدس و انسان‌ساز موفقیت استدعا دارم. با آرزوی دستیابی به یک نظام معارف معیاری و توسعه یافته، و نیل به یک افغانستان آباد و مترقی دارای شهر و ندان آزاد، آگاه و مرفه.

دکتور محمد میرویس بلخی
وزیر معارف

فهرست

صفحه	عنوان	صفحه	عنوان
۴۰	درس شانزدهم: طریقه ادای نماز	۱	درس اول: شناخت علم حدیث
۴۳	درس هفدهم: نماز و ترو سنتها	۴	درس دوم: تدوین حدیث
۴۵	درس هجدهم: نماز تراویح و نمازهای قضایی	۶	درس سوم: نیت و اخلاق
۴۸	درس نوزدهم: مفسدات و مکروهات نماز	۹	درس چهارم: خیر خواهی
۵۱	درس بیستم: مسایل متفرقه نماز	۱۱	درس پنجم: مسؤولیت مسلمان در برابر مسلمان دیگر
۵۴	درس بیست و یکم: نماز مریض و مسافر	۱۴	درس ششم: اخلاق نیکو
۵۶	درس بیست و دوم: سیرت النبی ﷺ و اهمیت آن	۱۶	درس هفتم: شفقت و ترحم
۵۹	درس بیست و سوم: سیرت النبی ﷺ و تاریخ	۱۸	درس هشتم: طهارت (پاکیزه‌گی)
۶۳	درس بیست و چهارم: حالت جزیره عرب قبل از اسلام	۲۰	درس نهم: استنجه و نجاست
۶۷	درس بیست و پنجم: حالت عربها قبل از اسلام	۲۲	درس دهم: وضوه
۷۰	درس بیست و ششم: نسب پیغمبر ﷺ	۲۵	درس یازدهم: تیمم
۷۵	درس بیست و هفتم: میلاد پیغمبر ﷺ	۲۹	درس دوازدهم: نماز
۷۷	درس بیست و هشتم: محمد ﷺ در دوران جوانی	۳۲	درس سیزدهم: اذان و اقامه
۸۱	درس بیست و نهم: ساختن کعبه مشرفه	۳۵	درس چهاردهم: شرایط نماز
۸۵	درس سی ام: در سایه‌های نبوت و رسالت	۳۷	درس پانزدهم: واجبات و سنت‌های نماز

صفحه	عنوان	صفحه	صفحه
۱۳۹	درس سی و یکم؛ ادامه نزول وحی	۸۹	درس پنجاه و دوم؛ اقسام حج
۱۴۱	درس سی و دوم؛ خدیجه رضی الله عنها	۹۱	درس پنجاه و سوم؛ مسایل متفرقه حج
	درس سی و سوم؛ دعوت سوی	۹۳	
	درس سی و چهارم؛ دارالارقم (مرکز رهبری)	۹۵	
	درس سی و پنجم؛ ایمان و ثبات	۹۷	
	درس سی و ششم؛ پرورش بتیم	۹۹	
	درس سی و هفتم؛ تعاون و همکاری	۱۰۱	
	درس سی و هشتم؛ صفات مسلمان	۱۰۳	
	درس سی و نهم؛ پنج بنای اسلام	۱۰۵	
	درس چهلم؛ حیاء	۱۰۸	
	درس چهل و یکم؛ مواد مخدر	۱۱۰	
	درس چهل و دوم؛ نماز جماعت	۱۱۲	
	درس چهل و سوم؛ نماز جمعه	۱۱۴	
	درس چهل و چهارم؛ نماز کسوف، خسوف و استسقاء	۱۱۸	
	درس چهل و پنجم؛ احکام جنازه	۱۲۰	
	درس چهل و ششم؛ غسل دادن میت و ادای نماز جنازه بر آن	۱۲۲	
	درس چهل و هفتم؛ زکات	۱۲۵	
	درس چهل و هشتم؛ زکات حیوانات	۱۲۸	
	درس چهل و نهم؛ زکات محصولات و میوه‌ها	۱۳۱	
	درس پنجمانم؛ حج	۱۳۴	
	درس پنجاه و یکم؛ فرایض و واجبات حج	۱۳۶	

درس اول

شناخت علم حدیث

حدیث شریف مصدر دوم شریعت اسلامی می باشد.

پس لازم است بدانیم که کدام علم از سنت پیامبر گرامی ما بحث می کند؟

تعريف، موضوع و غرض علم حدیث

تعريف علم حدیث

حدیث در لغت سخن و هر چیز جدید را گویند.

و در اصطلاح عبارت از علمی است که در آن از قول، فعل و تقریر رسول الله ﷺ از لحاظ متن و سند بحث می شود.

موضوع علم حدیث

گفتار، کردار و تقریر رسول الله ﷺ است.

غرض علم حدیث

متابع و پیروی رسول الله ﷺ می باشد که موجب سعادت دارین می گردد.

فعالیت ها

شاگردان به صورت گروهی و به همکاری استاد در باره تفاوت بین موضوع و غرض علم حدیث باهم مباحثه نمایند.

آشنایی با برخی از اصطلاحات علم حدیث

۱- تقریر: مقصد از تقریر آن است که یک و یا چند تن از اصحاب کرام کاری را انجام

داده و یا سخنی گفته باشند و پیامبر اکرم ﷺ پس از آگاهی در مورد آن سکوت اختیار کرده باشد.

۲ - صحابی: صحابی کسی است که رسول الله ﷺ را دیده و به ایشان ایمان آورده و در حالت ایمان فوت کرده باشد.

۳ - تابعی: تابعی کسی است که در حالت اسلام با صحابی ملاقات کرده و در همین حالت وفات کرده باشد.

بخش‌های حدیث: حدیث دو بخش دارد.

الف - متن: متن، عبارت از الفاظی است که از گفتار، کردار و یا تقریر آن حضرت ﷺ حکایت کند.

ب - سند: عبارت است از سلسله نامهای راویان حدیث.

فعالیت‌ها

شاگردان به صورت گروهی اصطلاحات درس را از یکدیگر بپرسند.

انواع حدیث

حدیث به اعتبار تعداد راوی‌ها و مشهورترین آن‌ها بر سه نوع تقسیم می‌گردد:
۱- متواتر، ۲- مشهور و ۳- آحاد.

۱ - حدیث متواتر

حدیثی است که تعداد راوی‌های آن آنقدر زیاد باشد که اتفاق آن‌ها بر دروغ محال و غیر ممکن باشد.

شرایط حدیث متواتر

الف - تعداد راوی‌های آن زیاد باشد.

ب - اتفاق آن‌ها بر دروغ محال باشد.

ج - تعداد راوی‌های آن در همه مراحل (طبقات) از حد تواتر کم نشود.

۲ - حدیث مشهور: حدیثی را گویند که در عهد صحابه کرام راویان آن کم باشد و در عهد تابعین به شهرت رسیده باشد و راویان آن به حدی باشند که اتفاق آن‌ها بر کذب ممکن نباشد.

۳- حدیث آحاد

حدیثی است که آن را یک شخص و یا دو شخص و یا حتی بالاتر از آن روایت کرده باشد؛ ولی به درجهٔ حدیث مشهور نرسیده باشد و یا اینکه تمام شرایط حدیث مشهور در آن نباشد.

فعالیت ها

شاگردان تفاوت‌های حدیث متواتر را با حدیث مشهور و آحاد به شکل گروهی، توضیح دهند.

ارزیابی

- ۱- تعریف، موضوع و غرض علم حدیث را بیان کنید.
- ۲- حدیث متواتر را تعریف نموده شرایط آن را بیان کنید.
- ۳- حدیث مشهور و حدیث آحاد را بیان کنید.

کارخانه‌گی

شاگردان تعریف لغوی و اصطلاحی علم حدیث را و اینکه صحابی و تابعی به چه کسانی اطلاق می‌شود؟ در کتابچه‌های شان نوشته کرده و تمرین کنند.

درس دوم

تدوین حدیث

در درس اول علم حدیث و اقسام آن را یادگرفتیم. آیا می‌دانید احادیث نبوی چطور جمع و نوشته شده است؟

مرحله اول

اصحاب بزرگوار، در دوران حیات رسول خدا همه سخنان، افعال و تقریرهای ایشان را فرا گرفته به آن عمل نموده و بر آن استدلال می‌کردند و بعضی از اصحاب کرام نیز آن را می‌نوشتند. اما بعد از وفات رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم، صحابه کرام به این امر پی بردن که باید احادیث نبوی جمع و تدوین شود تا از آن حفاظت به عمل آید. بدین خاطر بعضی از اصحاب کرام به این فکر افتادند که احادیث پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم را بنویسند و با خود نگهدارند. پس مرحله اول جمع آوری احادیث پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم در زمان صحابه کرام بعد از وفات رسول خدا آغاز شد.

فعالیت ها

شاگردان در مورد آغاز تدوین حدیث و فواید آن باهم بحث کنند.

مرحله دوم: تدوین احادیث به شکل رسمی

هنگامی که حضرت عمر بن عبدالعزیز صلی الله علیه و آله و سلم در سال ۹۹ هجری قمری خلیفه مسلمانان شد، تصمیم گرفت احادیث نبوی را جمع کند. ایشان از این اقدام، دو مقصد داشتند:

۱- جلوگیری از راه یافتن دروغ در احادیث نبوی

هنگامی که فتوحات اسلامی توسعه یافته و مردم از ادیان مختلف به اسلام مشرف گردیدند، این خطر احساس شد که گروههای گمراه در احادیث نبوی دست بزنند و از خود احادیث دروغین بسازند.

۲- جلوگیری از ضایع شدن احادیث

با گذشت زمان و به سبب شهادت و وفات صحابه کرام این خطر احساس گردید که احادیث پیامبر اکرم ﷺ از بین بروند.

از این رو خلیفه مسلمانان عمر بن عبدالعزیز رض به والیان خود از جمله محمد بن عمرو بن الحزم، والی مدینه منوره وظیفه سپرد که به همکاری عالم مشهور آن زمان، محمد بن شهاب الزهرا احادیث نبوی را جمع کنند و به شکل کتاب در بیاورند. این کار تنها به مدینه خلاصه نمی‌شد؛ بلکه علمای دیگر در مکه، عراق، کوفه و بصره نیز در آن سهم گرفتند. بعد از آن سلسله جمع آوری، تألیف و نوشتن احادیث نبوی دوام یافت و در این عرصه کتب بزرگی تألیف گردید که مشهورترین آن‌ها قرار ذیل است:

شماره	نام کتاب	نام مؤلف و تاریخ تولد	تاریخ وفات
۱	صحیح البخاری	ابو عبدالله محمد بن اسماعیل بخاری (رح)	۱۹۴ هـ
۲	صحیح مسلم	مسلم بن حجاج نیشاپوری (رح)	۲۰۴ هـ
۳	جامع ترمذی	محمد بن عیسیٰ ترمذی (رح)	۲۰۹ هـ
۴	سنن ابو داود	سلیمان بن اشعث سجستانی (رح)	۲۰۲ هـ
۵	سنن ابن ماجه	ابو عبدالله محمد بن یزید قزوینی (رح)	۲۰۹ هـ
۶	سنن نسایی	احمد بن شعیب نسایی (رح)	۲۱۵ هـ

ارزیابی

- ۱- آیا تدوین احادیث در زمان پیغمبر ﷺ وجود داشت؟
- ۲- تدوین علم حدیث در زمان کدام خلیفه آغاز شد؟
- ۳- کتب مشهور حدیث را نام بگیرید؟

کارخانه‌گی

معلومات خود را در مورد تدوین علم حدیث و علمای مشهور آن بنویسید.

درس سوم

نیت و اخلاص

عَنْ عُمَرِ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ أَمْرٍ مَا نَوَى فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ أَمْرًا يَتَزَوَّجُهَا فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ»، متفقٌ عَلَيْهِ

آشنایی با راوی

نام او عمر، نام پدرش خطاب و کنیه ایشان ابوحفص و لقبش فاروق میباشد. خلیفه دوم مسلمانان بود و (۳۰) سال قبل از بعثت متولد شده و در سال ششم نبوت، ایمان آورده است. توسط او دعوت اسلامی و مسلمانان تقویت یافتند. در دوران خلافت عمر فاروق خلیفه شام، مصر، فلسطین، بیت المقدس و عراق فتح شد. در سال بیست و سوم هجری از طرف یک غلام مجوسی به نام ابولؤل در حال امامت نماز صبح به سن ۶۳ سالگی به شهادت رسید و در پهلوی پیامبر اکرم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به خاک سپرده شد.

فعالیت ها

شاگردان در بارهٔ خلفای راشدین و بخصوص درباره شخصیت عمر خلیفه به شکل گروهی مباحثه نمایند.

معنای برخی کلمات

النیّات: جمع نیت = قصد و اراده

نَوَى: نیت کرد

زَن: امرأة

شَخْصُ (مَرْدٌ بَاشَدٌ يَا زَن): امری

آن را به دست می‌آورد: يُصِيبُهَا:

هَاجَرَ: هجرت کرد

معنای حدیث

از حضرت عمر بن خطاب رضی اللہ عنہ روایت است که می فرمایند: از آن حضرت صلی اللہ علیہ و سلم شنیدم که فرمودند: «تمام اعمال به نیت بسته‌گی دارد (نه چیزی دیگر) و یقیناً برای هر فرد همان چیزی است که آن را نیت کرده است. اگر یک شخص به خاطر (رضا و خشنودی) الله و رسولش هجرت کند، پس هجرتش برای الله و رسول اوست و اگر هجرتش به خاطر به دست آوردن دنیا باشد آن را به دست می آورد و یا اگر هجرتش به منظور ازدواج با زنی باشد، در واقع هجرتش به خاطر همان چیزی است که آن را نیت کرده است.

معنی و هدف نیت

نیت در لغت به معنای قصد و اراده می باشد و مراد از نیت در حدیث فوق همان هدف و مقصدی است که انسان جهت به دست آوردن آن کاری را انجام می دهد. و هدف از آن تمییز عبادت از عادت می باشد.

حکمت حدیث

در جامعه‌یی که افراد آن به کارهای نیک تظاهر می کنند؛ ولی در باطن نیت و اراده خلاف آن را دارند، فریب، دروغگویی و نفاق در آن انتشار می یابد. ولی بر عکس در جامعه‌یی که افراد آن کارهای نیک را به منظور رضای خداوند صلی اللہ علیہ و سلم انجام می دهند، صداقت، پاکی، صمیمیت و اعتماد مستحکم می گردد، پس لازم است مسلمانان به خلوص نیت در کارها برای کسب رضای خداوند تشویق شوند.

فعالیت ها

شاگردان با کمک استادشان ضررها ریا و منافع اخلاص را به صورت گروهی بیان نمایند.

فوايد حديث

- ۱- اهميت نيت: عملی نزد الله ﷺ مقبول و با ارزش است که با نيت کسب رضای خداوند ﷺ همراه باشد.
- ۲- ضرر ريا: هر عملی که به خاطر ريا انجام يافته، نه تنها در نزد خداوند قابل قبول نیست، بلکه گناه نیز شمرده می شود.
- ۳- هجرت

هجرت کردن از مکه مكرمه به مدینه منوره کار بسیار دشوار و خطرناک بود و یکی از عالیم مسلمانان متعهد و صادق شمرده می شود، ولی بازهم اجر و ثواب آن به نيت ارتباط دارد. اگر هجرت به منظور کسب رضای خداوند ﷺ باشد ثواب دارد، اما اگر به خاطر کسب امور دنیوی باشد اجر و ثواب ندارد.

ارزیابی

- ۱- ثواب اعمال به چی چیزی مربوط و منوط می باشد؟
- ۲- ترجمة حديث را بيان کنيد.
- ۳- ضرر ريا و خود نمایي چیست؟

کارخانه گی

- ۱- حدیث این درس را با ترجمة آن بنویسید.
- ۲- این عبارت حدیث را حفظ نمایید: «إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ أَمْرٍ إِمْرٌ مَا نَوَى»

درس چهارم

خیر خواهی

عن أبي حَمْزَةَ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ خَادِمِ رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ». متفقٌ عَلَيْهِ

آشنایی با راوی

انس بن مالک انصاری یک صحابی جلیل القدر بوده و به مدت ۵ سال خدمتگزاری رسول الله ﷺ را کرده است و از علمای فقیهه صحابه کرام می‌باشد.

پیامبر اکرم ﷺ در حق ایشان دعا کرده بود که عمرت زیاد و مال و اولادت پر برکت شود و جنت نصیبت گردد. ایشان در سال ۹۳ هجری رحلت کرده‌اند.

معنی برخی عبارات

لا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ: مؤمن (کامل) نمی‌شود یکی از شما.

حتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ: تا این که بپسندید برای برادر خود.

ما يُحِبُّ لِنَفْسِهِ: آنچه می‌پسندید برای خودش.

معنی حدیث

از حضرت انس رض روایت است که رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: «هیچ شخصی از شما مؤمن راستین نمی‌شود تا زمانی که برای برادرش همان چیزی را بپسندید که برای خودش می‌پسندید.»

حکمت حدیث

جامعه‌یی که افراد آن خیر اندیش و خیرخواه باشند و همه در تلاش نیکی به یکدیگر زنده‌گی کنند و منافع عامه در آن رعایت گردد و هیچ‌گاه منافع عامه را قربانی منافع شخصی ننمایند، از هر حیث یک جامعه قوی و نیرومند می‌باشد.

ولی اگر افراد آن خودخواه و در پی منافع خود و ضرر دیگران باشند، در این صورت در

چنین جامعه‌ی دشمنی، کینه و حسد جاگزین می‌گردد. پس لازم است احساس خیر اندیشی و نفع رساندن به دیگران در بین مسلمانان زنده شود و همه به این کار تشویق گردند و از خود خواهی و منفعت طلبی و ضایع کردن منافع عامه به خاطر منفعت شخصی نهی شوند.

فعالیت‌ها

شاگردان فواید خیرخواهی و ضررهای خود خواهی را به صورت گروهی بیان نمایند.

فواید حدیث

- ۱- دوری از خودخواهی: انسان خود خواه که، منافع خود را در ضرر دیگران می‌جوید، مسلمان (کامل) نیست.
- ۲- کمال ایمان: ایمان یک مسلمان زمانی کامل می‌شود که برای دیگران نیز خیراندیش باشد.
- ۳- مؤمن برادر مؤمن است: ارتباط یک مسلمان با مسلمان دیگر قوی‌تر از برادری نسبی می‌باشد.
- ۴- تأکید بر خیرخواهی: پیغمبر اکرم ﷺ در این حدیث مسلمانان را با واضح ترین الفاظ به خیرخواهی دعوت نموده و از خود خواهی منع کرده است.

ارزیابی

- ۱- درباره فواید حدیث معلومات بدھید.
- ۲- مقصد از خیر خواهی به دیگران چیست؟ آن را در ضمن مثالی بیان کنید.

کارخانه‌گی

- ۱- در مورد اهمیت خیرخواهی یک مقاله پنج سطری بنویسید.
- ۲- حدیث شریف را که خوانده اید حفظ نمایید.

درس پنجم

مسئولیت مسلمان در برابر مسلمانان دیگر

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ التَّقْوَى هَاهُنَا (وَيُشَيرُ إِلَى صَدْرِهِ ثَلَاثَ مَرَاتٍ) بِحَسْبِ امْرِئٍ مِّنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَهُ الْمُسْلِمِ. كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ دَمُهُ وَمَالُهُ وَعِرْضُهُ». رواه مسلم

آشنایی با راوی

اسم مبارکش عبدالرحمن بن صخر الدوسی و لقبش ابوهریره بود و در سال هفتم هجری مسلمان گردید.

او مدت زیادی در خدمت رسول الله ﷺ بود و به همین خاطر از هر کسی احادیث زیادتری را روایت کرده است. این صحابی بزرگوار در پرهیزگاری و تقوی مشهور و صاحب ذکاوت بالایی بود و در سال ۵۸ هجری وفات یافت.

معنی برخی کلمات

- ۱- لَا يَظْلِمُهُ: بر او ظلم نمی‌کند.
- ۲- وَلَا يَخْذُلُهُ: او را بی یار و یاور رها نمی‌کند.
- ۳- وَلَا يَحْقِرُهُ: او را سبك و حقیر نمی‌شمارد.
- ۴- التَّقْوَى: پرهیزگاری
- ۵- بِحَسْبِ امْرِئٍ: بس است برای یک انسان
- ۶- عِرْضُهُ: ناموس، عزت و آبرو

معنی حدیث

از حضرت ابوهریره رض روایت است که رسول اکرم صلی الله علیہ و آله و سلم فرمودند: «مسلمان برادر مسلمان است، نه خود بر او ظلم می‌کند و نه او را (در وقت مظلوم بودنش) بی‌یار و یاور رها می‌کند، و نه او را تحقیر می‌کند» (راوی حدیث حضرت ابوهریره رض می‌گوید که در این وقت رسول اکرم صلی الله علیہ و آله و سلم به سینه خود اشاره کرده سه بار فرمودند) تقوا در اینجاست، برای بدی شخص همین کافی است که برادر مسلمان خود را تحقیر کند. خون، مال و آبروی هر مسلمان بر مسلمان دیگر حرام است.»

فعالیت ها

شاگردان در مورد مفهوم حدیث شریف باهم مباحثه نمایند.

حکمت حدیث

برادری، همکاری، احترام به یکدیگر، خودداری از ظلم و اجتناب از تجاوز بر نفس، مال و آبروی دیگران و دفاع از مظلومین و ترس از خداوند عز و جل اساسات عمدۀ یک جامعه سالم می‌باشد که بدون آن نظم جامعه و آراملش مردم ممکن نمی‌باشد. بناء پیغمبر صلی الله علیہ و آله و سلم در عبارات جوامع الكلم مفاهیم و مطالب وسیع فوق را بیان نمودند.

فواید حدیث

۱- **اخوت اسلامی:** مسلمان برادر مسلمان دیگر است البته مردان با دیگران برادر و زنان با دیگران خواهر پنداشته می‌شوند، پس وقتی که برادر و خواهر شدن لازم است تمام حقوق و وجاibi را که برادران و خواهران در مقابل یکدیگر دارند حتی المقدور رعایت نمایند.

۲- **تحريم ظلم:** ظلم به معنای تلف کردن حق است و شامل هر گونه تجاوز و تصرف ناحق می‌شود، و ظلم به هر نوع و بهانه‌یی که باشد حرام است.

۳- **دفاع از مظلوم:** مسلمان نباید برادر مسلمانش را در وقت مظلومیت، تنها بماند، بلکه لازم است با او کمک کند.

۴- **منع تحقیر:** توهین و تحقیر دیگران حرام می‌باشد.

۵- **احترام به دیگران:** مسلمان باید دیگران را احترام نماید تا آن‌ها نیز وی را احترام کنند.

- ۶- تقوای واقعی تقوای باطنی است: چون اگر در باطن خوف خدا^{الله} نباشد تمام کارهای انسان به ریا و نفاق تبدیل می‌شود.
- ۷- بزرگ‌ترین شر: عبارت است از توهین و تحقیر برادر مسلمان.
- ۸- تحریم تجاوز بر نفس دیگران: تمام انواع تجاوز بر نفس مانند: قتل، تعذیب، لت و کوب و جنگ در جامعه اسلامی حرام می‌باشد.
- ۹- تحریم تجاوز بر مال دیگران: هر نوع تجاوز بر اموال، حقوق و منافع دیگران در جامعه اسلامی حرام می‌باشد.
- ۱۰- تحریم تجاوز بر آبرو و عزت دیگران: در جامعه اسلامی آبرو، عزت و عفت انسان‌ها مصون است و هر نوع تجاوز بر آن حرام می‌باشد.

ارزیابی

- ۱- مسلمانان چه مسئولیت‌هایی در برابر یکدیگر دارند؟
- ۲- عبارات ذیل را تکمیل نمایید:
- «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا..... وَلَا..... وَلَا يَحْقِرُهُ»
- «كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ..... وَ..... وَعِرْضُهُ»

کارخانه‌گی

- ۱- حدیث این درس را با ترجمه آن بنویسید.
- ۲- عبارات ذیل را حفظ کنید:
- «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ»
- «كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ دَمُهُ وَمَالُهُ وَعِرْضُهُ»

درس ششم

اخلاق نیکو

عَنِ النَّوَاسِ بْنِ سَمْعَانَ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ عَنِ الْبَرِّ وَالْإِثْمِ؟ قَالَ: «الْبَرُّ حُسْنُ الْخُلُقُ، وَالْإِثْمُ مَا حَاكَ فِي نَفْسِكَ، وَكَرِهْتُ أَنْ يَطْلُعَ عَلَيْهِ النَّاسُ» رواه مسلم

آشنایی با راوی

اسم اش نواس، اسم پدرش سمعان و از راویان شام بود و در مدینه منوره اقامت داشت. ایشان هفده حدیث را از پیامبر اکرم ﷺ روایت نموده و در سال (۵۰) هجری وفات یافته است.

معنی برخی کلمات

۱- البر: نیکی

۲- حُسْنُ الْخُلُقُ: اخلاق نیکو

۳- الْأَثْمُ: گناه

۴- مَا حَاكَ فِي نَفْسِكَ: آنچه در دلت شک پیدا کند.

۵- كَرِهْتَ: بد بدانی

۶- يَطْلُعَ: آگاه شود

معنی حدیث

حضرت نواس بن سمعان رض می‌گوید که از رسول الله ﷺ در باره نیکی و گناه پرسیدم. آنحضرت علیه السلام فرمودند: «نیکی اخلاق نیکو را گویند و گناه آن است که در دلت خدشه ایجاد کند و تو نخواهی که مردم از آن آگاه شوند.»

فعالیت ها

شاگردان جهت آشنایی بیشتر با اخلاق نیکو، مثال‌هایی از سیرت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم ارائه کنند.

حکمت حدیث

تعالیم پیامبر اکرم ﷺ سطح تربیتی فرد مسلمان را چنان بالا می‌برد که دل و ضمیرش کاملاً پاک و آراسته می‌شود و هر حرکت او بخشی از اخلاق نیکو را تمثیل می‌کند و رفته رفته چنان انگیزه و نیروی داخلی در او ایجاد می‌شود که بدون هیچ گونه فشار بیرونی از ارتکاب هر گونه اعمال زشت خود داری می‌کند و هیچگاه به این فکر نمی‌افتد که با حیله و نیرنگ خود را از چنگ قانون و نظام حکومت برهاند.

فوايد حدیث

- ۱- نیکی: بخش عمدۀ نیکی داشتن اخلاق خوب است، زیرا خوشبویی دوستی و اتفاق را به بار می‌آورد و بدخوبی دشمنی و اختلاف را.
- ۲- گناه چیست؟ هر کاری که نفس پاک از آن شرم کند و نخواهد که مردم از آن آگاه شوند، گناه است.
- ۳- گناه فطرتاً مبغوض است: گناه چنان عمل بدی است که حتی مرتكب آن نیز نمی‌خواهد افشا شود.

فعالیت ها

شاگردان در مورد اخلاق نیک و اخلاق بد و اضرار آن باهم بحث و گفت‌گو نمایند.

ارزیابی

- ۱- ترجمه و راوی حدیث فوق را بیان نمایید.
- ۲- معنای کلمات ذیل چیست؟
البر: حسن الخلق: والاثم: ماحاک فی نفسك:
- ۳- نقش اخلاق را در اصلاح جامعه بیان کنید.

کارخانه‌گی

حدیث درس فوق را با ترجمه آن در کتابچه‌های خود بنویسید.

شفقت و ترحم

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرُو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: «الرَّاحِمُونَ يَرَحُمُهُمُ الرَّحْمَنُ، ارْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ، يَرْحَمُكُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ» رواه أبو داود والترمذی

آشنایی با راوی

اسم راوی عبدالله، اسم پدرش عمرو، و اسم جدش العاص می‌باشد. او و پدرش هر دو صحابی بودند. عبدالله عالم و فاضل و از قاریان مشهور قرآن کریم بود، از رسول الله ﷺ احادیث زیادی روایت نموده و در سال ۶۵ هجری دار فانی را ترک گفته است.

معنی برخی کلمات

- ١- الرَّاحِمُونَ: رحم کننده‌گان
- ٢- ارْحَمُوا: ترحم و مهربانی کنید
- ٣- يَرْحَمُكُمْ: بر شما رحم می‌کند.
- ٤- مَنْ فِي الْأَرْضِ: کسی که در زمین است
- ٥- مَنْ فِي السَّمَاءِ: ذاتی که در آسمان است

معنی حدیث

از حضرت عبدالله بن عمرو بن العاص رض روایت است که رسول اکرم ﷺ فرمودند: خداوند علیه السلام رحمت خاص خود را شامل حال رحم کننده‌گان بر مخلوقش می‌سازد. شما بر مخلوق زمینی (همه زنده جان‌ها) رحم کنید تا ذاتی که در آسمان است بر شما رحم کند.»

حکمت حدیث

ترحم و دلسوزی یکی از مهم‌ترین پایه‌های اخلاقی است و رشتۀ مستحکمی است که همه موجودات را به یکدیگر پیوند داده، به کمک و غم‌خواری و داشته و از سنگدلی و بی‌رحمی و تجاوز به حقوق دیگران باز می‌دارد. از سوی دیگر ترحم بر مخلوقات الهی انسان را از قهر و غصب خداوند علیه السلام در امان نگه می‌دارد و در نتیجه زنده‌گی همه موجودات با آرامش و اطمینان سپری می‌گردد.

پس هرگاه افراد یک جامعه نسبت به یکدیگر دلسوز و مهربان باشند، کارها به آسانی پیش می‌رود، مشکلات حل می‌شود و دشمنی‌ها و کینه‌ها جایش را به دوستی و محبت می‌دهد.

فوايد حديث

- ۱- رحمت: از صفات خاص خداوند است، هر قدر از این صفت در وجود بنده‌ای باشد، به همان اندازه مستحق رحمت الهی می‌شود.
- ۲- گستردگی مفهوم ترحم: مفهوم ترحم و دلسوزی در تعالیم پیامبر اکرم ﷺ به حدی گسترده است که همه موجودات را در بر می‌گیرد.
- ۳- ترغیب به ترحم: خداوند متعال نزول رحمت خود را مشروط به ترحم بر مخلوقات ساخته است.

فعالیت ها

شاگردان مثال‌هایی از ترحم بر زنده جان‌ها را که به نظر شما ضروری پنداشته می‌شود و بعضی از مردم آن را مراعات نمی‌کنند به صورت انفرادی ذکر کرده و باهم بحث کنند.

ارزیابی

- ۱- حديث درس را ترجمه کنید؟
- ۲- معنای کلمات ذیل را بنویسید:
الراحمون: ارحموا: يرحمكم: من فی السماء:
- ۳- احکام مستفاد از حديث را بیان نمایید.
- ۴- حکمت حديث را توضیح دهید.

کارخانه گی

- ۱- عبارت ذیل را حفظ نمایید:
الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ
- ۲- درباره دلسوزی و مهربانی یک مقاله مختصر بنویسید.

طهارت (پاکیزه‌گی)

پاکیزه‌گی در دین مقدس اسلام از اهمیت خاصی برخوردار است، دانشمندان همواره به مردم توصیه می‌نمایند که: خود و محیط زیست خود را پاک نگاه دارند.
پس طهارت و پاکیزه‌گی در اسلام چگونه است؟ و چه اهمیتی دارد؟
طهارت در لغت پاکیزه‌گی را گویند.
و در اصطلاح فقهاء عبارت است از دور ساختن بی وضوی و یا نجاست.

فعالیت‌ها

- ۱- چند شاگرد به نوبت شرایط نماز را که قبل از خواندن نام بگیرند.
- ۲- یک شاگرد دیگر از این جمله شرایطی را مشخص نماید که به طهارت ارتباط داشته باشد.

دلیل مشروعیت: پیغمبر اکرم ﷺ می‌فرماید: (الْطَّهُورُ شَطَرُ الْإِيمَانِ) [مسلم ۱۱ ۲۰۳]
ترجمه: نظافت جزء ایمان است.

مفهوم حدیث شریف این است که طهارت در اسلام آنقدر جایگاه بلند دارد که مستقیماً با ایمان رابطه دارد، پس اگر کسی می‌خواهد که ایمانش کامل باشد باید به نظافت خود و محیطش توجه زیاد نماید.

اقسام طهارت یا پاکیزه‌گی
پاکیزه‌گی دو قسم است:

- ۱- پاکیزه‌گی حکمی: پاک شدن از بی وضوی بزرگ (جنابت) و یا کوچک، به نام پاکیزه‌گی حکمی یاد می‌شود.
- ۲- پاکیزه‌گی حقیقی: پاک شدن از هر نوع نجاست، به معنی پاکیزه‌گی حقیقی است.
طریقه پاک شدن: راه پاک شدن از نجاست حکمی غسل، وضعه یا تیمم است، اما برای پاک شدن از نجاست حقیقی باید از آب پاک و تمیز استفاده شود.

فعالیت ها

شاگردان مطالب فوق را به شکل گروهی به روش سوال و جواب باهم تکرار نمایند.
آداب قضای حاجت (رفتن به بیت الخلاء)

کسی که می‌خواهد برای قضای حاجت برود باید آداب ذیل را رعایت کند:

۱ - باید از دید مردم پنهان شود.

۲ - باید جایی را انتخاب کند که قطره‌های ادرار بر خودش نپردازد، تا بدن و لباسش به نجاست آلوده نشود.

۳ - قبل از داخل شدن در بیت الخلاء باید این دعا را بخواند: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبُثِ وَالْخَبَائِثِ».

۴ - در سوراخ‌های حشرات نباید قضای حاجت نمود.

۵ - بر سر راه مردم، قبرستان، سایه و یا جایی که مردم می‌نشینند، نباید قضای حاجت شود.

۶ - نباید در وقت قضای حاجت سخن گفته شود.

۷ - باید به سوی قبله قضای حاجت نشود.

۸ - در آب ایستاده قضای حاجت نکند.

۹ - استنجا باید با دست چپ شود.

فعالیت ها

شاگردان به نوبت نظر خود را در باره حکمت و یا فایده یکی از آداب بیان کنند.

ارزیابی

۱ - طهارت را تعریف کنید؟

۲ - دلیل مشروعیت طهارت را بگویید.

۳ - طهارت چند نوع است؟

۴ - طریقه پاک شدن از نجاستها را بیان نمایید.

۵ - آداب قضای حاجت را بیان کنید.

کارخانه گی

جواب سوال‌های فوق را در کتابچه‌های خویش بنویسید.

استنجاء و نجاست

استنجاء: به معنای پاک کردن نجاست از جای مخصوص است.

وسائل استنجاء

آب، کُلخ، سنگ، کاغذ تشناب (و یا هر آنچه به جای آن‌ها قابل استفاده باشد) از وسائل استنجا به شمار می‌رود.

استنجاء با استخوان، سرگین، خوراکه باب، زغال، شیشه، کاغذی که برای نوشتن باشد، موی، پنبه، تکه و یا با علف حیوانات مکروه است.

حکم استنجاء

۱- استنجاء در حالات عادی (تا وقتی که نجاست از جای خود تجاوز نکرده باشد) سنت است. ولی هرگاه نجاست از جای خود تجاوز کند، اما مقدار آن کم باشد، در این صورت استنجا واجب است، و در حالتی که دور و بر را آلوده کرده باشد، شستن آن فرض است.

معنى نجاست

نجاست در لغت ناپاکی را گویند.

و در اصطلاح فقهاء عبارت است از: هر آن چیزی که شریعت آن را ناپاک شمرده باشد.

اقسام نجاست

نجاست دو قسم است: ۱- حقیقی ۲- حکمی

نجاست حقیقی: آن پلیدی است که مانع صحت نماز می‌باشد.

نجاست حکمی: آن ناپاکی است که اثر و یا موجودیت نجاست در آن آشکار نیست، اما شریعت به طور حکمی و اعتباری آن را نجس شمرده است.

اقسام نجاست حکمی

نجاست حکمی دو قسم است:

۱- بی وضوی بزرگ: به حالت گفته می‌شود که بر انسان غسل واجب می‌گردد و در این حالت خواندن نماز درست نمی‌باشد.

۲- بی وضوی کوچک: به حالت گفته می‌شود که بر انسان تنها وضعه کردن لازم باشد.

انواع نجاست حقیقی

- ۱- نجاست غلیظه: نجاستی است که با دلیل قطعی ثابت گردیده باشد، مانند: خون، ادرار و مواد غایطه انسان، گوشت حیوان مردار شده و شراب.
- ۲- نجاست سبک(خفیفه): نجاستی است که پلیدی آن با دلیل غیر قطعی ثابت شده باشد. مانند: ادرار حیواناتی که گوشت شان خورده می‌شود.

فعالیت ها

شاگردان چیزهای را که استنجاء کردن به آن مکروه است لست نمایند.

مقدار نجاست معاف شده

- هرگاه از نجاست غلیظه جامد به مقدار کمتر از یک روپیه شرعی (۳,۱۲۵ گرام)، لباس را آلوده کند، نماز خواندن با آن فاسد نمی‌شود و اگر مایع باشد کمتر از مقدار کف دست (۶ سانتی متر مربع) معاف است.
- هرگاه نجاست خفیفه (سبک) کمتر از یک چهارم لباس را آلوده کند باکی ندارد. و درین هم کمتر از یک چهارم اندام معاف است. ولی چون نظافت جزء ایمان است؛ بناء بر مسلمان لازم است تلاش نماید بدن و لباسش پاک باشد. و همچنان بی نظافتی برای انسان مشکلات زیاد صحی را بار می‌آورد، و در جامعه موجب نفرت مردم می‌گردد.

فعالیت ها

مطلوب فرق را به شکل گروهی به روش سوال و جواب باهم تکرار نمایند.

ارزیابی

- ۱- اصطلاحات ذیل را تعریف کنید:
استنجاء، نجاست غلیظه، نجاست خفیفه.
- ۲- برای اشیای ذیل مثال بدھید:
نجاست غلیظه، نجاست خفیفه.

کارخانه گی

سوالهای بخش ارزیابی را با جوابهای آن در کتابچه خود بنویسید.

وضوء

تعريف وضوء

به شستن و مسح کردن اندامهای معین وضوء گفته می‌شود.

فعالیت ها

شاگردان درباره فواید وضوء به شکل گروهی بحث کنند.

حكم وضوء

وضوء گرفتن برای ادای نماز، فرض است.

فرايض وضوء

در وضوء چهار چيز فرض است:

- ۱- شستن روی: از رستن موی سر تا زیر زنخ و از نرمی یک گوش تا نرمی گوش دیگر.
- ۲- شستن دستها همراه با آرنجها.
- ۳- مسح کردن یک چهارم سر.
- ۴- شستن پاهای همراه بجلکها.

سنن های وضوء

- ۱- نیت کردن
- ۲- «بسم الله الرحمن الرحيم» گفتن در شروع وضوء
- ۳- سه بار شستن دستها تا بند دست
- ۴- سه بار شستن دهن(مضمضه)

- ۵- سه بار شستن بینی (استنشاق)
- ۶- مسواک کردن
- ۷- خلال کردن ریش
- ۸- خلال کردن انگشتان
- ۹- سه سه بار شستن روی، دستها و شستن پاها
- ۱۰- مسح کردن کل سر
- ۱۱- مسح کردن پشت گوش‌ها و روی گوش‌ها با آب تازه
- ۱۲- شروع کردن از راست در شستن اندام‌ها چون دست‌ها و پاها. (تیمّن)
- ۱۳- رعایت ترتیب وضوء
- ۱۴- پی در پی شستن اندام‌ها
- ۱۵- مالیدن اندام‌ها در وقت شستن
- آداب وضوء (مستحبات)**
- آداب وضوء قرار ذیل است:
- ۱- نشستن در وقت وضوء در جای نسبتاً بلند تا لباس‌های وضوء کننده تر نشود.
 - ۲- در وقت وضوء سخن نگفتن با مردم
 - ۳- در وقت وضوء کمک نخواستن از دیگران. (مگر این که عذر داشته باشد)
 - ۴- حرکت دادن انگشت‌تر در صورتی که انگشت‌تر داشته باشد. تا قسمت‌های زیر آن خوب شسته شود.
 - ۵- شستن دهان با دست راست و شستن بینی با دست چپ

فعالیت‌ها

چند شاگرد به نوبت طوری وضوء کنند که فرض‌ها، سنت‌ها و آداب آن را به صورت عملی برای همصنفان خویش نشان دهند.

مکروهات وضوء

ترک سنت‌ها یا آداب وضوء، مکروه می‌باشد.

شکننده‌های وضوء

وضوء با چیزهای ذیل می‌شکند:

۱- با خارج شدن ادرار، باد و مواد غایطه از بدن

۲- خارج شدن خون و یا ریم از بدن

۳- استفراغ به پری دهن

۴- بی هوشی

۵- دیوانه‌گی

۶- نشه شدن (استعمال مواد نشه آور)

۷- خنده‌یدن در نماز با صدای بلند(قہقهه)

۸- خوابیدن به پهلو(همان خوابی که امکان شکستن وضوء در آن باشد)

فعالیت‌ها

شاگردان در گروه‌ها درباره شکننده‌های وضوء از یکدیگر سؤال کنند.

ارزیابی

۱- فرایض وضوء را بیان کنید.

۲- سنت‌های وضوء را بیان کنید.

۳- آداب وضوء را طور مختصر بیان کنید.

۴- مکروهات وضوء را به اختصار نام بگیرید.

۵- شکننده‌های وضوء را بیان کنید.

کارخانه‌گی

هر شاگرد جواب سوال‌های فوق را به زبان ساده در کتابچه خود بنویسد.

تیمم

تعریف تیمم

تیمم در لغت قصد، عزم و اراده را گویند.
و در اصطلاح عبارت است از: مسح کردن روی و دستها با خاک پاک به طریقۀ خاص و
به نیت طهارت.

عذرهایی که تیمم را روا می‌سازد

در موجودیت عذرهای ذیل تیمم جایز می‌شود:

- ۱- نبودن یا کم بودن آب: هرگاه آب نباشد و یا چنان کم باشد که در صورت وضوء گرفتن با آن، آب باقی مانده برای نوشیدن و یا طبخ (پخت و پز) کفايت نکند، تیمم روا می‌گردد.
- ۲- دور بودن آب: دور بودن آب به اندازه یک میل، چرا که رفتن این همه راه باعث تکلیف می‌شود، اما اگر راه آن شخص به همان طرف باشد نماز خود را کمی بعدتر بخواند و وقتی آنجا رسید وضوء بگیرد.
- ۳- مریضی: چنان مریض باشد که وضوء به او ضرر برساند.
- ۴- ترس و خوف: ترس از دشمن و یا حیوانات وحشی.
- ۵- زندان: اگر انسان در چنان جایی زندانی باشد که اجازه وضوء گرفتن برایش داده نشود، می‌تواند تیمم کند.
- ۶- قادر نبودن برای خرید آب: اگر آب تنها در بدل پول فروخته می‌شد، و انسان توان مالی نداشت.
- ۷- برای ادای نماز جنازه (برای شخصی که ناگهان به جنازه حاضر می‌شود).
- ۸- توانایی به دست آوردن آب را نداشتن: مانند شخصی که بر سر چاه ایستاده باشد ولی برای کشیدن آب از چاه رسیمان نداشته باشد.

طريقه تييم کردن

کف دستهای خود را به خاک پاک بزند بعد آن را تکان بدهد، سپس اول با آن روی خود را مسح نماید و مرتبه دوم باز کف دستهای خود را به خاک پاک بزند و بعد از تکاندن با آن، دستهای خود را تا آرنجها مسح نماید.

شرطهای تييم

- ۱- نيت کردن برای تييم.
- ۲- موجوديت يكى از عذرهايى که تييم را روا مى سازد.
- ۳- برای تييم باید از خاک پاک استفاده شود.
- ۴- مسح کردن کل روی و دستها با آرنجها.
- ۵- دو بار زدن همه دست و يا اکثر آنها بر زمين و يا خاک پاک.

شكنندههای تييم

- ۱- هر آنچه که وضوء و غسل را مى شکند، تييم را هم مى شکند.
- ۲- از بين رفتن عذرهايى که تييم را روا مى ساخت، مثل: ميسر شدن آب.

مسح بر موزه

معنای مسح: مسح در لغت دست کشیدن روی يك چيز را می گويند.
و در اصطلاح کشیدن دست تر روی موزه خاص و به طريقة مخصوص را گويند.

شرایط جاييز شدن مسح بر موزهها

- ۱- داشتن وضوء در وقت پوشیدن موزه.
- ۲- موزهها باید قابلیت راه رفتن را داشته باشد.
- ۳- بجلکها در آن پنهان شود.
- ۴- موزهها سالم بوده و بيش از سه انگشت پاره گی نداشته باشد.

مدت مسح بر موزهها

- ۱- مدت مسح برای مقیم يك شبانه روز است.
- ۲- مدت مسح برای مسافر سه شبانه روز می باشد.

شکننده‌های مسح موزه

- ۱- هر آنچه که وضعه را می‌شکند مسح موزه‌ها را نیز می‌شکند. (و در صورت شکستن بر شخص لازم می‌شود که دو باره پاهایش را بعد از وضعه گرفتن مسح نماید).
- ۲- جنابت و حیض و نفاس
- ۳- بیرون شدن یک و یا هر دو موزه از پاها
- ۴- تر شدن اکثر قسمت‌های پای
- ۵- سپری شدن مدت معین مسح
- ۶- پاره شدن موزه به اندازه سه انگشت

فعالیت‌ها

یکی از شاگردان به طور عملی تیمم و مسح موزه کند.

مسح بر جبیره (بنداز)

معنای جبیره

هر آنچه که روی عضو شکسته و یا زخمی شده بدن به منظور تداوی آن نهاده می‌شود، جبیره نام دارد.

حکم مسح بر جبیره

مسح بر جبیره واجب است.

شرایط مسح بر جبیره

- ۱- شستن محل زخمی شده ناممکن باشد.
- ۲- شستن جای زخم و رسیدن آب به آن محل ضرر داشته باشد.
- ۳- نباید بیش از حد ضرورت، جبیره شود.

شکننده‌های مسح جبیره

مسح جبیره در دو حالت می‌شکند:

- ۱- افتادن جبیره و یا دور کردن آن (در این حالت آن محل باید شسته شود)
- ۲- شکستن وضعه. (در این حالت آن محل باید دوباره مسح شود)

فعالیت ها

مطلوب فوچ را به شکل گروهی به روش سؤال و جواب باهم تکرار نمایند.

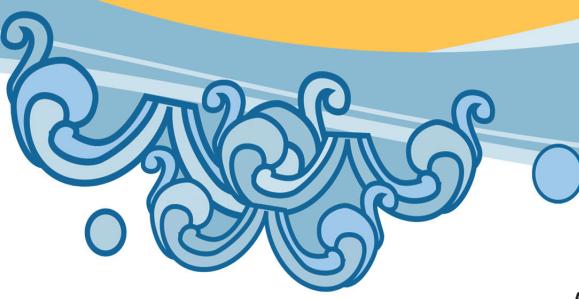
ارزیابی

- ۱- معنی لغوی و اصطلاحی تیمم چیست؟
- ۲- طریقه مسح بر موزه را بیان و معنی لغوی مسح را بگویید.
- ۳- حکم مسح بر موزه چیست؟
- ۴- مدت مسح مقیم و مسافر چند شبانه روز است؟
- ۵- در کدام حالت‌ها تیمم جایز است؟
- ۶- شرایط صحت تیمم را نام بگیرید.

کارخانه‌گی

هر شاگرد جواب سؤال‌های فوق را به زبان ساده در کتابچه‌اش بنویسد.

درس دوازدهم

نماز

معنی نماز

نماز عبارت است از اقوال و افعال خاصی که با تکبیر شروع و با سلام خاتمه می‌یابد.

بعضی از خصوصیت‌های نماز

- ۱- نماز پاکیزه‌گی را در قبال دارد.
- ۲- نماز بهترین وقت برای قبول شدن دعای انسان است.
- ۳- نماز راز و نیاز انسان با خداوند متعال است.
- ۴- نماز انسان را از فحشا و منكرات باز می‌دارد.
- ۵- نماز تقوا است.
- ۶- نماز بهترین وسیله تقویت برادری با مسلمانان است.
- ۷- نماز چهره انسان را روشن و پر نور می‌سازد.
- ۸- نماز به انسان سکون و آرامش می‌بخشد.
- ۹- نماز باعث صحت و تندرستی انسان می‌شود.
- ۱۰- نماز مشکلات انسان را آسان می‌سازد.
- ۱۱- انسان با ادای نماز به خدای خود و عده می‌سپارد که کارهای نیک را انجام داده و اعمال بد را ترک می‌نماید.
- ۱۲- نماز تواضع است.
- ۱۳- نماز به انسان وقار و ارزش می‌بخشد و او را در نزد مردم محترم می‌سازد.
- ۱۴- نماز انسان را متوجه ارزش وقت می‌کند.
- ۱۵- نماز بهترین وقت برای توبه و مراجعته به خداست.
- ۱۶- نماز بهترین طریقه توبه و یاد خدا^{علیه السلام} است.
- ۱۷- نماز زیباترین و مناسب‌ترین تصویر رابطه خالق و مخلوق است.

۱۸- نماز برترین عبادت‌ها نزد خداوند متعال است.

۱۹- نماز کمک الهی را برای انسان فراهم نموده و صاحب فامیل نیک می‌سازد.

حکم نماز

۱- انکار از فرضیت نماز کفر است.

۲- نخواندن نمازهای فرضی از روی سستی و تنبیلی فسق است.

اوقات نماز

اوقات نماز در احادیث معلوم و مشخص شده است که تفصیل آن قرار ذیل می‌باشد:

۱- وقت نماز صبح: از طلوع صبح صادق شروع و با طلوع آفتاب به پایان می‌رسد.

صبح صادق: هرگاه سفیدی به طور عرضی در دو کنار آسمان جانب شرق منتشر شد،
صبح صادق گفته می‌شود.

۲- وقت نماز پیشین: شروع آن از وقت زوال آفتاب است و هرگاه سایه هر چیز دو برابر
سایه اصلی اش شد (البته غیر از سایه زوال) وقت نماز ظهر به پایان می‌رسد.

۳- وقت نماز عصر: شروع آن از ختم وقت نماز ظهر است و تا زمانی که آفتاب غروب
می‌نماید.

۴- وقت نماز شام: با غروب آفتاب وقت نماز شام شروع می‌شود، و با از بین رفتن شفق
(روشنی که در ختم روز در افق دیده می‌شود) وقت نماز شام به پایان می‌رسد.

۵- وقت نماز خفتن: وقت نماز خفتن بعد از بین رفتن شفق شروع شده و با طلوع صبح
صادق به پایان می‌رسد.

اوقات مکروه

نماز خواندن در این سه وقت در احادیث منع شده است:

۱- در وقت طلوع آفتاب.

۲- در وقت زوال.

۳- هنگامی که رنگ آفتاب زرد شود و در آستانه غروب باشد تا غروب آفتاب غیر از نماز
عصر همان روز، خواندن نمازهای دیگر جایز نیست.

مسئاله

بعد از نماز صبح تا طلوع آفتاب و بعد از نماز عصر تا غروب آفتاب خواندن نماز نفل مکروه است؛ اما نمازهای قضایی، سجده تلاوت و نماز جنازه‌بی (که در همین وقت حاضر گردد) مکروه نیست.

نفل خواندن در اوقات ذیل مکروه می‌باشد:

۱- خواندن نفل بعد از طلوع صبح صادق غیر از دو رکعت سنت صبح.

۲- نفل خواندن پیش از نماز شام مکروه است.

۳- زمانی که خطیب خطبهٔ جمعه و یا عید را می‌خواند، نفل گزاردن مکروه است.

۴- پیش از نمازهای عید و بعد از آن‌ها نفل خواندن مکروه می‌باشد.

۵- وقتی که نماز جماعت ایستاده باشد، نفل خواندن مکروه است.

فعالیت‌ها

مطلوب فوق را به شکل گروهی به روش سؤال و جواب باهم تکرار نمایند.

ارزیابی

۱- نماز را تعریف کنید.

۲- ده خصوصیت نماز را بیان کنید.

۳- وقت‌های نماز را توضیح دهید.

۴- وقت‌های مکروه نماز کدام است؟ طور مختصر بیان کنید.

۵- در کدام اوقات نفل خواندن مکروه است؟

کارخانه‌گی

جواب سؤال‌های فوق را در کتابچهٔ خویش بنویسید.

اذان و اقامت

تعريف اذان

اذان در لغت اعلان را می‌گویند.

و در اصطلاح فقهاء عبارت است از: اعلانی که به خاطر نماز بالفاظ مخصوص انجام می‌گیرد.

حكم اذان

اذان برای نمازهای پنج وقت و نماز جمعه سنت مؤکد است، و برای نمازهای دیگر چون نمازهای سنت، نفل، عید، استسقاء، خسوف و کسوف جواز ندارد.

لازم است در اذان و اقامت امور ذیل رعایت گردد

۱- اذان و اقامت باید بعد از داخل شدن وقت گفته شود.

۲- اذان و اقامت باید به زبان عربی باشد.

۳- الفاظ و کلمات اذان و اقامت باید پی درپی و به ترتیب گفته شود.

۴- اذان باید با صدای بلند گفته شود تا مردم بشنوند.

۵- مؤذن باید مسلمان و عاقل باشد.

الفاظ اذان

اللهُ أَكْبَرُ

اللهُ أَكْبَرُ

أَشَهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

أَشَهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولَ اللَّهِ

حَمَّى عَلَى الصَّلَاةِ

حَمَّى عَلَى الْفَلَاحِ

اللهُ أَكْبَرُ

اللهُ أَكْبَرُ

اللهُ أَكْبَرُ

أَشَهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

أَشَهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولَ اللَّهِ

حَمَّى عَلَى الصَّلَاةِ

حَمَّى عَلَى الْفَلَاحِ

اللهُ أَكْبَرُ

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

یادآوری

- برای نماز صبح، بعد از جمله «**حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ**» دو بار «الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمَ» گفته می‌شود.
- در وقت اقامت هم الفاظ آذان گفته می‌شود، صرف بعد از جمله «**حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ**» دو بار «**قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ**» گفته می‌شود.

فعالیت‌ها

یک شاگرد در داخل صنف آذان را و شاگرد دیگر اقامت را طوری بگوید که برای صنوف دیگر مزاحمت ننمایند، سپس استاد و شاگردان صنف، ملاحظات خود را اظهار نمایند.

سنن‌های آذان و اقامت

در آذان هفت چیز سنن است:

- ۱- مؤذن باید صالح و امین باشد و وقت‌های نماز را بفهمد.
- ۲- مناسب است تا مؤذن در وقت گفتن آذان وضو داشته باشد.
- ۳- ایستاده اذان بگوید.
- ۴- در وقت آذان روی مؤذن به طرف قبله باشد و هنگام گفتن «**حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ**» رویش را به طرف راست و در وقت گفتن «**حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ**» به سمت چپ بگرداند.
- ۵- در وقت آذان، مؤذن باید انگشتانش را روی گوش‌هایش قرار دهد.
- ۶- مؤذن باید آواز خوب داشته باشد.
- ۷- مؤذن باید در بین آذان و اقامت فاصله بدهد، یعنی کمی بعد از آذان، اقامت بگوید.

مکروهات آذان

- ۱- تلحین در آذان (تغییر دادن و کم و زیاد کردن کلمات یا حرکات آذان).
- ۲- آذان و اقامت گفتن در حالت جنابت مکروه تحریمی است.
- ۳- آذان فاسق مکروه است.
- ۴- آذان گفتن طفل غیر عاقل
- ۵- آذان زن در مساجد عمومی
- ۶- سخن گفتن در وقت آذان

۷- بعد از آذان خارج شدن مؤذن از مسجد مکروه است.

حکم اقامت

گفتن اقامت برای همه نمازهای وقتی، فرضی و قضائی سنت است. الفاظ اقامت مانند آذان است، اما بعد از جمله (حَيْ عَلَى الْفَلَاحِ) دو بار جمله (قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةِ) زیاد می‌شود و همچنان تمام احکام آذان برای اقامت نیز می‌باشد.

فعالیت ها

مطالب فوق را به شکل گروهی به روش سؤال و جواب باهم تکرار نمایند.

ارزیابی

۱- آذان را تعریف کنید.

۲- حکم آذان و اقامت را همراه با شروط شان بیان کنید.

۳- آذان و اقامت چند سنت دارد؟ بگویید.

۴- مکروهات آذان را به اختصار بیان کنید.

کارخانه گی

جواب سؤال‌های فوق را در کتابچه‌های خویش بنویسید.

درس چهاردهم

شرایط نماز

شرایط نماز قرار ذیل اند:

- ۱- پاک بودن از نجاست حکمی و حقیقی.
 - ۲- پاک کردن لباس از نجاست.
 - ۳- پوشاندن عورت با لباس پاک.
 - ۴- داخل شدن وقت.
 - ۵- ایستاد شدن به طرف قبله.
 - ۶- نیت کردن برای داخل شدن به نماز به گونه‌یی که بین نیت و تکبیر تحریمه فاصله نباشد.
 - ۷- پاک بودن جای نماز.
- مسئله

اندازه عورتی که پوشاندن آن در وقت نماز ضروری است:

الف: عورت مرد

از زیر ناف تا زیر زانو است، یعنی خود عینک زانو هم در عورت داخل است؛ اما خود ناف عورت نیست.

ب: عورت زن

تمام بدن زن عورت است به جز روی، دستها و قدمها، یعنی در وقت نماز تمام بدنش را می‌پوشاند به جز جاهای ذکر شده.

مسئله

وقتی کسی در باره جهت قبله مشکوک شد و کسی هم نبود که از او بپرسد، فکر کند و بعد از آنکه گمان غالب به او پیدا شد به همان طرف نماز بخواند.

ارکان و فرض‌های نماز

- ۱- گفتن تکبیر تحریمه.
- ۲- ایستاده خواندن نماز

۳- خواندن قرائت حتی اگر یک آیت هم باشد.

۴- رکوع کردن

۵- سجده کردن

۶- قعده اخیر به اندازه تشهید

حکم فرض‌های نماز

ادای فرایض حتمی است، هرگاه کسی قصدآیا به فراموشی یکی از فرایض را ترک نماید، نمازش صحیح نمی‌شود و باید دوباره بخواند، همچنان ترک فرض با سجدۀ سهو جبران نمی‌شود.

فعالیت‌ها

شاگردان مطالب فوق را به شکل گروهی به میتوود سؤال و جواب مشق و تمرین نمایند.

ارزیابی

۱- شرایط نماز چند تا است؟ بیان کنید.

۲- اندازه عورت مرد وزن را بیان کنید.

۳- ارکان نماز را نام بگیرید.

۴- اگر کسی یکی از ارکان نماز را ترک کند، چه حکم دارد؟

کارخانه‌گی

جواب سؤال‌های فوق را در کتابچه خود بنویسید.

درس پانزدهم

واجبات و سنت‌های نماز

واجبات نماز

- ۱- خواندن سوره فاتحه یعنی «الحمد لله».
- ۲- بر علاوه سوره فاتحه خواندن یک سوره، یا سه آیت و یا یک آیت که مقدار سه آیت باشد از قرآن کریم در رکعت‌های پر.
- ۳- جهر خواندن قرائت در نمازهای جهری (برای امام) و خفیه خواندن در نمازهای خفیه.
- ۴- خواندن «الحمد لله» پیش از خواندن سوره.
- ۵- اداء کردن هر رکن با آرامش و اطمینان.
- ۶- نشستن بعد از دو رکعت (قعده اول).
- ۷- خواندن تشهید در قعده اول و دوم.
- ۸- رعایت ترتیب در ارکان نماز.
- ۹- خواندن دعای قنوت در نماز وتر.
- ۱۰- تعیین کردن قرائت در دو رکعت اول نمازهای فرض چهار رکعتی و سه رکعتی.
- ۱۱- گفتن تکبیرهای زواید (اضافی) در نمازهای عید.

حکم ترک واجبات

اگر در نماز یک واجب قصداً ترک شد، نماز باید دوباره خوانده شود؛ اما اگر سه‌ها ترک شد سجدۀ سه‌ها لازم می‌گردد.

سنت‌های نماز

- ۱- مردها در وقت تکبیر تحریمه دست‌هایشان را تا برابر گوش‌ها بالا کنند، و زنان تا برابر شانه‌هایشان.
- ۲- خواندن ثنا (سبحانک اللهم) بعد از تکبیر تحریمه.

- ۳- گفتن «اعوذ بالله من الشيطان الرجيم» در رکعت اول.
- ۴- گفتن «بسم الله الرحمن الرحيم».
- ۵- آمین گفتن بعد از سوره فاتحه.
- ۶- «سمع الله لمن حمده» گفتن در وقت برخاستن از رکوع.
- ۷- گفتن «ربنا لك الحمد» بعد از «سمع الله لمن حمده».
- ۸- تکبیر (الله اکبر) گفتن برای رفتنه به رکن دیگر.
- ۹- گفتن «سبحان ربى العظيم» در رکوع و گفتن «سبحان ربى الاعلى» در سجده.
- ۱۰- نهادن دستها روی زانوها به حالت عادی شان در رکوع.
- ۱۱- ایستاده نگه داشتن پای راست و خوابانیدن پای چپ و نشستن روی آن در دو قعده و همچنان در جلسه (نشستن کوتاه در بین دو سجده).
- ۱۲- بلند کردن انگشت شهادت در وقت خواندن «اشهد ان لا اله» و پایین کردن آن در وقت گفتن «الا الله».
- ۱۳- گذاشتن دستها روی زانوها در وقت نشستن.
- ۱۴- قرائت فاتحه در دو رکعت اخیر نمازهای فرض چهار رکعتی سنت است.
- ۱۵- بلند گفتن تکبیرها، «سمع الله لمن حمده» و لفظ سلام، برای امام.
- ۱۶- درود خواندن در قعده اخیر.
- ۱۷- خواندن دعاهای بر گرفته از قرآن کریم و یا احادیث. مثل: (رَبَّنَا آتَنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقَنَا عَذَابَ النَّارِ).
- ۱۸- گردانیدن روی به طرف راست و چپ در وقت سلام.
- ۱۹- وقتی امام سلام می‌دهد باید مقتديان و فرشتگان محافظت را در نیت خود بگيرد.
- ۲۰- وقتی مقتدى سلام می‌دهد کسانی را که در سمت سلام او هستند نیت کند.
- ۲۱- مقتدى در وقت سلام دادن به سمتی که امام در آن طرف است، امام را هم نیت کند.
- ۲۲- اگر در پشت امام ایستاده باشد، در هر دو طرف امام را نیت کند.
کسی که تنها نماز می‌خواند در وقت سلام دادن فرشتگان حفظه را نیت کند.

فعالیت ها

یکی از شاگردان واجبات نماز را در برابر شاگردان دیگر بیان کند.

ارزیابی

الف: به سؤالهای ذیل جواب بدھید:

- ۱- به جای نیاوردن یکی از واجبات نماز چه حکم دارد؟
- ۲- سنت‌های نماز چند تا است؟ پنج مورد را بیان کنید.
- ۳- واجبات نماز را بیان نمایید.

ب: جمله‌های زیر را با علامت (✓) و جمله‌ غلط را با نشانی (✗) علامت گذاری کنید.

- ۱- خواندن دعای قنوت در نماز فرض از واجبات است. ()
- ۲- آمين گفتن، اعوذ بالله، بسم الله و سمع الله لمن حمده گفتن از سنت‌های نماز می‌باشد. ()

کارخانه‌گی

جواب سؤالهای فوق را در کتابچه‌های خود بنویسید.

طريقه ادائی نماز

طريقه اداء کردن نماز قرار ذيل است:

- ۱- نمازگزار در شروع نماز و به وقت گفتن تکبير تحریمه (الله اکبر) دستهایش را تا برابر نرماء هر دو گوش بالا کند.
- ۲- بعد از آن دست راست خود را بر بالاي دست چپش زير ناف بگذارد، بعد از آن «سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ» را بخواند.
- ۳- بعد از آن اعود بالله..... و بسم الله..... بگويد. البته (ثناء، اعود بالله و بسم الله... به صدای آهسته خوانده می شود و مقتدى اعود بالله و بسم الله نمی خواند).
- ۴- سپس ^(۱) الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ^(۲) الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ^(۳) مَالِكُ يَوْمِ الدِّينِ ^(۴) إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ^(۵) اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ^(۶) صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ^(۷) را بخواند.
- ۵- به صدای آهسته آمين بگويد.
- ۶- بعد از آن يك سوره و يا سه آيت از قرآن کريم تلاوت کند.
- ۷- بعد از آن با گفتن تکبير (الله اکبر) به رکوع برود.
- ۸- در رکوع دستهایش را به حالت عادي روی زانوهایش قرار داده و پشتش را برابر و هموار نگه داشته سرش را بالا و پایین نکند.
- ۹- در رکوع سه بار تسبیح (سبحان ربی العظیم) بگويد.
- ۱۰- وقتی سرش را از رکوع بالا می کند نخست «سمع الله لمن حمده» بگويد، بعد از آن «ربنا لك الحمد» بگويد.

مسئله

- در نماز جماعت امام «سمع الله لمن حمده» بگويد، و مقتدى تنها «ربنا لك الحمد» بگويد.
- ۱۱- بعد از گفتن «ربنا لك الحمد» برای چند لحظه راست و آرام بايستد سپس با گفتن «الله اکبر» به سجده برود، و اول زانوها و بعد از آن انگشتانش را در حالی که به طرف قبله است بر زمین بگذارد سپس بینی و بعد از آن پیشانی اش را بگذارد و در سجده سه بار «سبحان ربی الأعلى» بگويد. در سجده آرنج هایش را از زانوها و شکمش را از رانها دور نگه دارد و انگشتان پاهایش را در حالی رو به قبله نگه دارد که از زمین بالا نشود.

- ۱۲- بعد از آن، همزمان با گفتن تکبیر، سرش را از سجده بالا کند و به آرامی دستهایش را روی زانوهایش بگذارد و در حالی که پای راستش را ایستاده و پای چپش را خوابانیده است، بشینید.
- ۱۳- بعد از کمی نشستن به سجدۀ دوم برود، و سه بار تسبیح (سبحان ربی الاعلی) بگوید.
- ۱۴- بعد از سجدۀ دوم با گفتن تکبیر (الله اکبر) در حالی بلند شود که نخست سر، سپس دستها و بعد از آن زانوهایش را بلند کند.
- ۱۵- رکعت دوم را هم مثل رکعت اول ادا نماید، (اما دستهایش را برابر گوش‌ها بالا نمی‌کند، ثناء و اعوذ بالله را نمی‌خواند، بلکه رکعت‌های باقی مانده را صرف با گفتن «بسم الله الرحمن الرحيم» شروع می‌کند).
- ۱۶- وقتی نمازگزار از سجده‌های رکعت دوم فارغ شد، به گونه‌یی بشینید که دستهایش روی زانوهایش باشد و پای راست را ایستاده و پای چپ را بر زمین خوابانیده و روی آن نشسته است و (التحيات لله والصلوات والطيبات السلام عليك أيتها النبى ورحمة الله وبركاته السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمداً عبد الله ورسوله) را بخواند.
- ۱۷- اگر نماز دو رکعتی باشد، بعد از خواندن درود شریف (اللهم صل على محمد وعلى آل محمد، كما صليت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم؛ إنك حميد مجید. اللهم بارك على محمد وعلى آل محمد، كما باركت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم؛ إنك حميد مجید) و دعای ماثوره (اللهم ربنا آتينا في الدنيا حسنة و في الآخرة حسنة و قدنا عذاب النار). را بخواند و بعد به طرف راست و چپ سلام بدهد.
- ۱۸- اگر نماز سه رکعتی باشد، بعد از سجدۀ دوم رکعت سوم به قعدۀ اخیر نشسته تشهید، درود، و دعا را بخواند و سلام بدهد.
- ۱۹- اگر نماز چهار رکعتی باشد، بعد از سجدۀ دوم رکعت چهارم همین کار را بشکنند.
- ### فرق نماز مرد و زن
- ۱- زن در وقت ایستانش را روی سینه‌ها و مرد زیر ناف می‌گیرد.
- ۲- زن در وقت تکبیر تحریمه دستهایش را تا شانه‌ها بالا می‌کند، اما مرد تا نرمه‌های گوش.
- ۳- زن در سجده آرنج‌هایش را به زانوهایش می‌چسباند.
- ۴- زن در سجده شکمش را به رانهایش می‌چسباند اما مرد جدا می‌کند.
- ۵- زن در همه حالت‌های نشستن، هر دو پایش را از طرف راست بیرون کرده بر زمین می‌نشینند.
- ۶- در سجده آرنج‌هایش را بر زمین می‌گذارد.

فعالیت‌ها

یکی از شاگردان نماز دو رکعتی را در صنف به صورت جهیز تمثیل نماید، و شاگردان دیگر متوجه او باشند و ملاحظات خود را نوشه و در اخیر برای معلم ارائه نمایند.

ارزیابی

۱- به سؤال‌های ذیل جواب بدهید:

أ) ثنا چیست و بعد از آن نمازگزار چه چیز را می‌خواند؟

ب) بعد از «ولا الصالین» کدام کلمه آهسته خوانده می‌شود؟

ج) جای گفتن «سمع الله لمن حمده» و «ربنا لك الحمد» کجاست؟

د) تکبیرات انتقال از یک رکن به رکن دیگر را بگویید.

۲- مهمترین تفاوت نماز مرد و زن را بیان کنید.

کارخانه‌گی

نکات عمده درس را در کتابچه‌های خود بنویسید.

درس هفدهم

نماز وتر و سنت‌ها

حکم نماز وتر

نماز وتر در نزد امام ابوحنیفه رحمه الله تعالی مثلا نمازهای عید واجب است، و به نظر یاران ایشان سنت مؤکد می‌باشد.

ركعت نماز وتر

نماز وتر سه رکعت است.

وقت نماز وتر

نماز وتر بعد از نماز خفتن ادا می‌شود.

قرائت در نماز وتر

قرائت در همه رکعات وتر لازم است.

خواندن دعای قنوت

در رکعت سوم پیش از رکوع دعای قنوت خوانده می‌شود:

(اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْتَعِينُكَ وَنَسْتَغْفِرُكَ وَنُؤْمِنُ بِكَ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْكَ وَنُسْتَغْفِرُكَ وَلَا نَكْفُرُكَ وَلَا نَخْلُعُ وَلَا تَرُكُ مَنْ يَفْجُرُكَ اللَّهُمَّ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِلَيْكَ نُصَلِّي وَنَسْجُدُ وَإِلَيْكَ نَسْعَى وَلَا حُفْدُ وَنَرْجُو رَحْمَتَكَ وَلَا خَشَى عَذَابَكَ إِنَّ عَذَابَكَ بِالْكُفَّارِ مُلْحُقٌ).

فعالیت‌ها

شاگردان دعای قنوت را چندین بار به نوبت بخوانند تا همه خواندن درست آن را یاد بگیرند.

سنت‌ها

سنت دو قسم است. به یکی سنت مؤکد و به دیگری غیر مؤکد یعنی مندوب گفته می‌شود.

سنت مؤکد

آن است که رسول الله ﷺ همیشه بر آن پابند بوده؛ اما گاه‌گاهی ترک کرده‌اند تا گمان نشود که فرض است.

سنت غیر مؤکد (مندوب)

آن است که رسول اکرم ﷺ گاه‌گاهی انجام داده و گاه‌گاهی ترک کرده‌اند.
اوقات سنت‌های مؤکد

تمام سنت‌های مؤکد دوازده رکعت می‌باشد و وقت ادائی آن‌ها قرار ذیل است:

- ۱- دو رکعت قبل از فرض صبح که بر آن زیاد تأکید شده است.
- ۲- چهار رکعت به یک سلام قبل از نماز پیشین. (و یا پیش از نماز جمعه).
- ۳- دو رکعت بعد از فرض نماز خفتن و پیشین.
- ۴- دو رکعت بعد از فرض نماز شام.
- ۵- دو رکعت بعد از فرض نماز خفتن و پیش از وتر.
- ۶- خواندن چهار رکعت به یک سلام بعد از نماز جمعه.

اوقات سنت‌های غیر مؤکد

اوقات سنت‌های غیر مؤکد قرار ذیل است:

- ۱- خواندن دو رکعت بعد از دو رکعت سنت نماز پیشین.
- ۲- خواندن چهار رکعت پیش از نماز فرض عصر.
- ۳- خواندن شش رکعت بعد از نماز فرض شام.
- ۴- بعد از نماز فرض خفتن علاوه بر دو رکعت سنت مؤکد، خواندن چهار رکعت دیگر.

ارزیابی

- ۱- حکم نماز وتر چیست؟
- ۲- نماز وتر چه وقت خوانده می‌شود؟
- ۳- دعای قنوت را بخوانید.
- ۴- سنت‌های غیر مؤکد را بیان کنید.

کارخانه‌گی

این درس را در کتابچه خود بنویسید.

درس هجدهم

نماز تراویح و نمازهای قضایی

نماز تراویح

نماز تراویح برای مرد و زن در ماه مبارک رمضان سنت مؤکد است، چرا که رسول اکرم ﷺ و خلفای راشدین بر آن پابند بوده‌اند. و همچنان ادای آن با جماعت نیز سنت می‌باشد.

مسئله

نفل بعد از شروع کردن لازم می‌گردد، بناءً کسی که یک بار آن را شروع کرد و بعداً فاسد نمود قضایی بر او لازم می‌شود.

وقت نماز تراویح

نماز تراویح در ماه مبارک رمضان بعد از نماز خفتن و پیش از نماز وتر ادا می‌شود.

تعداد رکعات تراویح

تراویح بیست رکعت است و دو دو رکعت به یک نیت وسلام ادا می‌شود و بعد از هر چهار رکعت چند لحظه می‌نشینند و بدین طریق با ده سلام بیست رکعت را تکمیل می‌کند و بعد از آن نماز وتر را با جماعت می‌خوانند. به یاد داشته باشید که غیر از ماه مبارک رمضان نماز وتر با جماعت خوانده نمی‌شود.

فعالیت‌ها

شاگردان متن درس را به صورت انفرادی بخوانند.

نمازهای قضایی

هرگاه نماز کسی قضا شد هر وقت فرصت یافت قضایی آن را بخواند، به جز سه وقتی که نماز خواندن در آن اوقات منع شده است.

کیفیت ادای نمازهای قضایی

رعایت ترتیب در نمازهای قضایی واجب است. هرگاه از شخصی کمتر از شش وقت نماز قضا شده باشد، صاحب ترتیب گفته می‌شود، و رعایت ترتیب بر او واجب است، معنی ترتیب این است که نمازهای قضایی را پیش از نمازهای وقتی ادا می‌کند، و در بین خود نمازهای قضایی هم ترتیب را رعایت نماید یعنی هر نمازی را که پیشتر قضاء شده باشد اول همان را می‌خواند.

چیزهایی که ترتیب با آن ساقط می‌شود

- ۱- هرگاه تعداد نمازهای قضا شده غیر از وتر به شش برسد.
- ۲- هرگاه نمازهای قضایی از انسان فراموش شود.
- ۳- زمانی که وقت تنگ باشد و هر دو نماز (نمازهای وقتی و قضایی) در یک وقت اداء نشود.

فعالیت ها

مطالب فوق را به شکل گروهی به روش سؤال و جواب باهم تکرار نمایند.

۱- به پرسش‌های زیر جواب بدھید

أ- حکم نماز تراویح و وتر چیست؟

ب- نماز وتر و تراویح چگونه اداء می‌شود؟

۲- جملات صحیح ذیل را با علامت (✓) و جملات غلط را با نشانی (✗) علامت گذاری کنید:

أ. نماز تراویح بعد از نماز وتر اداء می‌شود. ()

ب. اگر از شخصی بیش از پنج وقت نمازش قضا شد، او صاحب ترتیب گفته می‌شود. ()

ج. صاحب ترتیب، نماز وقتی را پیش از نماز قضایی اداء کند. ()

د. هرگاه وقت تنگ باشد، ترتیب ساقط می‌شود. ()

ه. بیست رکعت نماز تراویح با ده سلام اداء می‌شود. ()

جواب سؤال‌های فوق را در کتابچه خود بنویسید.

مفسدات و مکروهات نماز

فساد در لغت ضد صلاح است و در اصطلاح فقهاء یک وصف غلط در عبادت، فساد گفته می‌شود. در عبادت‌ها فساد به معنای بطلان است.

مفسدات نماز

- ۱- سخن گفتن در اثنای نماز.
- ۲- خوردن و نوشیدن ولو به فراموشی هم باشد.
- ۳- انجام دادن چنان حرکاتی که بیننده از بیرون گمان کند که او در نماز نیست.
- ۴- دور دادن سینه از قبله.
- ۵- در حالت نماز سه قدم پی در پی برداشت.
- ۶- دیوانه‌گی و بی‌هوشی.
- ۷- شکستن وضوء.
- ۸- اداء کردن یک رکن کامل در حالت برهنه بودن عورت، و یا همراه با آن مقدار نجاستی که مانع نماز می‌شود.
- ۹- طوری بخندد که خودش صدای خود را بشنود.
- ۱۰- سلام دادن به دهان و یا جواب سلام را دادن.
- ۱۱- خداوند متعال گریه کردن به خاطر امور دنیوی، اما اگر از ترس خداوند الله گریه کرد نمازش فاسد نمی‌شود.
- ۱۲- گفتن الفاظی که مربوط نماز نمی‌باشد مانند: «إِنَّ اللَّهَ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ» و گفتن «الحمد لله» و امثال آن.
- ۱۳- قرائت کردن به گونه‌یی که معنی کلمه تغییر کند.
- ۱۴- فتحه دادن به شخص دیگر (به غیر از امام خودش).

شاگردان مطالب فوق را به شکل گروهی به روش سؤال و جواب باهم تکرار نمایند.

معنی کراحت

کراحت در لغت ضد محبت است و در اصطلاح فقهاء هر آنچه که ترک آن بهتر از انجام دادن آن باشد مکروه تنزيهی گفته می‌شود. و اگر منع آن به دليل ظنی ثابت شده باشد، مکروه تحريمی گفته می‌شود. پس هر گاه نماز با کراحت تحريمی ادا شود، دوباره خواندن آن واجب است. و اگر با کراحت تنزيهی ادا شود، دوباره خواندن آن مستحب است.

مکروهات نماز

- ۱- ترک سنتها و یا واجبات نماز قصداً مثل این که نمازگزار در نماز متابعت امام را ترک کرده و در ادای اركان از امام پیشی بگیرد.
- ۲- در داخل نماز مصروف نمودن دستها به چیزهای دیگر مانند:
 - بازی کردن با لباس‌ها و اندام‌ها.
 - پاک کردن پیشانی در حالت نماز.
 - دور کردن سنگریزه‌ها از محل سجده بیش از یک بار.
 - به صدا در آوردن انگشتان.
 - باز و بسته کردن انگشتان.
 - کنند موها.
 - به اشاره جواب سلام را دادن.
- ۳- مصروف نمودن چشمان به چیزهای دیگر در داخل نماز مانند:
 - بستن چشم‌ها.
 - نگاه کردن به طرف آسمان.
 - نگاه کردن به راست و چپ با کنج چشم.
- ۴- ادای اركان نماز به طريقة غير مسنونه آن مانند:
 - قيام غير منظم

• رکوع نامنظم

• سجدۀ نامنظم، مانند سجده کردن بر پیچ لنگی و یا چیز دیگر.

۵- عدم رعایت خواندن اذکار و ادعیه مخصوص در هر رکن مانند: خواندن قرائت در رکوع.

فعالیت‌ها

شاگردان اموری را که خلاف روحیه نماز است و بعضی مردم در نماز مرتکب آن می‌شوند مشخص نمایند.

ارزیابی

۱- به سؤال‌های ذیل جواب بدهید:

أ- معنای کراحت و فساد چیست؟ طور مختصر تعریف کنید.

ب- پنج مورد از مکروهات نماز را بیان کنید.

ج- پنج مفسد نماز را بیان نمایید.

۲- جملات صحیح را با علامت (✓) و جملات غلط را با نشانی (✗) علامت گذاری کنید:

أ- به صدا در آوردن انگشتان مکروه است. ()

ب- قرائت در حالت رکوع نماز را فاسد می‌سازد. ()

ج- سخن گفتن در نماز مکروه است. ()

کارخانه‌گی

جواب سؤال‌های فوق را در کتابچه خود بنویسید.

مسایل متفرقه نماز

وقتی کسی بدون اراده در نماز بی وضو شد:

۱- نماز را ترک کرده و بعد از وضوء کردن نمازش را از همان جایی که ترک کرده بود، ادامه دهد؛ اما از سرخواندن آن بهتر است.

۲- اگر شخص بی وضوء شده امام باشد یکی از مقتديان خود را امام تعیین کند تا باقی مانده نماز را او تکمیل نماید.

۳- هرگاه نمازگزاری بعد از قعده اخیر بی وضوء شد، بروود و وضوء کند و بعداً بباید و سلام بدهد این هر سه مورد در صورتی است که سخن نگفته باشد، اما اگر سخن گفته باشد، قصداً یا سهوا، نمازش فاسد می‌شود و ادامه دادن آن جایز نیست.

سجدة سهو: سجده سهو عبارت از اداء کردن دو سجده در اخیر نماز است جهت جبران کدام عمل زیادت و نقصان که در نماز رخ داده می‌باشد.

سهو به معنای غفلت و بی پرواپی است.

حکم سجدة سهو: سجدة سهو واجب است.

اسباب سجدة سهو: سجدة سهو با یکی از اسباب ذیل واجب می‌شود:

۱- به ترک واجب

۲- به تأخیر فرض

مسئله: به ترک کردن سنت، سجده سهو لازم نمی‌شود؛ زیرا با ترک سنت نماز ناقص نمی‌گردد.

مسئله: ترک کردن فرض به سجده سهو جبران نمی‌گردد، زیرا ترک کردن فرض نماز را باطل می‌سازد، اما اگر کسی در کدام رکن نماز سهو شد دوباره آن را اعاده کند و اگر از جایش تغییر داده باشد باید در اخیر نماز سجده سهو نماید.

وقت سجدة سهو

سجدة سهو دو سجده است که نواقص نماز را جبران می‌کند و وقت آن در قعده اخیر بعد از تشهید، درود و یک سلام است.

طريقه سجده سهو

در قعده اخير بعد از تشهيد و درود به يك طرف سلام داده می شود و بعد از دو سجده سهو به قعده نشسته و برای بار دوم تشهيد (التحيات...) و درود (اللهم صل...)، و دعا می خواند و سپس به طرف راست و چپ سلام می دهد.
شك در نماز و يا وضعه

- ۱- اگر به کسی شک دست داد که نماز خوانده است یا نه، اين شخص نماز نخوانده است، چراكه نخواندنش يقيني و خواندنش مشکوك است.
- ۲- اگر برای کسی بعد از قعده اخير و سلام گردانيدن شک پيدا شد، شک او اعتبار ندارد.
- ۳- اگر کسی بسيار مشکوك باشد و هر وقت به او شک پيدا شود، به گمان غالبش عمل نماید.
- ۴- اگر کسی به اين باور باشد که وضعه کرده است، اما در باره اين که ممکن بی وضعه شده باشد برايش شک ايجاد شد، چنين شخصی وضعه دارد، اما اگر بی وضعه بودنش به يادش است ولی در مورد اين که امكان دارد وضعه کرده باشد مشکوك باشد، چنان شخصی بی وضعه گفته می شود.

سجدة تلاوت

حکم سجدة تلاوت

سجدة تلاوت واجب است.

أسباب سجدة تلاوت

- ۱- تلاوت: هرگاه شخصی آيت سجدة تلاوت را بخواند بر تلاوت کننده، تلاوت واجب می شود.

۲- شنیدن: سجدة تلاوت بعد از شنیدن آيت سجده بر شنونده نيز واجب می شود.

- ۳- اقتداء: به اين معنى که اگر امام سجدة تلاوت را بخواند بر مقتدى نيز سجده تلاوت واجب می شود اگرچه نشينide باشد.

طريقه ادائی سجدة تلاوت

تكبير می گويد (اما دستها ييش را به طرف گوشها بالا نمی کند) و به سجده می روید، و مثل سجدة نماز سجده می کند و برای برخاستن از سجده تكبير می گويد، اين هر دو تكبير واجب است، سجدة تلاوت تشهيد و سلام ندارد.

در قرآن کریم آیات سجده نشانی شده است، تعداد آیت‌های سجده با نام سوره‌های
شان قرار ذیل می‌باشد

آیت	سوره	شماره	آیت	سوره	شماره
۲۶	النمل	۸	۲۰۶	الأعراف	۱
۱۵	آل‌السجده	۹	۱۵	الرعد	۲
۲۴	ص	۱۰	۵۰	النحل	۳
۳۸	حم السجده	۱۱	۱۰۹	الاسراء	۴
۶۲	النجم	۱۲	۵۸	مریم	۵
۲۱	الانشقاق	۱۳	۱۸	الحج	۶
۱۹	العلق	۱۴	۶۰	الفرقان	۷

این فقره شامل امتحان نمی‌باشد.

فعالیت ها

یکی از شاگردان سجده تلاوت را به طور عملی اجراء کرده و شاگرد دیگر اسباب وجوب آن را بیان کند.

ارزیابی

الف: به سؤال‌های ذیل جواب بدھید:

- ۱- حکم و اسباب سجده سھو را بیان کنید.
- ۲- اسباب سجده تلاوت را نام ببرید.
- ۳- آیت‌های سجده تلاوت چند است؟
- ۴- اگر امام در نماز بی وضعه شد چه باید بکند؟

ب: خالیگاه‌های ذیل را با کلمات مناسب پر کنید:

- ۱- با ترک سنت‌ها سجده سھو.....
- ۲- ترک فرض با سجده سھو جبراں.....

کارخانه گی

جواب سؤال‌های فوق را در کتابچه تان بنویسید.

نماز مریض و مسافر

نماز مریض

نماز مریض با توجه به وضعیت مریض قرار ذیل است:

- ۱- اگر مریض قادر به ایستادن نبود نمازش را نشسته و با رکوع و سجده ادا کند.
- ۲- اگر رکوع و سجده هم برای مریض دشوار بود، رکوع و سجده را با اشاره به گونه‌یی انجام دهد که اشاره سجده پایین‌تر از اشاره رکوع باشد، اما این درست نیست که به خاطر سجده چیزی را بلند کند و بر آن سجده نماید.
- ۳- اگر شخصی توانایی نشستن را هم نداشته باشد، در حالی به پشت بخوابد که انگشتانش به طرف قبله باشد و در زیر سرشن هم یک بالشت بگذارد و سرشن را بلند کند و رو به سوی قبله، رکوع و سجده را با اشاره انجام دهد.
- ۴- اگر یک مریض نمی‌توانست با اشاره هم نماز بخواند، نماز او به تأخیر می‌افتد و جائز نیست که با اشاره چشم و ابرو نماز بخواند.

نماز مسافر

برخی از احکام سفر

- ۱- در ماه مبارک رمضان روزه نگرفتن برای مسافر جایز است.
- ۲- مدت مسح بر موزه‌ها برای مسافر سه شبانه روز است.
- ۳- نماز جمعه و عیدین و قربانی بر مسافر واجب نیست.
- ۴- مسافر نمازهای فرض چهار رکعتی را قصر می‌کند و دورکعت می‌خواند و در صورت موجودیت خطر از دزد و راهزن می‌تواند نمازش را به تأخیر بیندازد. قصر: نمازهای فرض چهار رکعتی را دو دورکعت خواندن، قصر گفته می‌شود.

حکم قصر: قصر در سفر بهتر (عزیمت) است.

شرایط قصر: فقهاء شرایط آتی را در مورد قصر وضع کرده اند:

- ۱- اندازه راه و سفر با رفتار عادی سه شبانه روز را دربر بگیرد.^(۱)
- ۲- به محض خارج شدن از آبادی‌های شهر و قریه، سفر آغاز می‌شود، یعنی هرگاه مسافر

^۱ برخی از علمای معاصر مسافت سفر شرعی را (۸۹) کیلومتر تعیین کرده اند.

از منطقه خود خارج شد، مسافر گفته می‌شود.

۳- باید نیت سفر را بکند.

۴- در نیتش مدت سفر کمتر از سه شبانه روز نباشد.

مسائلی در باره سفر

۱- اگر شخصی وطن اصلی اش را که در آن متولد شده و زندگی کرده است، ترک نموده و جای دیگری را برای زندگی برگزیند، سپس بنابر ضرورتی به زادگاهش بیاید، چنان شخصی نمازش را قصر می‌کند، به شرطی که فاصله میان محل اقامت و زادگاهش کمتر از سه شبانه روز نباشد.

۲- اگر نماز شخصی در سفر قضا شد؛ سپس او به خانه آمد، قضایی سفرش را قصر می‌خواند، اما اگر در خانه قضا شده بود و خواست قضایی آن را در سفر بخواند، باید آن را پوره بخواند.

فعالیت ها

شاگردان مطالب فوق را به شکل گروهی به روش سؤال و جواب باهم تکرار نمایند.

ارزیابی

۱- به سؤال‌های ذیل جواب بدھید:

أ- در مورد احکام خاص سفر معلومات بدھید.

ب- قصر چیست و چه حکم دارد؟

ج- شرایط قصر را به طور مختصر بیان کنید.

کارخانه‌گی

جواب سؤال‌های فوق را در کتابچه‌های خویش بنویسید.

درس بیست و دوم

سیره‌النبی و اهمیت آن

خداوند متعال می‌فرماید: (لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ) [الاحزاب: ۲۱]
ترجمه: یقیناً در اقتداء به رسول خدا برای شما سرمشق خوبیست.

خداوند متعال، در این آیه کریمه ما را به پیروی پیغمبر ﷺ امر فرموده است؛ لذا آموختن سیرت پیغمبر ﷺ برما لازم است تا بتوانیم به او اقتداء نموده راه او را دنبال کنیم، سنتش را جستجو کنیم و از هدایت و رهنمایی‌های او پیروی کنیم. پس سیرت پیغمبر ﷺ در فهم و درک اسلام از چه اهمیتی برخوردار است؟ مفهوم و ویژه‌گی‌های سیرت کدام است؟ و در تدریس سیرت چه اهدافی نهفته است؟

تعريف سیرت

سیرت درلغت به معنای راه، روش و سنت آمده است.

و در اصطلاح: عبارت است از احوال و تاریخ زندگی یک شخص و موضوعات مربوط به آن.

سیرت وقتی بدون قید گفته شود مراد از آن سیرت حضرت محمد ﷺ می‌باشد.

فعالیت‌ها

علم سیره‌النبی به کدام علم بیشتر شباهت دارد؟ به علم حدیث، علم تاریخ، یا کدام علم دیگر؟ شاگردان به طور گروهی پاسخ آن را دریافت نمایند.

موضوعات عمده‌یی که سیرت شامل آن می‌شود، عبارت اند از:

نشانه‌های مقدماتی نبوت از هنگام میلاد پیغمبر ﷺ، کودکی، رشد، جوانی آن حضرت ﷺ و گونه‌های مختلف حفاظت و عنایت خداوند متعال از پیامبر، زمان نزول وحی، دعوت سری، دعوت علنی، فشارهای گوناگون قریشی‌ها بالای مسلمانان، هجرت مسلمانان به حبشه، انتشار دین اسلام در خارج از مکه مکرمه، توافقات با اهل یثرب (مدينه منوره)، هجرت به یثرب، تأسیس جامعه اسلامی در مدينه منوره، توافقات با قبایل و همسایگان، توطئه‌ها و دشمنی‌های مشرکین و یهود در برابر مسلمانان، دفاع مسلمانان و غزوات پیغمبر اکرم ﷺ در مقابل آن‌ها، پیام‌های دعوت به حکام مناطق همچو امپراطوران جهان، انتشار دین مبین اسلام در نواحی مختلف جزیره‌العرب، سفرهای مختلف آن حضرت ﷺ، صفات پیغمبر اکرم ﷺ و رحلت ایشان از دنیا فانی به جهان ابدی.

ویژه‌گی‌های سیره النبی

سیرت النبی ویژه‌گی‌های زیادی دارد، که از جمله آن‌ها میتوان نکات ذیل را یاد آوری نمود:

۱- سیرت پیغمبر ﷺ صحیح ترین سیرت پیامبران در تاریخ است؛ زیرا این سیرت از طریق روایت‌های متصل شخصیت‌های معروف و موثق انتقال گردیده تا این‌که به مرحله ثبت و تدوین رسیده است.

تدوین سیرت در سال (۱۰۱ هجری) در زمان عمر بن عبدالعزیز ﷺ صورت گرفت.

۲- تعالیم و آموزه‌های سیرت شامل تمام عرصه‌های زنده‌گی بوده، سرمشق خوبی برای هر فرد در هر سطحی که زنده‌گی می‌کند می‌باشد.

۳- سیرت پیغمبر ﷺ روش کننده و مبین تمام احوال مراحل زنده‌گی ایشان می‌باشد که: از هنگام ازدواج پدرش عبدالله با آمنه بنت وهب، آغاز و شامل مراحل: ولادت، بعثت، دوره‌های مختلف دعوت، غزوات الی وفات آن حضرت ﷺ می‌گردد.

فعالیت‌ها

مطلوب فوق را به شکل گروهی به روش سؤال و جواب با هم تکرار نمایند.

اهمیت تدریس سیرت النبی

- ۱- در سیرت نفیس پیغمبر ﷺ فضایل، مکارم اخلاق، اندرزها، و عبرت های فراوانی است که انسان را به سوی خیر هدایت می نماید.
- ۲- تدریس سیرت این واقعیت را واضح می نماید که دین اسلام دین صبر، تحمل، بردازی، تدبیر، تعلق، حکمت، خیر و منفعت برای بشریت می باشد.
- ۳- سیرت روش دعوت و اصلاح جامعه را برای مصلحان و دعوتگران واضح می کند.
- ۴- سیرت مقام و منزلت عالی دین مبین اسلام را در مقایسه با رسم و رواج های ظالمانه و بی عدالتی ها که قبل از اسلام در بین مردم منتشر بود، واضح می سازد.
- ۵- با فهم سیرت و آگاهی از تکالیف و مشقت های زیادی که پیغمبر اکرم ﷺ و یارانش (در راه نشر دین مبین اسلام) تحمل نموده اند، صبر و بردازی انسان بیشتر می گردد.
- ۶- با تدریس سیرت پیغمبر اکرم ﷺ می توان از مقاصد دین بیشتر آگاه شد، و تفسیر و شأن نزول آیات زیاد قرآن کریم را آموخت.
- ۷- سیرت شیوه وحدت امت اسلامی را واضح می سازد، که چگونه می توان از اقوام و قبایل مختلف، با هم دشمن و متشتت، یک ملت واحد، نیرومند، باعزت و با هم برادر و برابر ایجاد نمود، و رهبران آن ها با تقوا و اخلاصی که در برابر خدا ﷺ و بنده گان او دارند، محبوبترین اشخاص در قلب همه اتباع کشور شان باشند.
- ۸- خواندن و تدریس سیرت پیغمبر ﷺ سبب غنامندی بخش مهمی از فرهنگ و معارف اسلامی برای مسلمان می شود.

ارزیابی

- ۱- سیرت را در لغت و اصطلاح تعریف کنید.
- ۲- سه ویژه گی سیره النبی را بیان کنید.
- ۳- اهمیت آموختن سیره النبی را در ابعاد مختلف زنده گی مسلمانان بیان دارید.

کارخانه گی

مطلوب درس را به صورت فشرده در یک مقاله کوتاه در کتابچه خود بنویسید.

درس بیست و سوم

سیرت نبوی و تاریخ

تعریف تاریخ

تاریخ در لغت به معنای تعیین وقت و زمان یک حادثه است.

در اصطلاح: عبارت از تعیین وقت و زمان حوادث مهم گذشته است، که شامل: شناخت احوال اشخاص مهم، گروهها، تمدنها، شهرها، رسم و رواجها، صنعتها، نسبها و احوال زنده‌گی و مرگ آن‌ها می‌گردد.

سیرت پایه‌اصلی تاریخ است

سیرت پیغمبر ﷺ پایه اساسی حرکت بزرگ تاریخ را تشکیل می‌دهد که مسلمانان به آن افتخار می‌کنند، زیرا نخستین و قایع و حادثی را که نویسنده‌گان مسلمان تدوین کردند، عبارت از حوادث سیرت نبوی ﷺ بود، سپس تدوین حادث بعدی تا امروز دنباله همان سیرت است.

شیوه ارائه سند در روایت سیرت و تاریخ

شیوه روایت حوادث تاریخی، گردآوری وقایع و تمییز روایت درست و نادرست در نزد اعراب و مسلمانان روش علمی و دقیقی را به خود گرفت، که دیگران از آن بی‌بهره بودند، چون مسلمانان به جمع آوری و تدوین صحیح سیرت نبوی ﷺ به عنوان یک ضرورت دینی نگاه می‌کردند. لذا به گونه‌یی در تدوین وقایع آن همت به خرج دادند که از هر گونه شائبه، و هم آمیخته‌گی و افتراء پاک و منزه باشد.

این روش نخست برای خدمت سنت و سیرت نبوی ﷺ ایجاد گردید، سپس در تدوین تاریخ از آن کار گرفته شد و به عنوان میزان و معیار تمییز حقایق متعلق به تاریخ قرار گرفت.

مصادر سیرت النبی

مصادر و منابعی که می‌توان سیرت النبی را از آن گرفت عبارت اند از: قرآن کریم، سنت نبوی، کتب شمایل محمدی، کتب دلایل و معجزات نبوی، کتب خصایص، کتب مغازی، و کتب تخصصی سیرت.

۱- قرآن کریم

بخش عمده سیرت پیغمبر ﷺ در قرآن کریم به صورت اجمالی ذکر شده است.

۲- سنت نبوی

بیشترین بخش سیرت نبوی ﷺ را می‌توان در کتب سنت نبوی ﷺ که شامل کتب صحاح، سنن، آثار، مسانید، مستدرکات و معاجم می‌باشد دریافت.

۳- کتاب‌های شمایل محمدی

کتاب‌های شمایل (و اوصاف) محمدی کتاب‌هایی اند که مؤلفین آن‌ها به ذکر جوانب اخلاقی، عادات، فضایل و سلوک پیغمبر اکرم ﷺ توجه بیشتری مبذول داشته اند.

۴- کتاب‌های دلایل نبوی (معجزات محمدی ﷺ)

کتب دلایل نبوی کتبی است که بیشتر در مورد دلایل و معجزات پیغمبر اکرم ﷺ بحث نموده است.

۵- کتاب‌های خصایص محمدی ﷺ

کتب خصایص محمدی کتبی است که بیشتر پیرامون اموری بحث می‌نماید که مخصوص پیغمبر اکرم ﷺ و امتش باشد.

۶- کتاب‌های مغازی

کتب مغازی کتبی است که از توطئه‌ها و دسایس دشمنان مسلمانان در صدر اسلام و دفاع مسلمانان و غزوات پیغمبر اکرم ﷺ بحث می‌نماید.

۷- کتاب‌های تخصصی سیرت

عبارت از کتاب‌هایی است که تمام موضوعات عمده علم سیرت را در بر می‌گیرد. آغاز تألیف سیرت و مشهورترین کتاب‌های آن:

۱- عصر صحابه: تدوین سیرت به صورت ابتدایی در بین سال‌های ۵۰ - الی ۶۰ هجری آغاز گردید، طوری که عبدالله بن عباس رض برای شاگردانش نسب و غزوات

پیغمبر ﷺ را تدریس می‌کرد و شاگردانش آن را می‌نوشتند. همچنان عبدالله بن عمرو بن عاصی خلیفه و براء بن عازب خلیفه نیز برای شاگردان شان علم سیرت را تدریس می‌کردند.

۲- عصر تابعین: تألیف سیرت در عصر تابعین آغاز گردید، عروه بن زبیر بن عوام کتاب غزوات رسول الله ﷺ را تألیف کرد.

مهم ترین تألیفی که در زمان تابعین در مورد سیرت انجام شد، کتاب أبان بن عثمان بن عفان بود که در سیرت و مغازی پیغمبر ﷺ نوشته و قبل از سال (۸۳ ه) آن را به پایان رسانید.

پس از آن می‌توان از کتاب وهب بن منبه (متوفی ۱۱۰ ه) و کتاب موسی بن عقبه (متوفی ۱۴۱ ه) نام برد، این دسته اشخاص در عصر صحابه می‌زیستند، و علم و دانش شان را از صحابه می‌گرفتند.

۳- عصر اتباع تابعین: جامع ترین کتاب‌های سیرت که در این عصر تألیف گردید، عبارت از کتاب «السیر و المغازی» تالیف محمد بن اسحاق (متوفی ۱۵۱ ه) و کتاب «السیرۃ النبویہ» تألیف ابن هشام (متوفی ۲۱۳ ه) است، که هر دو مولف علم شان را از تابعین فرا گرفتند.

همچنان کتاب حدیث که (موطأ) نام دارد، و امام مالک (متوفی ۱۷۹ ه) آن را تألیف نموده است بخش عمده‌یی از احادیثش به سیرت و اوصاف پیغمبر ﷺ تعلق می‌گیرد.

(صحیح البخاری) که به وسیله امام بخاری (متوفی ۲۵۶ ه) و (صحیح مسلم) که توسط امام مسلم (متوفی ۲۶۱ ه) تالیف شده اند، بخش عمده احادیث آن مربوط به: زنده‌گی پیغمبر ﷺ قبل و بعد از بعثت، خصایص، فضائل، غزوات پیغمبر ﷺ، و فضائل و مناقب یارانش را احتوا می‌نماید.

سپس تألیف کتب سیرت به اشکال مختلف عرض وجود نمود، از جمله آن‌ها نام کتب ذیل را می‌توان گرفت:

۱- عبدالملک بن هشام کتابی در سیرت نوشته که مختصر کتاب سیرت ابن اسحاق بود؛ سپس امام ابوالقاسم عبدالرحمان اندلسی کتاب وی را در کتابی به نام «الروض الانف» شرح نمود.

۲- محمد بن سعد که شاگرد و اقدی بود کتاب «الطبقات الکبری» را در هشت جزء نوشت، که جزء اول و دوم آن به سیرت و غزوات پیغمبر ﷺ اختصاص یافته است. در عصر حاضر کتاب‌های بسیار نفیسی در ابعاد مختلف سیرت نبوی تألیف و تحقیق شده است، که از آن جمله می‌توان کتب ذیل را نام برد:

- الرحیق المختوم: تألیف مبارکپوری
- سیرةالنبی: تألیف علامه شبی نعمانی
- سیرةالنبی: تألیف ابن کثیر
- فقه السیرة: تألیف محمد الغزالی
- نبی رحمت: تألیف محمد مسعود یاقوت
- تهذیب سیرةالنبی ابن هشام: تألیف عبدالسلام هارون^(۱)

فعالیت ها

مطالب فوق را به شکل گروهی به روش سؤال و جواب باهم تکرار نمایند.

ارزیابی

- ۱- تاریخ را در لغت و اصطلاح تعریف کنید.
- ۲- نقش سیرةالنبی را در تدوین تاریخ بیان دارید.
- ۳- چه وقت تدوین سیرةالنبی به طور مستقل آغاز یافت؟ و دو کتابی را نام ببرید که به طور مستقل در سیرت نبوی تألیف شده باشد.

کارخانه‌گی

مطالب درس را به صورت فشرده در یک مقاله کوتاه در کتابچه خود بنویسید.

۱ بحث (آغاز تألیف سیرت و مشهور ترین کتاب‌های آن) معلومات اضافیست، بناء برآن شامل امتحان نمی‌باشد.

درس بیست و چهارم

حالت جزیره العرب قبل از اسلام

نمایی از وضعیت جزیره‌العرب در نیمه دوم قرن ششم میلادی (از سایت وزارت ارشاد عربستان سعودی)

کدام دین در جزیره‌العرب حاکم بود؟ بت پرستی چگونه آغاز گردید؟ و
بته‌ها از کجا به جزیره‌العرب انتقال گردیدند؟

تعریف دین

در لغت: دین معانی زیادی دارد از جمله: شریعت، قانون، روش، مذهب، جزاء، و حساب است.

در اصطلاح: عبارت از نظام زنده‌گی انسان‌هاست که ابعاد اعتقادی، فکری، اخلاقی و عملی را در بر می‌گیرد.

ادیان عرب قبل از اسلام

از هنگامی که فرزندان ابراهیم الله علیه السلام در مکه مکرمه نشأت نمودند و در سایر نقاط جزیره‌العرب پراکنده شدند، عرب‌ها پیرو دین ابراهیم علیه السلام بودند؛ خدای یگانه را پرستش می‌کردند، تا آن که روزگار مديدة سپری گردید، و آنچه را برای شان اندرزداده شده بود به فراموشی سپردنده، جز برخی شعایر دینی در میان شان چیزی باقی نماند.

آغاز بت پرستی

نخستین بار بته‌ها در زمان نوح علیه السلام به پرستش گرفته شدند، پنج تن از قوم نوح الله علیه السلام از قبیل: ود، سواع، یغوث، یعوق و نسر اشخاص فاضل، نیکوکار و عبادت پیشه بودند، مرگ آن‌ها سبب وحشت و اندوه مردم گردید، مردی برای شان گفت: آیا مجسمه آن‌ها را از چوب بسازم، که با نگاه کردن به چهره‌های آن‌ها برای تان آرامش دست دهد، گفتند: آری، اگر توان داری این کار را انجام بده.

سپس مجسمه آن‌ها را همانگونه که در حیات شان بودند، برای مردم آماده ساخت، هر خانواده مجسمه شخصی را که دوست داشت، برگرفته، در منزل‌های شان نهادند، به سوی آن نگاه می‌کردند، مقداری اندوه شان کاهش می‌یافت، زمان به همین منوال سپری می‌شد، تا قرن دوم و سوم یکی پی دیگری سپری گردید، ولی همگی همانند

قرن اول با مجسمه‌های شان رفتار می‌کردند، قرن چهارم فرا رسید، مردم گفتند: اگر ما مجسمه‌های این اشخاص نیک و صالح را عبادت کنیم، سبب تقرب و نزدیکی ما به خدا می‌شود، در پیشگاه خدا برای ما شفاعت می‌کنند، بناءً مجسمه‌های مذکور را به پرستش گرفتند، و نسل‌های بعدی نیز به عبادت مجسمه‌ها ادامه دادند.

آغاز بت پرستی در سر زمین عرب

پیغمبر ﷺ در میان مردمی به پیامبری برگزیده شد که در جاهلیت و تاریکی می‌زیستند، و این جاهلیت در همه امور حیات شان حاکم بود.

قبل از آن عرب‌ها پیرو دین ابراهیم ﷺ بودند، تا آن که شخصی به نام «عمرو بن لحی الخزاعی» رئیس قبیله خزاعه ظهر کرد. وی روزی به شام سفر کرد، در آنجا متوجه شد که مردم شام بت‌ها را پرستش می‌کنند، بت پرستی آن‌ها را نیکو شمرده و حق پنداشت، بتی به نام «هبل» را با خودش آورده و در داخل کعبه نهاد، و مردم مکه را به بت پرستی فراخوانده و مردم دعوت او را پذیرفتند. اندکی بعد، مردم حجاز در این راستا به پیروی مردم مکه برخاستند.

از جمله قدیمی‌ترین بت‌های آن‌ها (لات، منات و عزا) بودند، که در مناطق مختلف حجاز قرار داشتند.

بعد از آن، شرک به خدا و پرستش بت‌ها در سراسر حجاز پراکنده شد، در هر قبیله سپس در هر خانه و کاشانه بتی را به پرستش گرفتند، مسجد حرام را مملو از بت‌ها کردند.

به این ترتیب، شرک و عبادت بت‌ها به حیث یکی از مظاہر دین جاهلیت قرار گرفت.

گونه‌های بت پرستی

از جمله گونه‌های بت پرستی این بود که:

آن‌ها را پرستش می‌کردند، در سختی‌ها از بت‌ها طلب کمک می‌نمودند، نیازها و ضرورت‌های شان را از بت‌ها می‌خواستند، معتقد بودند که بت‌ها در پیشگاه خدا شفاعت می‌نمایند، به دورشان طوف می‌نمودند، در برابر آن‌ها سر سجده بر زمین فرو می‌آورند، به نام بتان و برای آن‌ها ذبح می‌کردند.

هر چیز شان را با تیرهای قرعه‌کشی تقسیم می‌کردند، به سخنان کاهنان، منجمان و غیب گویان ایمان داشتند، فال بینی در میان شان رواج داشت. این دیانت - دیانت شرک و بت پرستی و اعتقاد بر وهمیات و خرافات - دیانت بیشترین مردم عرب بود.

فعالیت‌ها

مطلوب فوچ را به شکل گروهی به روش سوال و جواب باهم تکرار نمایند.

ارزیابی

- ۱- دین در لغت و اصطلاح چیست؟ تعریف کنید.
- ۲- چه وقت مردم در اطراف و اکناف کعبه مشرفه به پرستش بت‌ها آغاز کردند؟
- ۳- مشرکین در بت پرستی شان به مراسمی پاییند بودند، بعضی از این مراسم را شرح دهید.

کارخانه‌گی

مطلوب درس را به صورت فشرده در یک مقاله کوتاه در کتابچه خود بنویسید.

درس بیست و پنجم

حالت عرب‌ها قبل از اسلام

(حالت دینی، اخلاقی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی)

عرب‌ها قبل از اسلام از نظر اخلاقی چه حالتی داشتند؟ و اوضاع اجتماعی و سیاسی آنها قبل از اسلام چگونه بود؟

اوضاع دینی

هنگامی که اسلام ظهر کرد، عرب‌ها که ادعای پیروی دین ابراهیم علیّه السلام را داشتند، از اوامر و نواهی شریعت ابراهیم علیّه السلام فاصله زیادی گرفته بودند، بت‌های متعددی را پرستش می‌کردند، و مکارم اخلاقی را که در دین ابراهیم علیّه السلام وجود داشت، ترک کرده بودند. بنابر این با گذشت زمان عادات، تقالید و رواج‌هایی در آنها انتشار یافت، که در نتیجه بت‌پرستی به میان آمده بود، و این امور، اثرات قابل توجهی بر حیات دینی، اجتماعی و سیاسی آنها بر جا گذاشت.

وضع اخلاقی و اجتماعی

در بین عرب‌ها اخلاق نادرستی وجود داشت که عقل سليم آن را نمی‌بذرد، و وجودان بیدار از قبول آن ابا می‌ورزد. ولی در میان شان برخی عادات و اخلاق ستوده و فاضله نیز وجود داشت، که بعضی از بزرگان و شعرای آن‌ها به آن افتخار می‌کردند، مانند: کرم و جوانمردی، وفا به عهد، عزت نفس و شجاعت.

جامعه عرب به طبقات مختلفی تقسیم شده بود، که وضع هر طبقه از طبقه دیگر تفاوت داشت، مرد، رئیس خانواده و دارای صلاحیت کامل بود، و رابطه مرد و زن غالباً با عقد عروسی زیر نظر اولیای امور شان صورت می‌گرفت. ولی در بعضی از اقشار مردم اختلاط‌های گوناگونی در میان مرد و زن وجود داشت، که از آن جز به فسق، فجور، فساد، بی‌عفتی و فحشا نمی‌توان تعبیر دیگری نمود، در عرف جاهلیت جمع کردن زنانی بی‌شماری در عقد زناشویی یک شخص، نیکی و افتخار به حساب می‌آمد،

زنان پدرانشان را اگر طلاق می‌شد یا شوهران شان وفات می‌کردند، به عقد خود در می‌آوردند.

روابط مرد با فرزندانش وضع متفاوتی داشت، برخی می‌گفتند: فرزندان، جگر گوشه‌های ما هستند که بر روی زمین راه می‌روند، و برخی دختران شان را از بیم ننگ و عار از ترس فقر و گرسنه‌گی زنده به گور می‌کردند، با ولادت طفل پسر مسرور می‌شدند و با ولادت طفل دختر بی‌نهایت غمگین می‌شدند و روی آن‌ها از قهر و غصه و غم سیاه می‌گردید، و خود را از انتظار مردم پنهان می‌کردند، که گویا مصیبتی بزرگی در خانواده آن‌ها به میان آمده است.

خرافات در بین آن‌ها در عرصه‌های مختلف به اوج رسیده بود، حتی احياناً به منظور رسیدن به هدف خویش ذبح نمودن پسران خویش را نذر می‌گذاشتند، مردم مانند چهارپایان زنده‌گی می‌کردند، زن در معرض داد و ستد گذاشته می‌شد، و گاهی با زن مانند سنگ و چوب معامله می‌شد.

اوضاع سیاسی

حاکمان جزیره‌العرب در اثنای ظهور اسلام دوگونه بودند:

- ۱- حاکمان تاجدار: این گونه حاکمان در واقع از استقلال تام برخوردار بودند.
- ۲- رؤسای قبایل و عشاير: سلطه و امتیاز آنان همانند حاکمان تاجدار بود، بیشترین آن‌ها استقلال تام داشتند، ولی شماری از آنان پیرو حاکمان تاجدار بودند. اشخاصی رهبری قبیله را به دوش می‌داشتند که نسبت به دیگران ثروتمندتر و توانمندتر می‌بودند. قبیله عبارت از یک حکومت کوچک بود، که بر اساس وحدت قومی، و منافع متقابل به خاطر حمایت و دفاع مشترک از سرزمین شان تشکیل می‌گردید. حکومت حجاز مورد تقدیر و احترام سایر عرب‌ها بود، آن‌ها را رهبر و خدمت گذار مرکز دینی می‌دانستند. دواز و تشکیلات مشابه پارلمان کنونی داشتند، ولی این حکومت خیلی ضعیف و ناتوان بود.

اوضاع اقتصادی

اوضاع اقتصادی تابع اوضاع اجتماعی و امنیتی می‌باشد، این قضیه زمانی روشن می‌گردد که به شیوه‌های معیشت آن‌ها نگاه کنیم، تجارت که بزرگ‌ترین وسیله دستیابی به

نیازهای زندگی است، تنها می‌تواند در سایهٔ صلح و امنیت میسر گردد، که این صلح و امنیت در جزیره‌العرب تنها در سه چهارماهی که ماههای حرام نامیده می‌شد، وجود داشت. و بازارهای مشهور عرب‌ها نیز تنها در همین ماههای فعال می‌شد.

مالداری در داخل جزیره‌العرب رواج داشت، زراعت نیز در بعضی از مناطق آن صورت می‌گرفت، زنان عرب اکثرً به کارهای مانند بافندگی و ریسندگی مشغول بودند، ولی همهٔ این متاع در معرض جنگ‌ها قرار می‌گرفت، و فقر، گرسنه‌گی و برهنگی تمامی بخش‌های جامعه رااحتوا و اذیت می‌کرد.

دشمنی، قبیله‌گرایی و قوم‌گرایی در میان شان به ارزش تبدیل شده بود، مردم به گروهها تقسیم شده بودند، و هر گروه تنها به خاطر همکاری و همیاری قبیله‌خودش و یا قبایلی که با آنها إئتلاف دارند، دست به کار می‌شد.

هیچ کسی در وقت منازعات تلاش جستجوی حق را نمی‌کرد، که حق با کدام طرف است؟ بلکه تنها تلاش آنها در این می‌بود که چگونه جانب مقابل را بیشتر خساره مند نماید.

فعالیت‌ها

مطلوب را به شکل گروهی به روش سؤال و جواب با هم تکرار نمایند.

ارزیابی

۱- در زمان جاهلیت رابطهٔ وضعیت اخلاقی و دینی عرب‌ها چگونه بود؟

۲- در زمان قبل از اسلام حالت سیاسی و اقتصادی عرب‌ها چطور بود؟

کارخانه‌گی

مطلوب درس را به صورت فشرده در یک مقاله کوتاه به تعبیر خویش بنویسید.

درس بیست و ششم

نسب پیغمبر ﷺ

نسب پیغمبر ﷺ به کجا می‌رسد؟ و خانواده نبوی کدام است؟

نسب پیغمبر ﷺ

او محمد بن عبدالله بن عبدالالمطلب بن هاشم قریشی است که سلسله نسب وی به عدنان و بعداً به اسماعیل بن ابراهیم (علیهمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) می‌رسد.

خانواده نبوی

خانواده نبوی به خانواده هاشمی معروف است، که نسبت آن به جدش هاشم بن عبدالمناف می‌رسد. بنابر این، باید اموری را در مورد احوال هاشم و بعد از او بدانیم.
هاشم

هاشم که عمرو نام داشت یگانه شخصی از سلاطه بنی عبد مناف بود که سقايه و خدمت زائران خانه خدا ﷺ را به عهده داشت، ثروتمند بود، و در میان مردم از شرافت و وقار زیادی برخودار بود.

عبدالمطلب

عبدالمطلب نیز مانند هاشم به آب دادن به مردم و خدمتگذاری زایرین خانه خدا به بزرگی قومش رسید. و در میان قومش به شرف، عزت و جایگاهی نایل گردید که هیچ یک از نیاکانش به چنین مقامی دست نیافته بودند.

در زمان عبدالالمطلب دو رویداد مهم در مورد خانه کعبه واقع شد:

- ۱- حفر چاه زمزم.
- ۲- واقعه فیل.

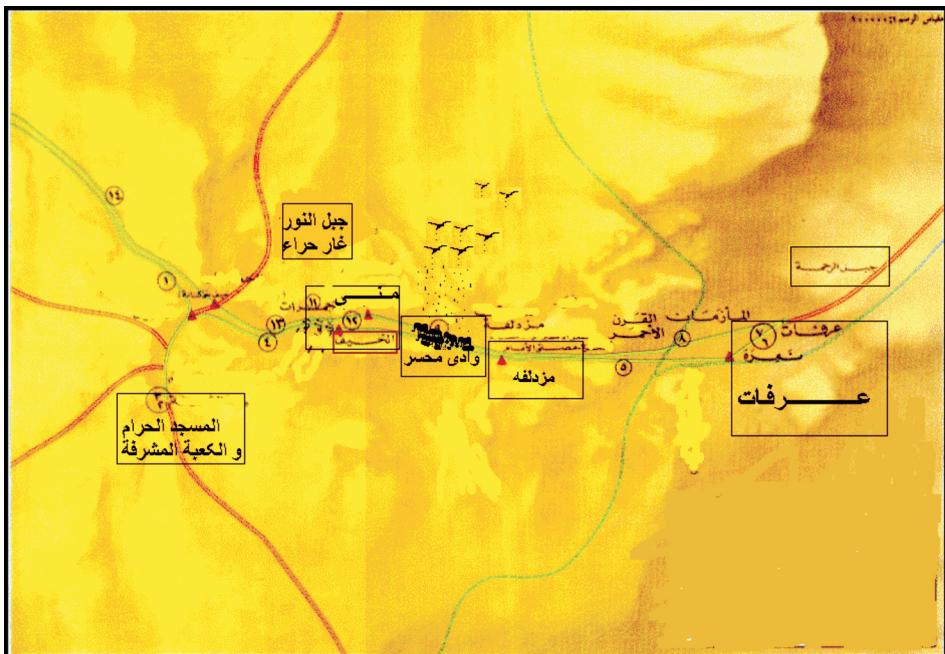
خلاصه داستان حفر چاه زمزم

به عبدالملک در خواب محل چاه زمزم نشان داده شد، بعد از آن به حفر چاه پرداخت، در چاه به اشیای قیمتی مانند زره‌ها، شمشیرها، و دو آهو که همه از طلا ساخته شده بودند دست یافت، (این اشیای قیمتی را «جراهمه» هنگام خارج شدن از مکه دفن کرده بودند).

عبدالملک از شمشیرها برای کعبه دروازه ساخت، و هر دو آهوی طلایی را بالای دروازه نهاد، و سقايه زمزم (آبدادن) برای زایرین را آباد و مهیا کرد. چون چاه زمزم آشکار گردید، قریش با عبدالملک به منازعه برخاستند و برایش گفتند: ما را نیز در آن شریک بساز. عبدالملک گفت: من چنین کاری نمی‌کنم. در نتیجه همین منازعه با قریش، عبدالملک نذری را به عهده گرفت که اگر خداوند ﷺ برایش ده پسر عنایت نماید، و به آنچه که قریش او را منع می‌نماید، نایل گردد، یکی از پسرانش را در کعبه ذبح می‌کند.

خلاصه واقعه فیل

هنگامی که ابرهه حبشی والی یمن (از طرف پادشاه حبشه) زیارت و تجمع مردم را در کعبه مشاهده کرد، معبد بزرگی را در صنعا تأسیس نمود، و خواست، مردم را به سوی آن بر گرداند، بنابرآن ابرهه با ارتش شصت هزار نفری به سوی مکه حرکت کرد تا کعبه را ویران نماید. فیل بزرگی را برای خودش بر گزید، به حرکتش ادامه داد و برای دخول به مکه آماده‌گی گرفت، هنگامی که در وادی محسر (که بین منی و مزدلفه واقع است) رسید، فیل سینه اش را بر زمین فرونهاده و برخاست تا به سوی کعبه جلو رود.

عبدالمطلب در محضر ابرهه

عبدالمطلب با برخی از پسرانش به سوی قرارگاه ابرهه حرکت کرد، وقتی به آنجا رسید، برای ابرهه گفتند: عبدالمطلب آمده است، گفت: عبدالمطلب کیست؟ گفتند: او سردار قریش و صاحب کاروان مکه است، ایشان برای مردم در زمین هموار و برای پرنده‌گان وحشی در قله‌های بلند کوهها غذا می‌دهد. ابرهه برایش اجازه دخول داد.

پس از آن به ترجمانش گفت: از او بپرس چه نیازی دارد؟ ترجمان حاجت او را پرسید. او گفت: حاجتم آنست که دو صد اشتر ما را که گرفته اید، آنها را برای ما بر گردانید.

ابرهه به ترجمانش گفت: وقتی تو را دیدم هیبت زده و متأثر شدم، ولی چون حرفهایت را شنیدم، بی اعتنا شدم، من آمده ام تا کعبه را ویران و نابود کنم، کعبه بی که اساس دین تو و دین پدران تواست، و تو در مورد دو صد اشتري که ما گرفته ایم حرف می‌زنی؟ و در مورد کعبه چیزی نمی‌گویی؟

عبدالمطلب گفت: (أنا رب الابل، للبيت رب يحميه) من صاحب اشترم، کعبه صاحبی دارد که او را حفاظت می‌کند.

ابرهه در رد سخنان عبدالمطلب گفت: هیچ کسی نمی‌تواند مرا باز دارد.

عبدالمطلب در پاسخش گفت: دیگر این کار توست.

دو صد اشتري را که گرفته بودند، برای عبدالمطلب تسلیم نمودند.

عبدالمطلب برگشته و قریش را از قصه آگاه ساخت، سپس خود را به حلقه و پرده‌های کعبه با همه ترس خوف و هراس آویزان کرد، عبدالمطلب و قریش به خدای متعال پناه بردن و خواهان کمک و حمایت او شدند. بعد از آن از مکه بیرون شدند تا به مغاره‌ها و بلندی‌های کوهها پناه گیرند، و منتظر بمانند تا عدل خدای توانا چه زمانی ظلم استبدادگران را درهم می‌پیچد.

هر گاه لشکر ابرهه به سوی جنوب، یا شمال و یا شرق توجیه می‌شد، فیل به سرعت به پیش می‌رفت، و اگر به سوی کعبه رو می‌آوردند، فیل زانو زده و سینه اش را بر زمین فرو می‌گذاشت.

در همین وضعیت بودند که خداوند متعال برسر آن‌ها در منطقه به نام وادی محسر پرنده‌گان ابابیل را فرستاد و بر سر آن‌ها سنگ‌هایی از سجیل می‌افگندند، تا سر انجام خدا^{علیه السلام} آنان را مانند کاه جویده شده گردانید. خداوند^{علیه السلام} ابرهه را به بیماری مبتلا ساخت که اندامش بند بند جدا شده و فرو می‌ریخت، هنوز به صنعت نرسیده بود که قلب و سینه اش پاره شد و هلاک گردید.

این واقعه در ماه محرم، پنجاه و پنج روز پیش از ولادت پیغمبر^{صلی الله علیه و آله و سلم} اتفاق افتاد.

عبدالله پدر پیغمبر^{صلی الله علیه و آله و سلم}

پدر پیغمبر^{صلی الله علیه و آله و سلم} عبد الله نام داشت، عبد الله خوبترین فرزندان عبدالمطلب بود، و عبد الله همان ذبح است.

زمانی که فرزندان عبدالمطلب به ده نفر رسیدند، و دانست که آن‌ها می‌توانند مانع کارهای قریش شوند، فرزندانش را از نذر خویش اطلاع داد و ایشان فرمانبرداری کردند، نامهای شان را در تیرها نوشت، و آن‌ها را برای نگهبان هبل داد، تا با تیرها فال بگیرد، تیر به نام عبد الله بر آمد،

عبدالمطلب او را با کاردی گرفته و به سوی کعبه شتافت تا او را ذبح کند، قریش به ویژه ماما هایش از قبیله بنی مخزوم و برادرش ابو طالب عبدالمطلب را از ذبح کردن عبدالله باز داشتند. بعد از آن تیرها را به نام عبدالله و به نام ده اشتر زدند و در هر مرتبه نام عبدالله می‌برآمد تا بالآخره در مرتبه دهم نام صد شتر برآمد. عبدالمطلب صد اشتر را به جای عبدالله ذبح کرد.

آمنه مادر پیغمبر ﷺ

عبدالمطلب برای فرزندش عبدالله دختری به نام آمنه بنت وهب بن عبدمناف را برگزید، ایشان از لحاظ وضعیت و نسب بهترین زن قریش در آن زمان بود، پدرش در شرف و نسب سردار بنی زهره بود، عبدالله در مکه با او عروسی کرد. سپس وی غرض تجارت به سوی شام رفت، در بین راه بیمار شد و وقتیکه به مدینه برگشت در مدینه فرود آمد، در آنجا در سن بیست و پنج سالگی وفات کرد و در همانجا و دفن گردید. وفاتش قبل از تولد پیغمبر ﷺ بود.

نکات مهم درس

- ۱- شرف و عظمت کعبه
- ۲- حقد و حسد ابرهه در برابر مکه و قریش
- ۳- باور به این که خداوند (کعبه مشرفه را حفظ می‌نماید)

فعالیت ها

مطالب فوق را به شکل گروهی به روش سؤال و جواب باهم تکرار نمایند.

ارزیابی

- ۱- خانواده نبوی به خانواده هاشمی معروف است، هاشم کیست؟
- ۲- دو اتفاق مهمی در امور خانه خدا برای عبدالمطلب رخ داد، آنها چه بودند؟ شرح کنید.
- ۳- پدر پیغمبر اکرم ﷺ چه وقت وفات یافت؟

کارخانه گی

مطالب درس را به صورت فشرده در یک مقاله کوتاه با تعبیر خویش بنویسید.

درس بیست و هفتم

میلاد پیغمبر ﷺ

میلاد پیغمبر ﷺ حادثه بزرگی در سراسر تاریخ انسانی بود، که مجرای تاریخ و مجرای زنده‌گی بشری را کاملاً تغییر داد. پس حادثه میلاد چگونه اتفاق افتاد؟ و آوان کودکی پیامبر اکرم ﷺ چگونه سپری گردید؟

میلاد: پیغمبر اکرم ﷺ صبحگاه روز دوشنبه دوازدهم ربیع الاول در منزل ابوطالب پا به دنیا گذاشت. این ولادت در عام الفیل موافق بیست و دوم اپریل (۵۷۱ میلادی) به وقوع پیوست. هنگامی که تولد شد، مادرش او را برای جدش عبدالملک فرستاده و او را به خاطر تولد نواسه اش هژده داد، عبدالملک با خوشحالی او را داخل کعبه برداشت، شکر و دعا را برای خدا ﷺ انجام داد، و برایش نام «محمد» را برگزید - در حالی که این نام در میان عربها معروف نبود - روز هفتم او را ختنه کرد. نخستین کسی که بعد از مادرش برای او شیر داد، ثوبیه کنیز ابو لهب بود.

در قبیله بنی سعد

شهر نشینان عرب عادت داشتند که برای فرزندان شان شیرده (دایه) فراهم می‌کردند، تا دور از بیماری موجود در شهر زنده‌گی شان را سپری کنند، بدن‌های شان نیرومند شود، اعصاب قوی داشته باشند، زبان عربی را در گهواره‌های شان به درستی بیاموزند.

عبدالملک نیز زنی را از قبیله بنی سعد بن بکر به نام حلیمه سعدیه برای کودکش محمد شیرده گرفت.

برادران رضاعی محمد ﷺ عبارت بودند از: حمزه بن عبدالملک، عبدالله بن حارت، ابوسفیان بن الحارت.

خواهران رضاعی اش انيسه بنت الحارت، شیما بنت الحارت می‌باشند.
به سوی مادر مهربانش

حلیمه بعد از اتمام دوره رضاعت او را به مادرش بر گردانید، وی تا شش سالگی در کنار مادرش زیست. آمنه تصمیم گرفت به خاطر یاد بود همسر متوفیاش به زیارت قبر او به یشرب سفر نماید. آمنه با فرزند یتیمش محمد، خادمه اش ام ایمن و سرپرستش عبدالملک از مکه بیرون شد، و بعد

از پیمودن فاصلهٔ پنجصد کیلومتر به پترب رسیدند، یک ماه را در آنجا سپری نموده و برگشتند. در اثنای برگشت از پترب بیمار گردید و در میانه راه بیماری اش شدت گرفت، و در منطقهٔ به نام «ابواء» در بین مکه و مدینه وفات یافت و در آنجا دفن گردید.
به سوی جد دلسوزش

عبدالمطلب با محمد به مکه برگشت، مشاعر دلسوی اش در برابر نواسهٔ یتیمیش افزایش می‌یافت، چون به مصیبت تازه مبتلا گردید، و زخم‌های گذشته را تازه ساخت، دلش چنان برای او سوخته و نرم گردید که به هیچ یکی از فرزندانش آن چنان نرم نشده بود، و می‌گفت: به خدا سوگند که در وجود او عظمت و شکوهی نهفته است. سپس بر سرِ یک فرش با او می‌نشست، بر سر و پهلویش دست می‌کشید، و کارهایی که انجام می‌داد مایهٔ خوشنودی عبدالمطلب می‌گردید.
هشت سال از عمر گرامی اش سپری شده بود که جدش عبدالمطلب در مکه وفات یافت، قبل از وفاتش، ابوطالب را غرض سرپرستی حضرت محمد ﷺ مکلف ساخت.

به سوی کاکایش

ابوطالب حق برادر زاده اش محمد را آن گونه که لازم بود، به جا آورد، او را با پسر خود یکجا نموده و بر سایرین مقدم می‌ساخت، او را مورد تقدیر، عزت و احترام ویژه‌یی قرار می‌داد، و حمایتش می‌کرد.

فعالیت‌ها

شاگردان متن درس را در گروه‌های دو نفری با هم تکرار نمایند.

ارزیابی

- ۱- پیغمبر ﷺ چه وقت تولد گردید؟
- ۲- حادثهٔ وفات مادر حضرت محمد ﷺ را توضیح دهید؟
- ۳- بعد از وفات مادرش، جدش چگونه با او رفتار می‌کرد؟

کارخانه‌گی

مطلوب درس را به صورت فشرده در یک مقالهٔ کوتاه در کتابچهٔ خود بنویسید.

درس بیست و هشتم

محمد ﷺ در دوران جوانی

محمد ﷺ در دوران نوجوانی به جوانمردی، امانت داری و بردازی بهترین مردم بود، همواره راست می‌گفت، و از زشتی‌ها فاصله داشت، تا آنکه در میان مردم به نام «امین» شناخته شد. علی بن ابوطالب ؓ می‌گوید: پیغمبر ﷺ همواره بشاش، خوش خوی، آرام و مهربان بود. درشت خوی، سخت دل، بدگوی و عیب جو نبود.... در مرحله نوجوانی و جوانی حضرت محمد ﷺ عالیمی ظهر کرد که بعضی از آن‌ها نشانه‌های نبوت وی بود. از جمله:

بحیرای راهب

زمانی که پیغمبر اکرم ﷺ به سن دوازده سالگی رسید، ابوطالب او را با خودش غرض تجارت به شام برد، تابه بصراء که یکی از روستاهای عرب در شام شمرده می‌شد و تحت سلطه یونانی‌ها قرار داشت، مواصلت نمودند.

در این شهر راهبی به نام جرجیس که به «بُحیرا» مشهور بود، زنده‌گی داشت. هنگامی که کاروان فرود آمد، بُحیرا نزد آن‌ها رفت، و پیش از این چنین کاری را انجام نمی‌داد، در میان آن‌ها به جستجو پرداخت، تا نزد پیغمبر ﷺ رسید، دست او را گرفته و گفت: این (شخص) سردار عالم است، او فرستاده پروردگار عالم است، او کسی است که خداوند ﷺ او را به حیث رحمت عالمیان برمی‌گزیند.

ابوطالب و بزرگان قریش برایش گفتند: تو چگونه از این امر اطلاع داری؟ گفت: آنگاه که شما بر آن گردنه بلند شدید، همه سنگ‌ها و درخت‌ها به سجده فرو رفتند و هکذا من اور از مُهر نبوتی که همانند سیب در قسمت تحتانی شانه اش وجود دارد، می‌شناسم، چون من آن را در کتاب‌های ما یافته ام، سپس آن‌ها را با مهمانی اکرام و احترام کرده و از ابوطالب خواست تا او را برگرداند، و بار دیگر به شام نیاورد، چون در مورد او از یونانی‌ها و یهودی‌ها ترس و هراس باید داشت. و ابوطالب او را با برخی پسرانش به مکه فرستاد.

جنگ فجار

پیغمبر ﷺ بیست ساله بود که جنگ سختی در بازار عکاظ در میان قریش که کنانه نیز با آن‌ها بود، و در میان قیس عیلان مشتعل شد، این جنگ به نام جنگ فجار معروف است. سبب این جنگ چنان بود که یکی از افراد بنی کنانه سه نفر از افراد قیس عیلان را کشت، بلا فاصله این خبر در بازار عکاظ پخش شد، هر دو طرف برآشته شدند و به خونخواهی پرداختند. در این جنگ فرماندهی قریش و کنانه را حرب بن امیه به عهده داشت.

در آغاز روز کفهٔ پیروزی قیس بر کنانه سنگین بود، ولی در آخر روز وضعیت جنگی به نفع قریش تغییر کرد، در این وقت برخی افراد قریش هردو طرف را به صلح فراخواندند، به گونه‌یی که هردو طرف کشته‌های شان را بشمارند، هر طرفی که کشته بیشتر داشت دیت آن را بستاند. صلح بر همین مبنای برقرار شد. دشمنی و شرارتی که در میان شان وجود داشت، از بین رفت، و به نام «جنگ فجار» مسمی گردید؛ زیرا در این جنگ به حرمت ماه حرام توجه نکردند.

حلف فضول

حلف فضول عبارت از میثاق با ارزشی بود که برای دفاع از حقوق و حمایت بینوایان و مستضعفین بسته شده بود. قریش بعد از برگشت از حرب فجار، این پیمان را در منزل عبدالله بن جدعان در مکه مکرمه منعقد کردند.

در این پیمان همه متعهد شدند هر کسی از مردم مکه یا بیرون مکه مورد ظلم و تجاوز قرار گرفت، در کنار مظلوم می‌ایستند، از او در برابر ظالم به دفاع می‌پردازند، تا حقوق مظلوم را برایش برگردانند. قریش این پیمان را به نام حلف فضول یاد کردند. این پیمان منزلت قریش را در میان سایر قبایل در جایگاه برتری قرار داد، هنگامی که پیغمبر ﷺ در این پیمان حضور یافت، در سن بیست سالگی قرار داشت.

این پیمان به خاطری به حلف فضول مسمی گردید که با حلف فضولی که در گذشته‌ها هنگامی که قبیلهٔ جرم در مکه زیست داشتند، مشابهت داشت، و آن پیمان توسط اشخاصی به میان آمده بود که همه آن‌ها «فضل» نام داشتند، از قبیل: فضل بن حارث، فضل بن وداعه، فضل بن فضاله، بنابر آن پیمان آن‌ها به نام حلف (پیمان) فضول که جمع فضل است مسمی گردید.

مشابهت این پیمان به آن پیمان در این بود که اساس آن را اقامه انصاف و عدالت در میان دو طرف، گرفتن حق ناتوان از نیرومند، و گرفتن حق بیگانه از شهروند تشکیل می‌داد.

این پیمان بزرگ و انسانی، موجب افتخار حضرت محمد ﷺ بود، چون مردم را به سوی خیر و مکارم اخلاق فرا می‌خواند.

پیغمبر ﷺ در این پیمان حضور داشت، و بعد از آن که مبعوث گردید روزی فرمود: (شاهد پیمانی

در منزل عبدالله بن جدعان بودم که برایم از اشتراک سرخ دوست داشتنی تر بود، اگر در اسلام نیز به چنین کاری فراخوانده شوم می‌پذیرم).

زنده‌گی دشوار و پرتلاش

پیغمبر ﷺ قبل از جوانی در قبیله بنی سعد گوسفند می‌چراند، و نیز برای خانواده اش در ساحات مکه مکرمه گوسفند می‌چرانید. همچنان هنگامی که به جوانی پا گذاشت به پیشة تجارت نیز روی آورد. با سائب مخزومی تجارت می‌کرد، و بهترین شریکش بود. وقتیکه مکه فتح گردید وی نزد پیغمبر ﷺ آمد ایشان به وی خوش آمد گفته فرمودند: برادرم و دوستم خوش آمدید.

در سن بیست و پنج سالگی غرض تجارت با سرمایه خدیجه ؓ به شام رفت. خدیجه بنت خوبیل ؓ خانم شریف و ثروت مند تجارت پیشه بی بود، در تجارت سرمایه اش برخی مردان را اجاره می‌گرفت و سهمی برایش معین می‌کرد.

قریش مردمان تجارت پیشه بی بودند؛ چون خدیجه ؓ از صداقت، راستکاری، امانت داری، جوانمردی و اخلاق پیغمبر ﷺ اطلاع یافت، شخصی را برایش فرستاده و از او تقاضا کرد که غرض تجارت سرمایه اش همراه با میسره برده خدیجه ؓ، به سوی شام سفر نماید. پیغمبر ﷺ پذیرفته و با میسره رهسپار شام شدند.

فعالیت ها

مطلوب فوق را به شکل گروهی به روش سؤال و جواب باهم تکرار نمایند.

ازدواج با خدیجه ؓ

هنگامی که پیغمبر اکرم ﷺ از شام به مکه برگشت، خدیجه ؓ امانت و برکتی را در مالش مشاهده کرد که قبل از آن هرگز ندیده بود. همچنان میسره چشمیدهایش را از صفات نیک، فکر صائب و منطق صادق پیغمبر ﷺ برای خدیجه خبر داد، خدیجه گمشده اش را دریافت. رؤسا و بزرگان قریش خواستار ازدواج با خدیجه بودند؛ ولی خدیجه ؓ قبول نمی‌کرد. خدیجه حرف دلش را با دوستش نفیسه بنت منبه درمیان گذاشت، نفیسه نزد پیغمبر ﷺ رفته و ازدواج با خدیجه را با او در میان گذاشت، ایشان پذیرفت. سپس با کاکایش صحبت کرد، که در نتیجه وی نزد کاکای خدیجه رفته و خدیجه را برای پیغمبر ﷺ خواستگاری کردند.

بعد از موافقة ایشان ازدواج صورت گرفت، در مجلس عقد نکاح، بزرگان قبیله بنی هاشم و قبیله مُصر حضور یافتند، مهرش بیست اشتر ماده جوان بود. این نکاح دو ماه پس از برگشت از سفر شام صورت گرفت.

پندها و اندرزها

- ۱- عدالت در هر زمانی و از جانب هر گروهی که پیشنهاد و طرح گردد قابل تقدیر و تأیید است.
- ۲- حلف فضول به منزله چراغ درخشانی بر فراز تاریکی‌های جاهلیت بود. این امر دال بر آن است که گسترش فساد در یک جامعه یا یک نظام به معنای خالی بودن از همه فضیلت‌های نیست.
- ۳- ظلم با همه انواعش مردود است؛ اگرچه بر شمار اندکی از مردم صورت گیرد. اسلام با ظلم می‌جنگد و در کنار مظلوم، بدون توجه به رنگ، دین، وطن و جنسیت می‌ایستد.
- ۴- جواز هم پیمانی و تعهد در اجرای کارهای خیر، برای مسلمانان با دیگران.
- ۵- باید مسلمان در جامعه اش همواره فعال و مؤثر زنده‌گی کند، در حاشیه حوادث محیط و جامعه اش قرار نگیرد.
- ۶- خداوند متعال برای پیامبرش همسری مناسب برگزید تا او را همکاری کند، و در حمل تکالیف رسالت به کمکش بشتابد.

فعالیت‌ها

مطلوب فوک را به شکل گروهی به روش سؤال و جواب باهم تکرار نمایند.

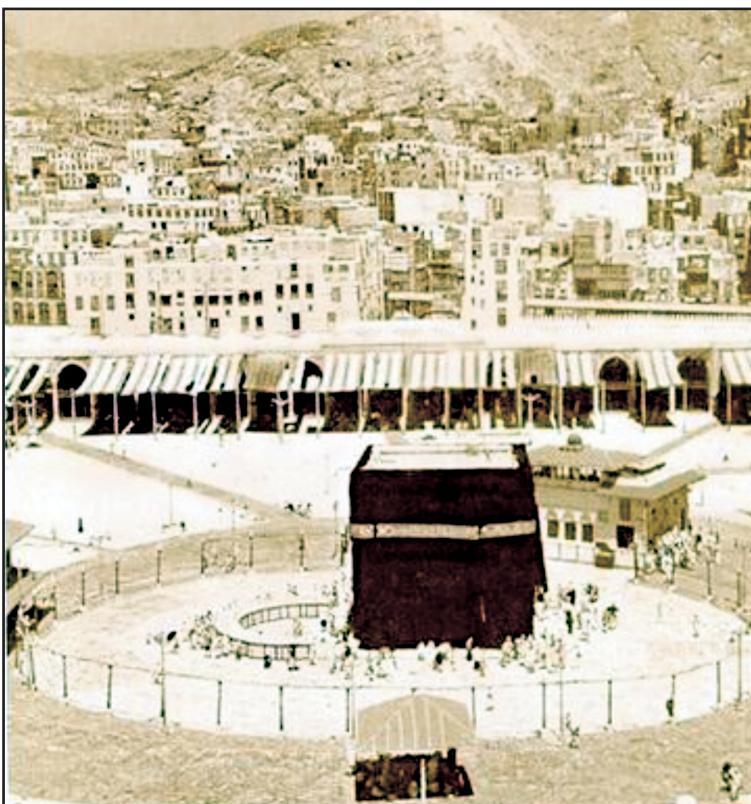
ارزیابی

- ۱- اخلاق پیغمبر ﷺ در دوران جوانی و قبل از بعثت چگونه بود؟
- ۲- آیا پیغمبر ﷺ در دوران جوانی کار و پیشنهاد معینی داشت؟ تشریح کنید.
- ۳- پندها و اندرزهایی را که می‌توان از حلف فضول برگرفت، توضیح دهید.
- ۴- بحیرای راهب چگونه پیغمبر ﷺ را شناخت؟

کارخانه‌گی

مطلوب درس را به صورت فشرده در یک مقاله کوتاه به تعبیر و زبان خویش بنویسید.

ساختن کعبه مشرفه

بنای کعبه

پیغمبر ﷺ سی و پنج ساله بود که قریش به خاطر ساختن کعبه گردهم جمع شدند، ساختن سقف کعبه برای شان اهمیت زیادی داشت؛ ولی از ویران کردن کعبه هراس داشتند.

قریش توانستند چوب‌های مناسبی را برای پوشش سقف کعبه فراهم نمایند، چون

بنای کعبه از زمان اسماعیل (ع) تا آن وقت سقف نداشت و تنها با دیوارهای سنگی بلند احاطه شده بود، در همین سال سیل قوی به ساحة مسجد الحرام سرازیر گردید و نزدیک بود که کعبه ویران و از هم پاشیده شود، بنابرآن قریش مجبور گردیدند تا بنای کعبه را بازسازی نمایند.

آن‌ها اتفاق داشتند که در ساختن کعبه تنها از اشیای پاکیزه کارگیرند، و از پولی که از راههای نادرست کسب شده، و سرمایه‌یی که از سود و ربا به دست آمده باشد، در ساخت کعبه استفاده نشود.

ولید بن مغیره مخزومی به ویران کردن آن آغاز کرد، کلنگ را گرفت و گفت: الهی جز خیر چیز دیگری نمی‌خواهیم، و ناحیه رکنین را ویران کرد، چون برای او مصیبته نرسید لذا روز دوم مردم او را در ویران کردن کعبه پیروی کردند، به ویران کردن آن ادامه دادند تا به تهدابی که ابراهیم (ع) نهاده بود، رسیدند.

بعد از آن به ساختن کعبه آغاز کردند، طوری که کعبه را به بخش‌های مختلف تقسیم کردند، هر بخش برای یک قبیله اختصاص یافت، هر قبیله به جمع آوری سنگ پرداخته و ساخت آن را شروع کردند، متولی، ساخت کعبه یک معمار رومی بود.

هنگامی که بنای آن به محل حجرالاسود رسید، در مورد این که چه کسی شرف امتیاز نهادن حجر الاسود را در مکانش به دست می‌آورد، اختلاف کردند. این منازعه چهار تا پنج روز ادامه یافته و شدت گرفت، و نزدیک بود که به جنگ سختی در سرزمین حرم بانجامد.

قضیه تحکیم در حجر اسود

حجر اسود بدون غلاف

حجر اسود با غلاف نقره‌یی

ابوامیه بن مغیره مخزومی پیشنهادی کرد: به خاطر رفع این منازعه باید نخستین کسی را که از دروازه مسجد وارد می‌شود، حکم قرار دهیم، همه پذیرفتند. خداوند ﷺ خواست اولین شخصی که از دروازه مسجد داخل می‌شود، حضرت محمد ﷺ باشد. چون مردم او را دیدند فریاد برآوردند: این همان امین است، او محمد ﷺ است، ما راضی هستیم. او را از این امر اطلاع دادند، چادری طلب کرد، حجرالاسود را در میان چادر نهاد، از سران قبایلی که با هم منازعه داشتند خواست که همه آن‌ها از گوششهای چادر بگیرند، آن را بردارند تا به جایش برسد، آنگاه سنگ را گرفت و با دست خویش در مکانش نهاد. این شیوه مناسبی برای حل منازعه بود که همه مردم به آن راضی شدند.

اموال جمع آوری شده قریش کمیود کرد، بخشی از جهت شمالی آن را جدا کردند که اکنون به نام حجر یا حطیم یاد می‌شود. دروازه کعبه را نیز از سطح زمین بلند ساختند. در واقعه بنای کعبه برای پیغمبر ﷺ دو شرف حاصل گردید: شرف از بین بردن جنگ و منازعه، توقف جنگ احتمالی در میان قبایل قریش، و شرف نهادن حجرالاسود در مکانش با دستان شریفش.

سیرت اجمالي قبل از بعثت

پیامبر ﷺ از بهترین صفاتی برخوردار بود مانند: امانت، صداقت، احسان، سخاوتمندی، بردباری، ترحم، ثبات، استقرار، انصاف، شفقت، مهربانی، پاکی و تواضع. شراب نمی‌نوشید، هر چیزی که برای بتها ذبح می‌شد چیزی از آن‌ها نمی‌خورد، در مناسبت‌ها و محالفی که برای بتان برگزار می‌شد، حضور نمی‌یافتد. از نخستین روزهای زنده‌گی نه تنها از این‌گونه معبدان باطل نفرت داشت، بلکه هیچ چیزی را نفرت انگیزتر از بتان نمی‌پندشت، و نمی‌توانست سوگند به لات و عزی را بشنود.

پیغمبر ﷺ در میان مردم به داشتن اخلاق پسندیده خصلت‌های نیکو شهرت داشت. بهترین آن‌ها در مردانه‌گی، نیکوترين شان در اخلاق، عزيزترین شان در هم‌جواری، بزرگترین شان در بردباری، راستگوترین شان در سخن، نرم خو ترین شان، وفادارترین شان در عهد بود؛ يعني تمامی احوال نیکو و خصلت‌های پسندیده در او ﷺ جمع شده بود.

تاریخ بنای کعبه مشرفه

۱- در مورد تاریخ تأسیس کعبه مشرفه روایات متعدد وجود دارد: برخی آن را به زمانه‌های بسیار دور، قبل از آفرینش آدم می‌کشانند، می‌گویند: فرشتگان کار ساختن کعبه را به عهده داشتند.

برخی دیگر می‌گویند: آدم ﷺ نخستین کسی بود که کعبه را بنا گذاشت. بعد از آن که بنایش پایان یافت، خداوند متعال برایش وحی نمود که به دورخانه طواف کند، و برایش گفته شد: تو اولین شخص هستی، و این نخستین خانه است. سپس قرن‌های پیاپی سپری شد، تا آن که

نوح علیه السلام کعبه را حج کرد، بعد از آن قرن‌ها سپری گردید تا ابراهیم علیه السلام تهداب آن را بلند ساخت. به هر حال چیزی که در قرآن کریم به دلیل قطعی ثابت است این است که ابراهیم و اسماعیل علیهم السلام کسانی هستند که تهداب‌های بیت الحرام را بلند کردند.

- ۲- بنای کعبه در طول زمان چهار بار ساخته شده و یک بار به صورت اساسی ترمیم شده است:
- اول- بنایی که ابراهیم علیه السلام آن را ساخت و اسماعیل علیه السلام او را کمک می‌کرد.
 - دوم- بنایی که قریش قبل از بعثت به ساختن آن اقدام کردند و پیغمبر ﷺ در بنای آن اشتراک داشت.

- سوم- هنگامی که در زمان یزید بن معاویه به خاطر محاصره عبدالله بن زبیر کعبه با منجنیق زده شده و آتش گرفت، عبدالله بن زبیر آن را ساخت.
- چهارم- در زمان عبدالملک بن مروان بعد از آن که عبدالله بن زبیر کشته شد، کعبه را همان‌گونه که در زمان پیغمبر ﷺ بود، دوباره ساختند.
- در عهد خادم الحرمين الشرifین ملک بن عبدالعزیز داخل و خارج کعبه را همراه با مسجد الحرام بازسازی و ترمیم اساسی گردید.

فعالیت‌ها

شاگردان متن درس را در گروه‌های دو نفری با هم تکرار نمایند.

ارزیابی

- ۱- سبب نزاعی که به خاطر نهادن حجرالاسود در میان قبایل قریش به میان آمد، چه بود؟
- ۲- قضیه حکمیت پیغمبر ﷺ چگونه به میان آمد؟ مختصرًا شرح کنید؟
- ۳- همه صفات ستوده در وجود پیغمبر ﷺ قبل از بعثت جمع شده بودند، برخی از این صفات ستوده را ذکر کنید؟
- ۴- پیغمبر ﷺ قبل از بعثت با بتهاي موجود در مکه چه نوع برخورد می‌نمود؟

کارخانه‌گی

مطلوب درس را به صورت فشرده در یک مقاله کوتاه به تعبیر و زبان خویش نوشته کرده و عنوان مناسبی برایش انتخاب نمایید.

درس‌ایه‌های نبوت و رسالت

بعد از آن که خداوند متعال برای پیغمبر ﷺ شرف نبوت و رسالت را عطا کرد، زنده‌گی اش به دو بخش تقسیم می‌گردد، که هر بخش آن ویژه‌گی‌های خاصی دارد، این دو بخش عبارت است از: دوران مکی و دوران مدنی. خصایص و ویژه‌گی‌های آن دو دوره چیست؟ این دو دوره چه مراحلی را در بر می‌گیرند؟

دوران مکی - نبوت و دعوت

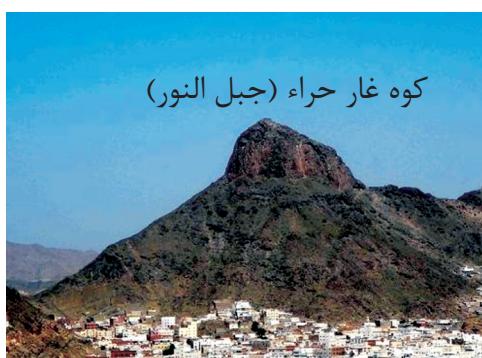
هر دو دوران مراحل متعددی را سپری کرده اند، و هر مرحله آن ویژه‌گی‌هایی دارد که او را برجسته می‌سازد، هرگاه با دقت به شرایطی که دعوت در هر دو دوران از آن عبور کرده است، نگاه شود، این امر آشکارتر می‌شود.

دوران مکی را که تقریباً (سیزده سال است) می‌توان به سه مرحله تقسیم کرد:

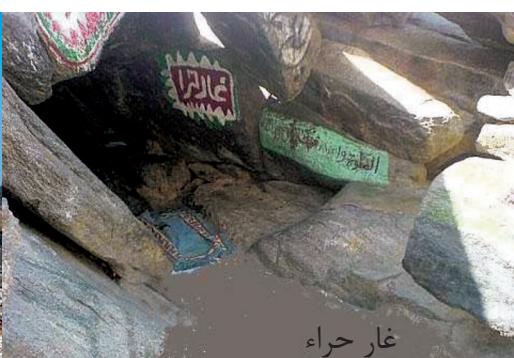
- ۱- مرحله دعوت سری، که سه سال را در برگرفت.

- ۲- مرحله اعلان دعوت آشکارا برای مردم مکه، که از آغاز سال چهارم بعثت شروع شده و تا اواخر سال دهم بعثت دوام نمود.

- ۳- مرحله گسترش دعوت در بیرون مزهای مکه مكرمه، که از اواخر سال دهم بعثت آغاز و تا هجرت به مدینه دوام نمود.

کوه غار حراء (جبل النور)

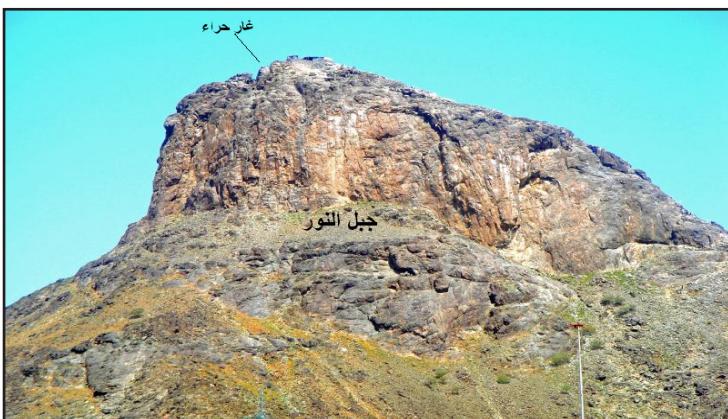
غار حراء

غار حراء (جبل النور)

هنگامی که عمر آن حضرت ﷺ به چهل سالگی نزدیک گردید، خلوت و تنهایی برایش دوست داشتنی بود، آب و توشه با خودش بر می‌داشت و به سوی «غار حراء» که در جبل النور واقع بود، می‌رفت.

اگر شما از مسجدالحرام فاصله یک ساعت راه را به سمت شمال پیاده حرکت نمایید، آنگاه با کوهی رو برو خواهید شد که مانند مناره نورانی می‌درخشد، این کوه سر برافراشته همان جبل النور است که غار حراء در آن موقعیت دارد، و آن غار کوچکی است که پیغمبر ﷺ ماه رمضان را در آن به سر می‌برد. اوقاتش را در عبادت و تفکر در باره کاینات و قدرت و عظمت خالق کاینات صرف می‌کرد. چون عقاید شرکی و مفکره‌های نادرستی که در میان قومش رواج داشت به هیچ وجه مورد قبول وی نبود، و راه و مسیر روشی که اعتماد و رضایتش را حاصل نماید نیز نمی‌شناخت، آشفته و پریشان بود. عزلت و خلوت نقطه تحولی بود برای آمادگی به مسئولیت بزرگی که در انتظار اوست.

جبریل با وحی فرود می‌آید

زمانی که چهل سالگی اش کامل شد، درخشش طلیعه‌های نبوت آغاز گردید؛ از جمله آن‌ها هر سنگی در مکه برایش سلام می‌داد، هر خوابی که می‌دید صداقت خوابش آشکار می‌شد، رویایش همانند سپیدهٔ صبح می‌بود، که همین گونه مدت یک سال سپری شد. چون رمضان سال سومی که در غار حراء خلوت می‌گزید، فرارسید، خداوند متعال خواست تا مردم زمین را از رحمت خویش بهره مند سازد، و او ﷺ را به نبوت گرامی ساخت، و جبریل ﷺ را با آیاتی از قرآن کریم به سویش فرستاد.

وَحْيٌ چه وقت نازل شد؟

وَحْيٌ روز دوشنیه شب بیست و یکم رمضان، موافق به دهم اگست سال ۶۱۰ میلادی، که پیغمبر ﷺ در سن چهل سالگی قرار داشت، نازل گردید.

حضرت عائشة صدیقه ﷺ این حادثه را برای ماقنین روایت می‌کند:

(نخستین وَحْیٌ که برای پیغمبر ﷺ آشکار گردید)، روایی صالحه در خواب بود، در غار حراء خلوت اختیار می‌کرد، و قبل از آن که به خانواده‌اش برگردد شب‌های معدود و حساب شده‌ای به عبادت مشغول می‌بود، و برای آن زاد و توشه می‌گرفت. بعد از آن نزد خدیجه بر می‌گشت، و همانند آن برای بارآینده زاد و توشه آماده می‌کرد.

در غار حرا بود که وَحْيٌ برایش نازل شد، فرشته آمده و گفت: بخوان، گفت: من قاری یا خواننده نیستم، فرمود: (فرشته) مرا گرفته سخت فشار داد، سپس رهایم کرد، و گفت: بخوان، گفتم: خواننده نیستم، بار دوم مرا گرفته سخت فشار داد، و رهایم کرد، و گفت: بخوان، گفتم: خواننده نیستم، بار سوم مرا گرفته فشار داد، و رهایم کرد و گفت: (اَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ، خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ، اَقْرَأْ وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُ، الَّذِي عَلَمَ بِالْقُلُمِ، عَلَمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمُ) [علق: ۱-۵].

ترجمه: بخوان به نام پروردگارت آنکه خلق کرده است، آن که انسان را از پارچه خونی خلق نمود، بخوان و پروردگار تو که بس صاحب کرم است، آن که به وسیله قلم تعلیم داد و به انسان چیزی را تعلیم داد که قبلاً نمی‌دانست آن را.

پیغمبر اکرم ﷺ از غار حراء برگشت، قلبش می‌لرزید، برای خدیجه گفت: (مرا پیچانید، مرا پیچانید) او را پیچانید تا هراسش از بین رفت. به خدیجه گفت: مرا چه شده؟ و خدیجه را از جریانی که بر او گذشته بود آگاه ساخت، و گفت: در مورد خود بیمناک شدم، خدیجه گفت: هرگز چنین نیست، به خدا سوگند که خداوند تو را رسوا و شرمنده نمی‌سازد، چون رحم را وصل می‌کنی (به صله رحم توجه داری)، برمستمندان انفاق می‌نمایی، مال فراوان به دست آورده و آن را به بی‌نوايان سخاوت می‌کنی، مهمان را اکرام می‌کنی، و در رویدادهای حق کمک می‌کنی.

خدیجه همراه با او به سوی منزل ورقه بن نوفل پسر کاکای خدیجه رفت، وی در جاهلیت نصرانیت را پذیرفته بود، و اکنون پیرمردی بود که بینایی اش را از دست داده بود، خدیجه برایش گفت:

ای پسر عموم! حرف‌های برادر زاده ات را بشنو، ورقه برایش گفت: ای برادر زاده! چه شده؟ پیغمبر اکرم ﷺ داستان آنچه را دیده بود، برایش گفت، ورقه گفت: این (فرشته) همان کسی است که خداوند ﷺ او را به موسی فرستاد، کاش در آن روزها (ایام نبوت) جوان و نیرومند می‌بودم (تاتورا کمک می‌کردم)، کاش زمانی قومت تورا بیرون

می کنند، زنده می بودم.

پیغمبر اکرم ﷺ گفت: آیا آن‌ها مرا بیرون می کنند؟ گفت: آری، هر کس که همانند تو چیزی بیاورد، به طور حتمی مورد عداوت و دشمنی مردم واقع می شود، اگر در آن روزها بودم، با همه نیرویم تو را کمک و معاونت می نمایم. ولی ورقه به زودی وفات یافت، وحی نیز قطع گردید.

فعالیت‌ها

شاگردان مطالب فوق را به شکل گروهی به روش سؤال و جواب باهم تکرار نمایند.

ارزیابی

- ۱- دروغ مکی به سه مرحله تقسیم می شود، نام ببرید.
- ۲- چرا پیغمبر اکرم ﷺ قبل از بعثتش به غار حراء می رفت؟
- ۳- بعد از آن که پیغمبر اکرم ﷺ ورقه بن نوفل را از نزول وحی اطلاع داد، عکس العمل ورقه چگونه بود؟

کارخانه‌گی

مطالب درس را به صورت فشرده در یک مقاله کوتاه در کتابچه خود نوشته و عنوان مناسبی برایش انتخاب نمایید.

ادامه نزول وحی

اقسام و اشکال وحی

اقسام و مراتب وحی قرار ذیل است:

- ۱- روایی صادق - که آغاز وحی برای پیغمبر اکرم ﷺ بود.
 - ۲- آنچه که فرشته در ذهن و قلبش تلقین می‌کرد، بدون آن که فرشته را ببینند.
 - ۳- فرشته یی در چهره مردی برای پیغمبر اکرم ﷺ تمثیل می‌شد، تا هرچه را برایش بگوید، خوب بداند، در این‌گونه اوقات صحابه نیز او را مشاهده می‌کردند.
 - ۴- فرشته همانند صدای جرس (زنگ) برایش می‌آمد، تحمل اینگونه وحی برایش سخت تمام می‌شد، تا آن که در روزهایی که سردی شدت می‌داشت، قطرات عرق در جبینش نمایان می‌شد، و اگر برمرکب ش سوار می‌بود، در آن وقت مرکب برزمین زانو می‌زد.
 - ۵- پیغمبر اکرم ﷺ فرشته را در همان چهره اصلی یی که آفریده شده بود، می‌دید، و آنچه را که خداوند می‌خواست برایش وحی می‌کرد. این نوع وحی دوبار واقع شده است که در سوره «التجم» مذکور است.
 - ۶- خداوند متعال در حال عروج برایش وحی فرموده است، مانند وحی که به پیغمبر اکرم ﷺ در شب معراج صورت گرفته است.
 - ۷- کلام خداوند متعال که برای پیغمبر ﷺ بدون واسطه ملک وحی می‌گردید، همان گونه که خداوند با موسی بن عمران سخن گفت. این وحی برای موسی علیه السلام در نص قرآن، و برای پیغمبر اکرم ﷺ در حدیث اسراء ثابت شده است.
- جبriel علیه السلام بار دوم وحی می‌آورد
- تأخر وحی چند روزی را در برگرفت، پیغمبر ﷺ در انتظار فرود آمدن وحی به سر می‌برد، که خداوند متعال دوباره او را به وحی مکرم ساخت.
- پیغمبر اکرم ﷺ می‌فرماید: (مدت یک ماه در حرا معتکف شدم، وقتی اعتکافم را سپری کردم، از غار کوه فرود آمدم، به عمق وادی رسیدم، صدایی شنیدم، به سمت راست، چپ،

جلو و عقبم نگاه کردم، چیزی ندیدم، به سمت بالا نگاه کردم، همان فرشته بی را دیدم که در غار حراء نزد من آمد، برکرسی بی که در میان آسمان و زمین قرار داشت، نشسته بود، سخت هراسان شدم، و از وحشت دیدن او به زمین افتادم.
نزد خدیجه آدم و گفتم: مرا بپیچانید فرمود: مرا پیچانند، سپس این آیات نازل گردید:

(يَا أَيُّهَا الْمُذَكَّرُ، قُمْ فَانِدِرُ، وَرَبَّكَ فَكَبِرُ، وَثِيَابَكَ فَطَهَرُ، وَالرُّجْزَ فَاهْجُرُ) [المدثر: ٥-١].

ترجمه: ای مرد جامه برخود پیچیده، برخیز و (به مردم) هشدار ده، و پروردگار خود را بزرگ دار، و لباس خویشن را پاک کن، و از پلیدی دوری گزین.

بعد از آن پیغمبر اکرم ﷺ بیست سال تمام آرامش و راحت را از خود و خانواده اش به دور نگه داشت، و در راه دعوت به سوی خدا ﷺ برخاست، و بارسنگین و طاقت فرسای بزرگ ترین امانت را بردوش کشید، بار مقابله با ظلم و ستم و جهالت را بر شانه نهاده و بیشتر از بیست سال در ساحات مختلف سعی و تلاش و مجاهدت نمود. و از زمانی که ندای شکوهمند آسمان را شنید، و به این چنین تکلیف رهیب مامور گردید، هیچ کاری او را از حرکت به سوی هدف باز نداشت.

فعالیت ها

شاگردان مطالب فوق را به شکل گروهی به روش سؤال و جواب باهم تکرار نمایند

ارزیابی

۱- اقسام وحی را به صورت مختصر بیان نمایید.

۲- جبرئیل امین بار دوم چگونه با وحی آمد؟

کارخانه گی

مطالب درس را به صورت فشرده در یک مقاله کوتاه در کتابچه خود نوشته و عنوان مناسبی برایش انتخاب نمایید.

درس سی و دوم

خدیجه رضی الله عنها

خدیجه کیست؟ چه فضایلی دارد؟ چگونه پیغمبر اکرم ﷺ را پشتیبانی کرد؟ و ازدواجش با پیغمبر اکرم ﷺ چه تاثیری در گسترش دعوت بر جای گذاشت؟
خدیجه کیست؟

خدیجه بنت خویلد بن اسد است، که در جد سومش با پیغمبر اکرم ﷺ در یک نسب جمع می‌شود، وی به نام «طاهره» نیز یاد می‌شد، پانزده سال قبل از عام الفیل تولد گردید. از کاملترین زنان و دارای اخلاق نیکو و شرف و برتری حسب و نسب بود.

پیامبر فرمود: (بهترین زنان اهل بهشت خدیجه بنت خویلد، فاطمه بنت محمد، مریم بنت عمران و آسیه بنت فراهم همسر فرعون هستند) ^(۱).

خدیجه این شرف را دارد که وی نخستین شخصی است که بعد از اطلاع از بعثت پیغمبر ﷺ به او ایمان آورد.

خدیجه چهل سال عمرش را پشت سر گذاشته و بیوه بود، با حضرت محمد ﷺ که بیست و پنج ساله بود ازدواج کرد، بعد از عروسی، بیست و پنج سال زنده‌گی مشترک داشتند.

خدیجه همدرد پیغمبر اکرم ﷺ
هر گاه بر پیغمبر اکرم ﷺ مشکلاتی روی می‌آورد، در مقابله با آن قلب أم المؤمنین خدیجه در پهلوی قلب بزرگ پیامبر قرار می‌گرفت، و همواره پیغمبر اکرم ﷺ را با مشوره‌های نیک یاری می‌نمود، با سرمایه اش او را حمایت می‌کرد، و با سخنش تسلی می‌داد.
فرزندان پیغمبر اکرم ﷺ

خدیجه و پیامبر به عنوان زن و شوهر بیست و پنج سال در حمایت یکدیگر زنده‌گی کردند، خدیجه رضی الله عنها بهترین همسر او بود.

همه فرزندان پیغمبر اکرم ﷺ از خدیجه بود، به جز ابراهیم که از ماریه تولد شده بود، فرزندانی که به خدیجه تعلق داشتند عبارت بودند از: قاسم، عبدالله، و چهار دخترش به نام‌های زینب، رقیه، ام کلثوم و فاطمه، هر سه پسر پیغمبر اکرم ﷺ قاسم، عبدالله و ابراهیم در طفولیت وفات کردند.
وفات خدیجه رضی الله عنها

بعد از انتهای محاصره شعب ابو طالب دیری نگذشت که خدیجه ندای خدای متعال را بیک گفته

و سه سال قبل از هجرت وفات یافت، پیغمبر اکرم ﷺ بر فقدانش شدیداً اندهگین گردید، پیغمبر اکرم ﷺ در قبرش داخل شده و با دستانش او را در قبر نهاد. ایشان در دهم رمضان به عمر شصت و پنج سالگی وفات یافت.

این سال به نام «عام الحزن» (سال غم و اندوه) مسمی گردید، زیرا در این سال پیغمبر اکرم ﷺ دو شخصیت برازنده را از دست داد، و آن‌ها خدیجه و ابوطالب بودند، چون این دو شخص همواره در تایید و پشتیبانی پیامبر قرار داشتند، و او را مورد محبت و مهربانی قرار می‌دادند.

بامرگ او پیغمبر اکرم ﷺ تنها مانده و در خانواده اش کمک کننده و حمایت کننده دیگری نداشت. پیغمبر اکرم ﷺ بعد از وفات خدیجه ازدواج کرد، ولی یاد او تا آخرین روزهای حیاتش همواره در قلبش جایگزین بود، و بهترین وفا دار او باقی ماند.

امهات المؤمنین

امهات المؤمنین کنیه یی است که قرآن کریم همسران پیغمبر اکرم ﷺ را به آن گرامی داشته است، می‌فرماید: (وازواجه امهاتهم) [احزاب: ۶].

هدف از اطلاق این کنیه بر همسران پیغمبر اکرم ﷺ اعلان حرمت ازدواج با آن‌ها بعد از رحلت پیامبر بود. این کنیه به مثابة نشان افتخاری بود به خاطر گرامی داشت شان و تقدیر از نقش آن‌ها در مسیر دعوت بر گردن شان آویخته شد.

فعالیت‌ها

مطلوب فوق را به شکل گروهی به روش سؤال و جواب با هم تکرار نمایند.

ارزیابی

۱- خدیجه کیست؟

۲- اسبابی را که باعث رغبت ازدواج خدیجه با پیغمبر اکرم ﷺ گردید، بیان دارید.

۳- خدیجه با پیغمبر اکرم ﷺ همدردی نموده و او را تسلی می‌داد، این موضوع را سرح کنید.

۴- مراد از امهات المؤمنین چیست؟ و این ویژه‌گی ای که خداوند ﷺ برای آن‌ها عطا کرده است، چه مفهومی را افاده می‌کند؟

کارخانه‌گی

مطلوب درس را به صورت فشرده در یک مقاله کوتاه در کتابچه خود نوشته و عنوان مناسبی برایش انتخاب نمایید.

دعوت سری

پیغمبر اکرم ﷺ به تبلیغ رسالت، دعوت مردم به توحید و یکتا پرستی و رهنمایی مردم مامور گردید. پس پیغمبر اکرم ﷺ تبلیغ رسالت‌ش را چگونه آغاز کرد؟ از کجا شروع کرد؟ و پاسخ و استجابت مردم در برابر دعوت جدید چگونه بود؟

آغاز دعوت سری

بعد از نزول آیاتی از سوره مدثر، پیغمبر اکرم ﷺ دعوتش را به سوی خدای یگانه آغاز کرد.

چرا آغاز دعوت سری بود؟

چون در میان قوم خشنی به سر می‌برد که پیرو عادات و تقالید فاسد شان بودند و جز بت پرستی آیین دیگری نداشتند. حجت و برهان‌شان در توجیه بت پرستی آن بود که پدران شان بت‌ها را پرستش می‌کردند. از جانب دیگر در آیین بت پرستی زعمت دینی جزیره العرب را نیز به عهده داشتند، و خشونت آن‌ها به حدی بود که در حل مشکلات و منازعات شان جز توسل به شمشیر راهی دیگری را نمی‌شناختند.

پس در چنین شرایطی، تقاضای حکمت چنان بود که دعوت در آغاز کار باید به شکل سری به پیش برود، تا مردم مکه یک باره و ناگهانی به امری تحریک کننده مواجه نشوند. بنابر این، پیغمبر ﷺ مردم را سری و پنهانی به اسلام دعوت می‌کرد.

دعوت را از کجا شروع کرد؟

پیغمبر اکرم ﷺ اشخاصی را به اسلام دعوت می‌نمودند که به صفات نیک مانند حق دوستی، صداقت، صلاح و خیر خواهی متصف بودند.

این اشخاص حتماً دعوت او را پاسخ می‌گفتند، و گفتار پیغمبر اکرم ﷺ را باور می‌کردند و چنان با پیغمبر اکرم ﷺ و دین اسلام مخلص بودند که تا آخرین رقم حیات شان با ایثار و فداکاری در خدمت این دین بودند.

این‌ها در تاریخ اسلامی به نام نخستین پیشتازان (سابقین-اولین) اسلام شناخته می‌شوند، در طليعه این دسته، أم المؤمنین خدیجه بنت خویلد ھنفی، ابو بکر صدیق،

علی بن ابی طالب و زید بن حارثه صلی الله علیہ و آله و سلم جا داشتند، این دسته در نخستین روز دعوت به قبول اسلام مشرف شدند.

سپس ابوبکر در کارزار دعوت فعال شد، و دعوت را درمیان قومش آغاز کرد، هر کسی را که نزدیکتر او بود و به او اعتماد داشت، به اسلام دعوت کرد، و اشخاصی از قبیل: عثمان بن عفان، زبیر بن عوام، عبدالرحمن بن عوف، سعد بن ابی وقاص و طلحه بن عبیدالله صلی الله علیہ و آله و سلم با دعوت ابوبکر صدیق به اسلام گرویدند.

بعد از آن، ابو عبیده عامر بن جراح (امین امت)، ابو سلمه بن عبدالاسد، همسرش ام سلمه، ارقم بن ابی ارقم، عثمان بن مطعون، عبدالله بن جحش صلی الله علیہ و آله و سلم وغیره اسلام را پذیرفتند، همه اشخاص نامبرده قریشی اند.

از جمله نخستین پیشتازان اسلام که غیر قریشی بودند: عبدالله بن مسعود، بلال بن رباح حبshi، صهیب بن سنان رومی، عمار بن یاسر، پدرش یاسر، مادرش سمیه، عامر بن فهیره و مسعود بن ریبعه صلی الله علیہ و آله و سلم بودند.

همچنان ام ایمن، ام الفضل لبابه بنت حارث همسر عباس و اسماء بنت ابی بکر صدیق (رضی الله عنہن) نیز از جمله زنان پیشتاز در اسلام به شمار می‌روند.

فعالیت‌ها

مطلوب فوق را به شکل گروهی به روش سؤال و جواب با هم تکرار نمایند.

ارزیابی

- ۱- رسول الله صلی الله علیہ و آله و سلم دعوت خفی را چطور آغاز کرد، و تا کدام وقت دوام کرد؟
- ۲- پنج تن از نخستین پیشتازان اسلام را نام بگیرید؟

کارخانه‌گی

مطلوب درس را به صورت فشرده در یک مقاله کوتاه به تعبیر و زبان خویش نوشه عنوان مناسبی برایش انتخاب نمایید.

درس سی و چهارم

دارالارقم (مرکز رهبری)

مرکز دعوت سری: دارالارقم مرکز سری و ابتدایی دعوت بود که مسلمانان در آنجا گردیدند می‌آمدند، آیات قرآن را که جدیداً نازل می‌گردید از پیغمبر اکرم ﷺ می‌شنیدند و فرا می‌گرفتند، پیغمبر اکرم ﷺ برای شان قرآن را تلاوت می‌کرد. صفات خداوند ﷺ را برای شان بیان می‌نمود احکام، اخلاق و آداب دین اسلام را برای آن‌ها تعلیم می‌داد، سؤال‌های آن‌ها را جواب گفته و آن‌ها را زیر نظر خودش به تعالیم اسلامی تربیه می‌کرد.

صحابه کرام در دارالارقم دروس ارزش‌های اساسی دین مقدس اسلام را می‌آموختند، چون: توحید، تقوی، صبر، برداری، گذشت، تحمل، ثبات، برادری، صدق، وفا، امانت، ایثار، همکاری و همبسته‌گی.

چرا دارالارقم؟

گزینش دارالارقم به عنوان مرکز رهبری اسباب متعددی داشت، از جمله آن‌ها:

- مسلمان شدن ارقام در میان مردم معروف نبود، لذا در ذهن هیچ کسی خطور نمی‌کرد که محمد با یارانش در منزل ارقام ملاقات می‌نماید.
- ارقام بن ابی ارقام از قبیله مخزوم بود، و قبیله بنی مخزوم با قبیله بنی هاشم رقابت داشت. کسی تصور نمی‌کرد که اجتماعات حضرت محمد ﷺ که هاشمی بود در منزل یک تن مخزومی دایر گردد.
- ارقام بن ابی ارقام یک جوان شانزده ساله بود که به اسلام مشرف گردید، و جلسات عرب‌ها عموماً در منازل اشخاص بزرگ سال تدویر می‌گردید، بنابرآن تدویر جلسات حضرت محمد ﷺ در خانه یک فرد جوان بعيد به نظر می‌رسید.

فعالیت‌ها

مطالب فوق را به شکل گروهی به روش سؤال و جواب با هم تکرار نمایند.

دعوت سری چند سال دوام کرد؟

سه سال به همین منوال سپری شد، و دعوت اسلام همچنان به شکل سری صورت می‌گرفت و منحصر به افراد محدود بود، در خلال این مدت یک گروه مؤمنی ایجاد شد که بر اساس برادری، همکاری و تبلیغ رسالت کمر همت بستند.

پیغمبر اکرم ﷺ دعوتش را در میان مردم آشکارا اعلان نکرده بود، ولی نام اسلام در بین قریش به سر زبان‌های آن‌ها بود. مردم در هر جا در مورد این دعوت گفتگو می‌کردند، برخی از مردم چون ابو جهل و ابو لهب بر عده‌یی از مؤمنان ظلم و ستم می‌کردند، با وجود آن، مشرکین مکه به این امر بیشتر توجه نکردند، زیرا پیغمبر اکرم ﷺ هنوز دعوت علنی را آغاز نکرده بود، تا آن‌که پیغمبر اکرم ﷺ از طرف خداوند متعال به آشکار ساختن دعوت در میان مردم مکلف گردید.

ارزیابی

- ۱- ارقم بن ابی ارقم چه کسی بود؟
- ۲- صحابه کرام در دارالارقم چه چیزها را می‌آموختند؟
- ۳- چرا دار الارقم به حیث مقر اجتماعات تعیین گردیده بود؟

کارخانه‌گی

مطلوب درس را به صورت فشرده در یک مقاله کوتاه به تعبیر و زبان خویش نوشته عنوان مناسبی برایش انتخاب نمایید.

ایمان و ثبات

عن سفیان بن عبد الله حَفَظَهُ اللَّهُ قَلَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! قُلْ لِي فِي الْإِسْلَامِ قَوْلًا لَا أَسْأَلُ عَنْهُ أَحَدًا غَيْرَكَ. قَالَ: «قُلْ آمَنْتُ بِاللَّهِ ثُمَّ اسْتَقِيمْ» رواه مسلم

آشنایی با راوی

اسم مبارکش سفیان، اسم پدرش عبدالله، لقبش ابا عمره، از قوم ثقیف باشندۀ طائف بود. از طرف حضرت عمر فاروق حَفَظَهُ اللَّهُ والی طائف تعیین شد و به تعداد پنج حدیث روایت نموده است.

معنی برخی کلمات:

۱. لَا أَسْأَلُ: نپرسم
۲. قَوْلًا: سخن
۳. قُلْ: بگو
۴. ثُمَّ اسْتَقِيمْ: باز بر آن ثابت قدم باش

معنی حدیث

از حضرت سفیان بن عبد الله حَفَظَهُ اللَّهُ روایت است که به رسول اکرم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عرض کرد: «ای رسول خدا! در باره اسلام چنان سخن جامعی به من بگویید که بعد از شما از کسی دیگر در این باره سؤالی نداشته باشم» ایشان فرمودند: بگو به الله ایمان آوردم؛ سپس بر آن به طور کامل پا بر جا باش.

حکمت حدیث

مؤمن به برکت ایمانش هیچگاه مضطرب و پریشان نمی‌شود، زیرا او به خداوندی که متصرف کل کاینات است و همه چیز در دست اوست و در همه حال مراقب بنده‌اش می‌باشد، عقیده دارد و این را خوب می‌داند که صرف مادیات راه گشای مشکلات نیست لذا در راه اطاعت و بنده‌گی او پایداری می‌کند و در نتیجه، مؤمنی که بر مقتضیات ایمانش پایبند باشد، هر نوع تشویش و نگرانی را از ذهنش دور می‌سازد و قوت صبر و بردباری حاصل می‌کند که راز موفقیت در هر کاری صبر و استقامت است.

فعالیت‌ها

شاگردان به کمک استادشان در مورد تأثیرات ایمان بر زندگی بحث کنند؟

منظور از ثبات و استقامت چیست؟

منظور، پیمودن صراط مستقیم (دین مقدس اسلام) بدون افراط و تفریط و پیروی کامل و دائم از تمام اوامر و منهیات خداوندی است.
فایده استقامت

استقامت انسان را در راه اطاعت خداوند علیه السلام، مبارزه با وسوسه‌های شیطان و خواهش‌های نفسانی پیروز و سر بلند می‌سازد و از ضایع شدن سعی و تلاش‌هایش جلوگیری نموده، سبب نظم در کارها و رسیدن به خوشبختی دنیا و آخرت می‌شود.

فواید حدیث

۱- اهمیت ایمان به الله: ایمان به الله چنان مهم است که رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم در جواب صحابی، آن را سر لوحه قرار داد.

۲- لزوم استقامت: برای رستگاری انسان دو پایگاه نیرومند لازم است، یکی پایگاه درونی و دیگری تکیه‌گاه بیرونی؛ پایگاه درونی ایمان و تکیه‌گاه بیرونی استقامت در راه ایمان است.

۳- یادگر فتن دین: از سوال صحابی چنین معلوم می‌شود که هر مسلمان باید همیشه در پی یادگرفتن فتن دینش از اهلش باشد.

ارزیابی

۱- منظور از ثبات و استقامت چیست؟

۲- فواید استقامت چیست؟

۳- کلمات ذیل را معنی نمایید:

۱- قُلْ آمَنْتُ بِاللَّهِ

۲- ثُمَّ أَسْتَقِمْ

کارخانه‌گی

در مورد اهمیت ایمان و لزوم استقامت بر آن مقاله‌یی بنویسید.

درس سی و ششم

پرورش یتیم

عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: قَلَّ أَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ وَقَرَنَ بَيْنَ أَصْبَعَيْهِ الْوُسْطَى وَالَّتِي تَلِي الْإِبْهَامَ۔ رواه ابو داود

آشنایی با راوی

اسمش سهل، اسم پدرش سعدالساعدي، لقبش ابی العباس است و در زمان جاهليت نامش حزن (غم) بود، اما رسول الله ﷺ او را به نام سهل (آسانی) نامگذاري کرد. اين صحابي بزرگوار در بسياری از غزوat هم اشتراك کرده است. در سال ۸۸ هجری به عمر ۹۶ سالگی دار فانی را وداع گفت.

معنای برخی کلمات

۱. الْيَتِيمُ: طفلي که يکي از والدينش و يا هر دو وفات يافته باشد
۲. كَافِلٌ: سرپرست و پرورش دهنده یتیم.
۳. كَهَاتَيْنِ: مانند اين دو انگشت.
۴. وَقَرَنَ بَيْنَ أَصْبَعَيْهِ: دو انگشت خود را نزديک کرد.

معنای حدیث

حضرت سهل بن سعد حَدَّثَنَا از رسول الله ﷺ روایت می کند که ايشان فرمودند: «من و پرورش دهنده یتیم در جنت مانند دو انگشت يک دست، پهلو به پهلوی هم می باشيم. (راوي می گويد) دو انگشت خود، يعني وسطی و سبابه اش را به هم نزديک کرد.

فعالیت ها

شاگردان در باره ضررهای بی اعتمایی به یتیمان بحث کنند.

حکمت حدیث

در هر جامعه آن طور که افراد ثروتمند و دارا زنده گی می کنند، فقراء و بینوایان و ایتم و درمانده گان هم هستند. دین مقدس اسلام ما را فراخوانده است تا آنها را تحت سرپرستی و کفالت خود بگیریم و نگذاریم که احساس کمبود و تنها یی کنند. اگر کمبودی های شان پرنشود، تجربه نشان داده است که اینها اغلب افرادی ناسالم و در بسیاری از موارد سنگدل، عقده بیی، جانی و خطرناک بار می آیند و دشمنان دین و جامعه هم آنان را برای عملی ساختن اغراض شوم شان استخدام نموده دست به ویرانگری ها می زنند و فضای زنده گی را تنگ و تلخ می سازند. پس وظیفه توامندان این است که تعلیم و تربیت سالم این افراد را بر دوش گرفته، رسالت و وظیفه دینی شان را انجام داده، اجر و پاداش زیادی به دست بیاورند.

فوائد حدیث

- ۱- مقام پرورش دهنده یتیم: پیغمبر اکرم ﷺ این مژده را به سرپرست یتیم داده است که او در روز قیامت در کنار آن حضرت خواهد بود.
- ۲- استفاده از وسائل در تعلیم: پیامبر اکرم ﷺ برای ذهن نشین شدن یک مطلب در ذهن مخاطب، از اشارات دست مبارک خود کار گرفت.

فعالیت ها

آیا یتیمی در محله شما زنده گی می کند. شما در عرصه تعلیم و تربیت او چه کمکی کرده می توانید؟
شاگردان در مورد باهم مباحثه نمایند.

ارزیابی

- ۱- یتیم کیست و سرپرستی و تربیت او بر دوش چه کسانی است؟
- ۲- مربی یتیم در روز قیامت چه مقامی دارد، واضح نمایید؟
- ۳- فواید این حدیث شریف را نام ببرید.

کارخانه گی

در این باره که یتیم از چه لحاظ باید مورد توجه قرار گیرد، یک مقاله مختصر بنویسید.

درس سی و هفتم

تعاون و همکاری

عن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما أنَّ رسول الله صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ قال: «الْمُسْلِمُ أخو الْمُسْلِمِ، لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يُسْلِمُهُ، مَنْ كَانَ فِي حَاجَةٍ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ، وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَبَةَ فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ بِهَا كُرْبَبَةَ مِنْ كُرَبَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» رواه أبو داود

آشنایی با راوی

اسمش عبدالله، اسم پدرش عمر، نام جدش خطاب و از قوم قريش بود و در مکه به اسلام مشرف گردید، سپس به مدینه هجرت نمود. از جمله فقهای صحابه بود. احادیث زیادی را از رسول الله ﷺ روایت نموده و در سال ۷۳ هجری دار فانی را وداع گفته است.

معنای برخی کلمات

۱. کُرْبَبَةَ: سختی یا مشکل
۲. فَرَّجَ: دور ساخت
۳. سَتَرَ: (عیب را) پوشاند.

معنای حدیث

از عبدالله بن عمر رضي الله عنهما روایت است که رسول اکرم ﷺ فرمودند: مسلمان برادر مسلمان است، بر او ظلم نمی‌کند و نه او را به ظالم می‌سپارد. و هر کس نیاز برادر خود را بر آورده سازد، خداوند نیاز او را برآورده می‌سازد و هر کس مشکل و گرفتاری مسلمانی را رفع کند، خداوند سختی‌های قیامت او را آسان می‌سازد و هر کس از مسلمانی پرده پوشی کند، خداوند در روز قیامت از وی پرده پوشی می‌کند.

فعالیت ها

شاگردان درباره تأثیرات خوب اوصاف ذکر شده در حدیث گفتگو کنند.

حکمت حدیث

خداوند ﷺ فطرتاً دو برادر و خواهر و یا اعضای یک فامیل را به گونه آفریده است که مهر و محبت خاصی در بین شان وجود دارد و همیشه به فکر سعادت و خوشبختی همدیگر می‌باشند

و اگر نیازی داشتند و یا با مشکلی مواجه شدند، برای رفع آن هر چه از دستشان بباید انجام می‌دهند و هیچگاه بر یکدیگر ظلم نمی‌کنند و به دشمن نمی‌سپارند. لذا در این حدیث شریف رسول اکرم ﷺ همه مسلمانان را همچون اعضای یک خانواده بزرگ و برادر و خواهر یکدیگر دانسته و از اعمالی مانند ظلم و ستم که سبب برهم خوردن این رابطه می‌شود باز می‌دارد و به عنوان یک وظیفه دینی پیروانش را به غمخواری و حل مشکلات یکدیگر و چشم پوشی از عیوب‌شان فرا می‌خواند.

پس در چنین جامعه‌ای کسی که مشکلی بر سرش آمده است خود را تنها احساس نمی‌کند بلکه دیگران را هم شریک غمش می‌داند. لذا جامعه اسلامی مملو از خلوص و الفت و مهر و محبت بوده و از هر نوع کینه و کدورت، بغض و دشمنی عاری می‌باشد.

فوائد حدیث

- ۱- مسلمانان برادر و خواهر یکدیگر اند و باید مثل اعضای یک فامیل زنده‌گی کنند.
- ۲- مسلمان بر مسلمان ظلم نمی‌کند.
- ۳- مسلمان برادر مسلمانش را به دشمن نمی‌سپارد.
- ۴- مسلمان به فکر رفع نیازمندی و حل مشکلات برادر مسلمان خود می‌باشد.
- ۵- مسلمان عیب مسلمان را می‌پوشاند: هیچ انسانی وجود ندارد که کم و بیش عیبی نداشته باشد و مسلمان واقعی خوبی‌ها را بیان می‌کند و زشتی‌ها را می‌پوشاند.
- ۶- و در پاداش همه این کارها خداوند ﷺ در دنیا و آخرت بندهاش را کمک می‌کند.

فعالیت ها

شاگردان در مورد تعاون و همکاری مسلمان با برادر و خواهر مسلمانش، باهم مباحثه نمایند.

ارزیابی

- ۱- احساس مسلمان نسبت به دیگران چیست؟
- ۲- چرا باید عیوب دیگران را بپوشانیم؟
- ۳- کلمات و عبارات ذیل را معنا کنید: (لَا يَظْلِمُهُ)، (وَلَا يُسْلِمُهُ)، (فَرَجَ)، (كُرْبَةً)، (سَرَّةً مُسِلِّماً)، (سَرَّةً اللَّهُ).

کارخانه گی

چگونه می‌توانیم به همصنفات و همسایه‌گان خود کمک کنیم؟ در این باره یک مقاله مختصر بنویسید.

درس سی و هشتم

صفات مسلمان

عن عبد الله بن عمرو رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: «الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَاجَرَ مَا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ» رواه البخاري

آشنایی با راوی

این راوی در درس هفتم معرفی شده است.
معنای برخی کلمات

۱. من لسانه:	از زبان او
۲. وَيَدِه:	از دست او
۳. المُهَاجِرُ:	ترک کننده
۴. مَنْ هَاجَرَ:	کسی که هجرت کرده باشد
۵. مَا نَهَى اللَّهُ	آنچه که خداوند منع کرده است

معنای حدیث

حضرت عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنه از رسول صلوات الله عليه و آله و سلم روایت نموده و می فرماید: مسلمان کسی است که مسلمان‌ها از ضرر زبان و دستش در امان باشند و مهاجر کسی است که از گناهان خود را نگه می دارد.

فعالیت ها

شاگردان درباره ضررهای دست و زبان معلومات خود را باهم دیگر شریک سازند.

حکمت حدیث

انسان از دو طریق متضرر می شود: یکی از لحاظ فزیکی و جسمانی و دیگری از لحاظ

معنوی و روانی. در این حدیث شریف مسلمان از ضرر رساندن به دیگران از طریق دست و زبان منع شده است. چون هدف این است که مسلمانان با عزت و احترام متقابل زنده‌گی کرده و از هر نوع تعرض مصون بمانند، و فضای حاکم بر جامعه اسلامی روی پایه‌های حفظ کرامت و شخصیت و دور از هر گونه بهتان و تمسخر، اذیت و آزار استوار بماند.

فوائد حدیث

- ۱- **عفت زبان:** مسلمان سنجیده حرف می‌زند و از دشنا� و الفاظ بد و زشت پرهیز می‌کند.
- ۲- از دست مسلمان به هیچ کسی ضرر نمی‌رسد.
- ۳- دوری از محیط آلوده به گناه: مسلمان باید در تلاش زیستن در محیطی پاکیزه و دور از گناه باشد.

ارزیابی

- ۱- مراد از مهاجر در این حدیث کیست؟
- ۲- چرا تنها بر حفاظت دست و زبان تأکید شده است؟

کارخانه‌گی

حدیث درس را با ترجمه آن در کتابچه خود بنویسید.

پنج بنای اسلام

عن ابن عمر رضي الله عنهم، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بُنَيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَيْرٍ، شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ. وَإِقَامِ الصَّلَاةِ. وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ . وَصَوْمِ رَمَضَانَ. وَحَجُّ الْبَيْتِ. رواه البخاري

آشنایی با راوی

در درس سی و هفتم معلومات مختصری درباره این صحابی بزرگوار داده شده است.
معنای برخی کلمات

۱. بُنَيَ: بنا شده.

۲. خَيْرٌ: پنج.

۳. إِقَامِ الصَّلَاةِ: بر پاداشتن نماز.

معنای حديث

حضرت عبدالله بن عمر رض می فرماید: پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: اسلام بر پنج ستون استوار شده است. ۱- گواهی و شهادت به این حقیقت که جز الله دیگر معبدی نیست.
احدی شایسته عبادت و بندگی نیست) و محمد صلی الله علیه و آله و سلم بندگی و رسول اوست. ۲- برپا
داشتن نماز. ۳- ادائی زکات. ۴- حج خانه کعبه. ۵- روزه ماه مبارک رمضان.

حکمت حدیث

اسلام از ماده سلم (صلح) و سلامتی گرفته شده و به معنای تسلیم شدن بندگی به الله جل جل و فرمانبرداری از اوامر و دوری از نواهی اوست.

در این حدیث شریف دین مقدس اسلام به ساختمان مستحکمی تشبيه داده شده است
که روی ستونهای ثابتی استوار می باشد که این ستونها عبارتند از:

خواندن کلمه شهادت: پس اساس و ریشه اسلام ایمان به یگانه‌گی خداوند^{الله}. یعنی این که او یگانه خالق کاینات است و تنها او سزاوار عبادت و بندگی است و حضرت محمد^{صلی الله علیہ وسلم} هم بنده و پیغمبر اوست و پیام‌های او را به انسان‌ها رسانده و راه‌های بندگی و زنده‌گی را یاد داده است.

نماز: بعد از کلمه شهادت مهم‌ترین رکن اسلام نماز می‌باشد که روزانه در پنج وقت مختلف بر هر مرد و زن مسلمان فرض است. نماز به مومن نیرو می‌بخشد، چنانکه در قرآن کریم گفته شده است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِنُو بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ» (بقره: ۱۵۳) ترجمه: «ای مؤمنان با صبر و نماز یاری بخواهید!»

نماز بزرگ‌ترین وسیله است برای یادکردن الله^{الله}. در این باره قرآن کریم فرموده است: «وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي» (طه: ۱۴) ترجمه: «برای یادکردن من، نماز بخوان!»

نماز به زنده‌گی مؤمن نظم بخشیده، او را از فحشا و منکرات باز می‌دارد. و قلبش را آرام و مطمئن می‌سازد. و نماز یک عبادت اجتماعی است و پیام مساوی بودن انسان‌ها را در برابر احکام الهی با خود دارد.

زکات: یکی دیگر از پایه‌هایی که اسلام روی آن بنا شده، زکات است که معنای لغوی آن پاکیزه‌گی و نمو می‌باشد. زکات صرف یک کمک مالی نبوده، بلکه مانند نماز، روزه و حج یک عبادت است. یک مؤمن با ادائی زکات امر پروردگارش را به جای می‌آورد و در نتیجه به حساب آخرتش ثواب کسب می‌کند. و همین ثواب است که به زنده‌گی اخروی انسان شکل می‌بخشد. و هرگاه زکات به خوبی داده شود سطح رفاه و زنده‌گی همه افراد جامعه را بالا می‌برد.

روزه: روزه هم به عنوان یکی از پایه‌های اسلام انسان را از گناهان محافظت می‌کند و درس صبر و شکر و نظم را به انسان یاد داده و او را از احوال فقراء با خبر می‌سازد و سبب استراحت جسم می‌شود.

حج: حج حکمت‌های فردی و اجتماعی زیادی دارد. حج و سیله بخشیده شدن گناهان و پاک شدن دل است. شوق انسان را به عبادت و بندگی زیاد می‌سازد، ایمان را تقویت می‌کند. و گذشتۀ پرشکوه اسلام را به یاد آورده و فداکاری‌ها و قهرمانی‌های

رسول اکرم ﷺ و یارانش را در راه دین زنده می‌کند. و حج میلیون‌ها مسلمان را از جاهای مختلف بدون مطرح بودن رنگ، زبان، نژاد، کشور، فرهنگ، مقام و منصب با هدف و مقصد مشترک در یکجا جمع نموده، نشان می‌دهد که پیوند برادری و برابری مسلمانان چقدر قوی و نیرومند است.

پس این دین یگانه دینی است که همه را به دور یک محور جمع کرده، به خوشبختی دنیا و آخرت سوق می‌دهد.

فوايد حديث

اسلام روی پنج بنا استوار است.

۱- خواندن کلمه شهادت.

۲- نماز فرض است.

۳- روزه فرض است.

۴- زکات بر مسلمانان توانمند فرض است.

۵- حج فرض است.

فعالیت ها

شاگردان به شکل گروهی در مورد ارکان اسلام گفتگو کنند.

ارزیابی

۱- اسلام چند بناء دارد؟

۲- در باره اهمیت نماز چه می‌دانید؟

۳- بعضی از حکمت‌های حج را بیان کنید؟

کارخانه گی

حدیث درس را حفظ نموده و با ترجمه آن بنویسید.

درس چهلم

حیاء

عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ عَقْبَةَ بْنَ عَمْرُو حَدَّثَنَا قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ مِمَّا أَدْرَكَ النَّاسُ مِنْ كَلَامِ النُّبُوَّةِ الْأُولَى إِذَا لَمْ تَسْتَحِي فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ. رواه البخاري

آشنایی با راوی

اسمش عقبه، کنيه‌اش ابو مسعود است و در کوفه متولد گردیده و در سال ۴۰ هجرت در دوران حضرت علی صلی الله علیه و آله و سلم وفات یافته است.

معنای برخی کلمات

آنچه مردم (از پیشینیان) آموخته‌اند.	مِمَّا أَدْرَكَ النَّاسُ:
آنچه شریعت همه آن‌ها بر آن اتفاق کرده است.	مِنْ كَلَامِ النُّبُوَّةِ الْأُولَى:
هرگاه حیاء نداشتی	إِذَا لَمْ تَسْتَحِي:
بن.	فَاصْنَعْ:

معنای حدیث

ابو مسعود صلی الله علیه و آله و سلم از رسول الله ﷺ روایت می‌کند که فرمودند: از گفتارهای پیامبران پیشین آنچه مردم آموخته‌اند یکی این سخن است: «وقتی شرم و حیاء را از دست دادی هر کاری دلت می‌خواهد انجام بده».

فعالیت‌ها

شاگردان در مورد حیاء و اینکه حیاء کردن در یاد گرفتن و یاد دادن درست است؟ باهم مباحثه نمایند.

حکمت حدیث

حیاء چیست؟: حیاء، نام آن کیفیت درونی انسانی است که شخص را از هر سخن غیر مناسب و کارهای ناپسند متنفر می‌سازد. انسان باید بیش از همه از خداوند ﷺ حیاء داشته باشد.

آنچه جامعه را فاسد می‌سازد بی‌بندوباری و فساد اخلاقی است. اما حیا چنان صفت نیکی است که انسان را از تمام بدی‌ها باز می‌دارد. لذا اسلام آن را شعبهٔ مهمی از ایمان دانسته و حکم کرده است که مسلمانان به این صفت متصف شده و جامعهٔ خود را از عربیانی و بی‌حیایی که سبب امراض گوناگون می‌شود حفظ کنند و از اضطراب و تشویش مردم جلوگیری نمایند.

ثمرة حياء

نتیجهٔ شرم و حیاء هیچگاه ضرر و زیان نیست، بلکه همیشه نفع دارد. چنانکه پیامبر اکرم ﷺ فرموده است: «الحياء لا يأتى إلا بخير؛ حياء فقط خير و خوبى مى آورد» در حدیثی دیگر فرموده‌اند: «حياء و ايمان هر دو هميشه همراه خواهند بود، هرگاه يكى از آن دو موجود نباشد، دیگری نيز موجود نخواهد بود.»

فواید حدیث

- ۱- حیاء: از تعالیم همهٔ پیامبران به میراث مانده است.
- ۲- اهمیت حیا: حیا انسان را از فحشا و منکرات و لگام گسیختگی باز می‌دارد.
- ۳- حیاء به انسان قدر و منزلت می‌بخشد.

فعالیت ها

شاگردان در بارهٔ فواید حیاء با هم گفتگو کنند.

ارزیابی

- ۱- حیاء را تعریف کنید؟
- ۲- حکمت حیاء را بیان کنید؟
- ۳- انسان بیش از همه از کی باید حیاء داشته باشد؟

کارخانه‌گی

در مورد ضررهاي بی‌حیایی یک مقالهٔ مختصر بنویسید.

درس چهل و یکم

مواد مخدر (مواد نشه آور)

عن ام سلمه رض قالت: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ كُلِّ مُسْكِرٍ وَمُفْتِرٍ.

رواه ابو داود

آشنایی با راوی

حضرت ام سلمه رض به قبیله بنو مغیره منسوب است و از جمله مسلمانان نخست بود، ام سلمه رض از جمله مهاجرینی است که به حبشه و مدینه هجرت کرده‌اند. ایشان پس از شهادت همسرش ابو سلمه، در سال چهارم هجری در ماه شوال به عقد نکاح پیامبر اکرم صل در آمد و در صف امهات المؤمنین داخل شد. او بیش از ۳۰۰ حدیث از رسول خدا روایت کرده است. سرانجام در سال سیزده هجری در سن ۸۴ سالگی وفات یافت.

معنای برخی کلمات

۱. مُسْكِرٌ:	نشه آور و زایل کننده عقل.
۲. مُفْتِرٌ:	سست کننده.

معنای حدیث

ام سلمه رض روایت کرده است که پیامبر اکرم صل از (استعمال) هر (نوع مواد) نشه آور و زایل کننده عقل و سست کننده منع کرده است.

حکمت حدیث

یکی از مهم‌ترین اهداف دین، تعلیم دادن راه‌های استفاده درست از نعمت‌های خداوندمتعال و محافظت از عقل و جان و مال است.

خداؤندمتعال با آراسته ساختن انسان به نعمت عقل او را از حیوانات برتر قرار داده

است. چون انسان با عقل خود می‌تواند خوب و بد، نفع و ضرر را تشخیص دهد و با انکشاف عقلش راههای ترقی و پیشرفت را هموار سازد. لذا دین مقدس اسلام به خاطر حفظ عقل استفاده از هر نوع مواد نشه آور و مخدر را که در رأس آن شراب قرار دارد حرام کرده است. زیرا استعمال این مواد سبب بروز جرایم گوناگون از قبیل قتل و خودکشی، سرقت و تجاوز، ناامنی و برهم خوردن سلامتی و توازن اعضای بدن می‌شود.

فوايد حديث

- ۱- تمام انواع مست کننده‌ها و سست کننده‌ها از قبیل شراب و انواع مخدّرات حرام است.
- ۲- مواد نشه آور چه کم باشد چه زیاد، حرام است.
- ۳- استفاده از مواد نشه آور به هر کیفیتی که باشد حرام است.
- ۴- دین مقدس اسلام انسان را مسؤول محافظت از جسم و عقلش می‌داند.

فعالیت ها

تعدادی از شاگردان در باره ضررهای مواد مخدر، چشم دیدهای شان را بیان کنند.

ارزیابی

- ۱- حکم مواد مخدر در دین مبین اسلام چیست؟
- ۲- ضررهای شراب و مواد مخدر را بیان کنید؟
- ۳- مفهوم درس را به طور فشرده و به زبان ساده بیان کنید؟

کارخانه‌گی

در باره اضرار مواد مخدر یک مقاله بنویسید.

نماز جماعت

حکم نماز جماعت:

نماز جماعت سنت مؤکد است.

چه کسی حق امامت دارد؟

۱- حق اول برای امامت، از شخص عالم است، یعنی شخصی که از مسایل شرعی به خصوص احکام نماز آگاه باشد.

۲- اگر چنین شخصی نباشد، قاری قرآن کریم یا کسی که قرآن را بهتر تلاوت کرده می‌تواند، امام شود.

۳- اگر عالم و قاری هم پیدا نشد، شخص متقدی و پرهیزگارتر امام شود.

۴- اگر تقوای همه یکسان باشد، در این صورت کسی که عمرش زیادتر است امام شود.
احکام اقتداء

۱- نماز فرض گزار در پشت فرض گزار در حالی درست است که هر دو عین فرض را اداء و از گردن خود ساقط کنند، به طور مثال هر دو فرض نماز پیشین را بخوانند، اما اگر یکی نماز عصر و شخص دیگر نماز پیشین را می‌خواند اقتدائی یکی عقب دیگر صحیح نیست.

۲- تیمم کننده می‌تواند امام وضوء کننده باشد.

۳- کسی که پاهایش را می‌شوید می‌تواند به امامی که مسح می‌کند اقتداء نماید.

۴- شخص ایستاده می‌تواند بر نشسته اقتداء کند.

۵- کسی که رکوع و سجده می‌کند، نمی‌تواند بر اشاره کننده اقتداء نماید.

۶- اقتدائی نفل گزار بر فرض گزار صحیح است.

۷- نماز غیر معذور پشت معذور جایز نیست.

۸- قاری نباید پشت امی‌بایستد.

۹- اقتدائی جامعه پوشیده عقب عریان درست نیست.

یافتن نماز فرض

هرگاه شخصی به تنها یی به خواندن نماز سنت یا فرض و یا قضایی شروع کرده بود و بعداً جماعت برپا شد در حالتی که ایستاده است سلام داده نماز خود را ترک کند و به جماعت شرکت نماید. در صورتی که یک رکعت را اداء نموده بود یک رکعت دیگر با او ضم نموده نمازش را تمام نماید و بعداً اقتداء کند.

حکم تکرار نماز جماعت در یک مسجد

تکرار نماز جماعت در مسجد قریه با یک آذان و اقامت مکروه است. به خصوص وقتی که این کار به صورت دوامدار از طرف یک گروه شود، چون باعث تفرقه می‌گردد. مسجد قریه: مسجدی است که امام و مقتدیانش معلوم باشد.

در جاهای ذیل تکرار جماعت جایز است

- ۱- در مسجدی که بر سر راه واقع است.
- ۲- مسجدی که امام و مؤذن مشخص ندارد و هر وقت افراد جداگانه‌یی امامت می‌کنند.

فعالیت ها

مطلوب فوق را به شکل گروهی به روش سؤال و جواب با هم تکرار نمایند.

ارزیابی

- ۱- حکم نماز جماعت چیست و چه کسی حق اولیت امامت را دارد؟
- ۲- در باره احکام اقتداء معلومات بدھید؟
- ۳- در چه جاهایی تکرار جماعت جایز است؟

کارخانه گی

جواب سؤال‌های فوق را در کتابچه‌های خویش بنویسید.

درس چهل و سوم

نماز جمعه

حکم نماز جمعه

نماز جمعه فرض عین است، فرضیت آن از قرآن، احادیث و اجماع ثابت است و منکرش کافر می‌شود.

شرایط وجوب نماز جمعه

۱- بر مردها فرض است نه بر زنان.

۲- مقیم بودن: بر مسافر فرض نیست.

۳- امنیت: بر کسی که امنیتش در خطر باشد، جمعه فرض نیست.

۴- بینایی: بر نابینا فرض نیست.

شرایط صحت نماز جمعه

۱- نماز جمعه در شهر ویا در جایی که امیر و قاضی داشته باشد صحیح است.

۲- امام نماز جمعه باید یا حاکم کشور باشد و یا شخصی باشد که نماینده او باشد.

۳- در وقت ظهر باید ادا شود، لذا پیش از زوال و بعد از سپری شدن وقت نماز ظهر درست نیست.

۴- داخل شدن هر شخص به مسجد آزاد باشد و از آمدن هیچ کسی جلوگیری نگردد.

۵- با جماعت ادا شود، پس به تنها یی درست نیست، و حداقل جماعت سه نفر می‌باشد.

۶- خطبه: خواندن خطبه به غیر از زبان عربی نیز جایز است. به شرطی که حمد و ثنا داشته باشد.

۷- خطبه باید قبل از نماز جمعه باشد.

فعالیت ها

یکی از شاگردان نماز جمعه را به صورت مختصر در حضور هم صنفانش عملاً تمثیل کند.

نماز دو عید

حکم نماز دو عید

بر هر کسی که نماز جمعه فرض باشد، نماز عید هم واجب است.

شرایط وجوب نماز عید

شرایط وجوب نماز عید عیناً مثل شرایط وجوب نماز جمعه است.

شرایط صحت نماز عید

شرایط صحت نماز عید هم عیناً مثل شرایط صحت نماز جمعه است، البته با این تفاوت که خواندن خطبه نماز عید، بعد از نماز، سنت است.

برای کسی که به نماز عید آماده‌گی می‌گیرد این چیزها سنت است

۱- در عید غسل کردن بر همه مردم چه به نماز عید بیایند و چه نیایند، سنت است.

۲- استفاده از خوشبویی، و لباس پاکیزه پوشیدن.

۳- در وقت عید مبارکی با دیگران خود را خوشحال نشان دادن.

۴- خیرات و صدقه دادن در روز عید، و همچنان دادن صدقه فطر بر کسی که واجب باشد.

۵- تغییر راه هنگام رفتن به عیدگاه، یعنی رفتن از یک راه و آمدن از راه دیگر.

طریقه ادای نماز عید

۱- امام و مقتدى نیت نماز عید را بکنند.

۲- امام و مقتدى ثناء (سبحانک اللهم....) به طور خفیه بخوانند.

۳- بعد از ثنا امام و مقتدى سه بار در حالی تکبیر بگویند که دستهای شان را تا گوش‌ها بالا برد و بعد رها کنند و در بین هر تکبیر مقدار سه بار سبحان الله گفتن مکث نمایند.

۴- بعد از آن امام «أَعُوذ بِاللَّهِ وَ بِسْمِ اللَّهِ» را طور خفیه می‌خواند، سپس امام سوره فاتحه و چند آیت را به جهر می‌خواند.

۵- بعدها تکبیر گفته به رکوع می‌رود.

۶- بعد از قومه و جلسه تکبیر بلند شدن به رکعت دوم را بگوید.

- ۷- وقتی به رکعت دوم ایستاد، آهسته «بسم الله الرحمن الرحيم» بگوید.
- ۸- بعد از «بسم الله» فاتحه را همراه با چند آیت بخواند.
- ۹- بعد از آن و پیش از رکوع سه بار تکبیر بگوید و هر بار دستها را تا گوش‌ها بلند کرده و رها نماید.
- ۱۰- با تکبیر چهارم به رکوع برود رکوع و سجده کند.
- ۱۱- بعد از تشهید، درود و دعاء سلام بدهد.
- ۱۲- بعد از سلام امام بایستد و دو خطبه بخواند.
- ۱۳- بین دو خطبه کمی بنشینید.

فعالیت ها

یکی از شاگردان نماز عید را در برابر شاگردان دیگر تمثیل کند.

تکبیرهای تشریق

الله أَكْبَرُ - الله أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَاللهُ أَكْبَرُ اللهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ

حکم تکبیرهای تشریق

تکبیرهای تشریق بر هر مسلمان بالغ واجب است.

وقت تکبیرهای تشریق

بعد از نماز صبح روز عرفه شروع، و در نماز عصر روز چهارم (چهارم عید) به پایان می‌رسد.

فعالیت ها

یک شاگرد اداء کردن نماز عید را در صنف تمثیل نماید.

أ: به سؤال‌های ذیل جواب بدھید:

۱- روزهای تشریق چند روز است؟

۲- حکم نمازهای جمعه و عید چیست؟

۳- شرایط صحت نماز جمعه را بیان کنید؟

۴- برای آماده شدن به نماز عید چه چیزهایی سنت است؟

ب: جملات صحیح را با علامت (✓) و جملات غلط را با نشانی(✗) علامت گذاری کنید:

() ۱- تکبیرهای تشریق بر هر مسلمان بالغ و نابالغ واجب است.

() ۲- نماز جمعه سنت است.

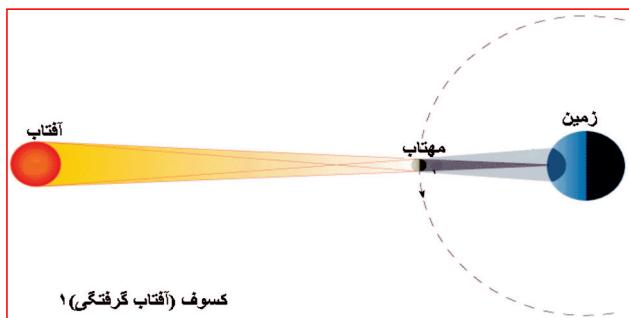
() ۳- شرایط صحت نماز عید عیناً مثل شرایط صحت نماز جمعه است.

۴- تکبیرهای تشریق بعد از نماز صبح روز عرفه شروع و در یازدهم ذی الحجه به پایان می‌رسد.

طریقہ اداء نماز عید را به ترتیب در کتابچہ خود بنویسید.

نماز کسوف، خسوف و استسقاء

معنای کسوف: کسوف به معنای سیاه شدن و یا کم شدن نور آفتاب است. زمانی که مهتاب در بین آفتاب و زمین واقع گردد و مهتاب مانع رسیدن شعاع آفتاب به زمین شود کسوف واقع می‌گردد.

حکم نماز کسوف: نماز کسوف سنت مؤکد است.

طريقه ادای نماز کسوف: نماز کسوف دو رکعت است، و مثل نمازهای دیگر ادا می‌شود، خطبه، اذان و اقامت ندارد. امام قرائت را خفیه می‌خواند و با امامت کسی ادا می‌شود که جمעה را امامت می‌کند. اگر کسی به امامت حاضر نشد، هر کس در خانه خود دو و یا چهار رکعت نماز بخواند.

نماز خسوف

معنای خسوف: خسوف به معنای سیاه شدن و یا کم شدن نور مهتاب است هرگاه زمین در بین مهتاب و آفتاب قرار گیرد و سایه زمین بر روی مهتاب افتیده مانع رسیدن شعاع آفتاب به مهتاب گردد، خسوف واقع می‌گردد.

طريقه ادای نماز خسوف: نماز خسوف همیشه در خانه خوانده می‌شود. همچنان به خاطر زلزله، طوفان و نجات از مريضی‌های ساری نماز خوانده می‌شود.

نماز استسقاء

استسقاء خواستن باران را گويند.

در استسقاء دور رکعت نماز خوانده می‌شود و بعد از آن امام خطبه می‌گويد و دعا می‌کند.

مسایل

- ۱- در استسقاء لازم است خشوع و عاجزی زیاد اظهار گردد، همچنان می‌توان حیوانات را هم با خود برد.
- ۲- بهتر است که اطفال و ریش‌سفیدان را نیز با خود ببرند، چرا که رحمت الله ﷺ بر ضعیفان بیشتر نازل می‌شود.
- ۳- در نماز استسقاء امام بیشتر استغفار بگوید.

فعالیت ها

مطلوب فوق را به شکل گروهی به روش سؤال و جواب باهم تکرار نمایند.

ارزیابی

- ۱- به سؤال‌های ذیل جواب بدھید:
 - أ- معنی خسوف وكسوف چیست؟
 - ب- نماز خسوف در کجا خوانده می‌شود؟
 - ج- معنی لغوی و اصطلاحی استسقاء چیست؟
 - د- حکم نماز استسقاء را بیان کنید.
- ۲- جملات صحیح را با علامت (✓) و جملات غلط را با نشانی (✗) علامت گذاری نمایید:
 - أ- نماز کسوف و استسقاء سنت مؤکد است. ()
 - ب- امام جمعه نماز کسوف را اداء می‌کند. ()

۳. جاهای خالی ذیل را با کلمات مناسب پر کنید:

 - أ- نماز کسوف _____ رکعت است.
 - ب- سبب نماز استسقاء _____ است.
 - ج- برای نماز استسقاء _____ روز پی در پی برآمدن به بیابان _____ است.
 - د- در نماز استسقاء امام زیاد _____ بگوید.

کارخانه گی

جواب سؤال‌های فوق را در کتابچه‌های خویش بنویسید.

احکام جنازه

تعريف جنازه: وقتی که متوفی برای دفن آماده گردد، و به منظور ادای نماز و تدفین مجهز گردد جنازه نامیده می شود.

سنت‌ها و مستحبات لحظات جان کندن و نزع روح

۱- گفتن کلمه شهادت

۲- حاضر شدن چند تن از اقارب و دوستان نزدیک مریض به منظور تلقین کلمه شهادت و شنیدن وصیت.

البته به مریض باید امر نشود که کلمه شهادت بخوان، چون ممکن است احیاناً مریض ناگاهانه عکس العمل منفی نشان بدهد.

۳- وقتی که روح از بدن جدا می شود در این وقت لازم است بدن متوفی طوری ترتیب و تنظیم گردد که گویا وی به بهترین هیئت‌ش در خواب است، چشمانش بسته، زنخ اش جمع، پاها و دست هایش هموار گردد، و اگر چادری میسر گردد بالایش انداخته شود.

حقوق مرده بالای زنده ها

۱- ادای قرضهای معلوم متوفی و یا به عهده گرفتن آن.

۲- شستن میت.

۳- ادای نماز جنازه بر آن.

۴- دفن میت

احکام شهید حقیقی

۱- با لباس هایش دفن می گردد و کفن جدید برایش داده نمی شود.

۲- هر آن چیزی که لباس و یا اشیای اضافی باشد از وی دور کرده شود مانند: ساعت، چپن، و امثال آن.

۳- به شهید حقیقی غسل داده نمی شود.

۴- نماز جنازه بالایش خوانده می شود.

حقوق طفل متوفی مسلمانان

۱- گذاشتن نام نیک بالای او

۲- غسل دادن

۳- ادای نماز جنازه بالای او

۴- دفن او در قبرستان

مصارف تکفین و تجهیز میت

مصارف تکفین، تجهیز و تدفین میت از اموال متوفی پرداخته می‌شود، اگر متوفی مال نداشت اقارب نزدیک و یا ورثه اش بر اساس (الاقرب فالاقرب) مصارف را می‌پردازند، و اگر کسی اقارب نداشت در آن صورت از بیت المال پرداخته می‌شود.

البته لازم است از مصارف کمرشکن و اضافی که تنها برای هم چشمی، ظاهر و رقابت با دیگران می‌شود اجتناب نمود؛ زیرا در بسا اوقات باعث اذیت و تکلیف دو چند فامیل متوفی می‌گردد.^(۱)

فعالیت ها

مطلوب فوق را به شکل گروهی به روش سؤال و جواب باهم تکرار نمایند.

ارزیابی

۱- جنازه را تعریف نمایید.

۲- سنت‌ها و آداب لحظات جان کندن کدام است؟

۳- حقوق مرده را به صورت مختصر بیان نمایید؟

۴- احکام شهید را به طور مختصر بیان نمایید؟

۵- مصارف تجهیز و تکفین میت بالای کیست؟

کارخانه گی

جواب سؤال‌های بالا در کتابچه تان بنویسید.

۱- معلومات فوق اضافی بوده شامل امتحان نمی‌باشد

غسل دادن میت و ادای نماز جنازه بر آن

اول - غسل دادن میت

- ۱- در یک جای مناسب و پوشیده لباس هایش از او کشیده شود و عورتش پت گردد.
- ۲- حرمت میت حفظ گردد، عورت وی طوری شسته شود که مستقیماً بدون پرده لمس نگردد و دیده نشود.
- ۳- وضعه برایش داده شود، البته دهن و بینی اش شسته نمی شود، بلکه توسط یک تکه و دستمال تر، مسح می گردد.
- ۴- سرش شسته شود.
- ۵- بالای تمام بدنش آب انداخته شود و شسته شود، اگر با صابون شسته شود بهتر است.
- ۶- نخست طرف راست میت و بعد از آن طرف چپ وی شسته می شود.

چه کسی برای غسل دادن میت مناسب است؟

بهتر است میت توسط نزدیکترین اقاریش که غسل دادن را یاد دارد غسل داده شود، اگر چنین نبود توسط شخص پرهیز گاری که به غسل دادن آشنایی داشته باشد، غسل داده شود. البته زن باید توسط زن شسته شود، ولی زن می تواند شوهر متوفی خود را غسل بدهد.

دوم - تکفین میت

حکم تکفین میت: تکفین میت فرض کفایی است.

کفن سه قسم است: کفن مسنونه، کفن کفایت، و کفن ضرورت.

۱- کفن مسنونه عبارت است از:

- قميص: که از گردن تا پاهای میت را می پوشاند.
- ازار: که سر و تمام بدن میت را می پوشاند و بالای قميص پوشانیده می شود.
- لفافه: اين تکه از سر و پاهای میت درازتر بوده و از طرف سر و پها گره زده شود.

البته در کفن زن دو تکه دیگر نیز اضافه می‌گردد: خمار و خرقه.

• خمار: چادری که سر و موها را بپوشاند.

• خرقه: تکه یی که از سینه تا زانوها را بپوشاند.

خمار و خرقه قبل از لفافه پوشانده می‌شود.

۲-**کفن کفايت**: کفني که تنها شامل ازار و لفافه باشد و قميص در آن نباشد.
ولی برای زنان در کفن کفايت چادر نيز شامل آن می‌باشد.

۳-**کفن ضرورت**: تکه یی که به حد کفن کفايت نباشد و به خاطر ضرورت ميت در آن تکفين گردد، کفن ضرورت گفته می‌شود.

سوم: نماز جنازه بالاي ميت

حکم نماز جنازه: ادائی نماز جنازه مانند تجهيز و تکفين ميت بالاي مردم فرض کفايی می‌باشد.

ارکان نماز جنازه: نماز جنازه دو رکن دارد.

۱- چهارتکبير

۲- ايستادن

نية يعني قصد و اراده ادائی نماز جنازه، شرط است.

بعد از تکبير چهارم، سلام گردانیدن به دو طرف واجب می‌باشد.

سنت‌های نماز جنازه

۱- بعد از تکبير اول خواندن حمد و ثنا: (سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ إِسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَجَلَّ ثَنَائُكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ).

۲- بعد از تکبير دوم خواندن درود: (اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ وَسَلَّمَتَ وَبَارَكَتَ وَرَحْمَتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَحِيدٌ)

۳- بعد از تکبير سوم خواندن دعا و مغفرت برای ميت، به هر عبارتی که باشد، ولی بهتر است به الفاظ مؤثر دعا نماید مانند:

• برای مرد وزن بالغ: (اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيْنَا وَمَيْتَنَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا وَصِغَيرِنَا وَكَبِيرِنَا وَأَنْثَانَا، اللَّهُمَّ مَنْ أَحْيَتْنَاهُ فَلَا حِيَةَ عَلَى الْإِسْلَامِ وَمَنْ تَوَفَّيْتَنَاهُ مِنَّا فَنَوْفَفْنَاهُ عَلَى الْإِيمَانِ).
• برای طفل پسر: (اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا فَرَطاً وَاجْعَلْهُ لَنَا أَجْرًا وَذُخْرًا وَاجْعَلْهُ لَنَا شَافِعاً وَمُشَفِّعاً).

• برای طفل دختر: (اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا لَنَا فَرَطاً وَاجْعَلْهَا لَنَا أَجْرًا وَذُخْرًا وَاجْعَلْهَا لَنَا شَافِعاً وَمُشَفِّعاً).

مستحب است اگر تعداد نمازگزاران بیشتر باشد، سه صف شوند.

کیفیت ادای نماز جنازه

- بعد از این که جنازه برای نماز گذاشته شد، امام در مقابل سینه میت استاده می شود و بعد از ترتیب صفو و تعیین میت (که طفل است و یا بزرگ سال) امام تکبیر اول را می گوید:
- بعد از آن نماز گذاران دستهای خود را تا گوشها بالا می نمایند و بعد از گفتن تکبیر به زیر ناف می گذارند ((سبحانک اللهم....) را می خوانند.
- و بعد از تکبیر دوم (اللهم صل....) را می خوانند.
- بعد از تکبیر سوم دعای مناسب را می خوانند، مانند: (اللهم اغفر لحينا و ميتنا...)
- بعد از تکبیر چهارم و سلام امام، سلام می گردانند.

فعالیت ها

یک تن از شاگردان نماز جنازه بزرگ سالان را در صنف به صورت عملی با آواز بلند تمثیل نماید.

یک شاگرد دیگر نماز جنازه طفل دختر را به صورت عملی با آواز بلند تمثیل نماید.
و شاگرد دیگر نماز جنازه طفل پسر را به صورت عملی با آواز بلند تمثیل نماید.

ارزیابی

- ۱- دعاهای نماز جنازه را بگویید.
- ۲- کفن به چند قسم است ؟
- ۳- کفن مردان و زنان چه تفاوت دارد؟

کارخانه گی

شاگردان نماز جنازه را یاد بگیرند و کیفیت نماز جنازه را در کتابچه خود بنویسند.

درس چهل و هفتم

زکات

تعريف زکات

زکات در لغت: پاکی، زیادت و برکت.

و در اصطلاح عبارت است از: دادن مقدار معینی از مالی که به نصاب رسیده باشد، به مستحقین آن.

حکم زکات

زکات یکی از ارکان اسلام می‌باشد، و دادن آن بر شخصی که شرایطش را پوره کرده باشد، فرض می‌باشد.

دلایل فرضیت زکات: زکات به قرآن کریم، احادیث پیغمبر اکرم ﷺ و اجماع ثابت است.

۱- قرآن کریم: (وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَةَ) [بقره: ۴۳] ترجمه: نماز را قایم نمایید و زکات را بپردازید.

۲- حدیث: رسول اکرم ﷺ می‌فرماید: اسلام پنج بنا دارد که عبارت است از: کلمه شهادت ادای نماز، دادن زکات، گرفتن روزه و حج بیت الله.

۳- اجماع: علمای امت اسلامی به فرضیت زکات اتفاق دارند.

زکات در سال دوم هجری قبل از فرضیت روزه فرض گردیده است.

شرایط وجوب زکات

زکات شرایط خاصی دارد که بخشی از آن به مالک و برخی به خود مال تعلق می‌گیرد.

شرایط مکلف یا مالک

۱- اسلام ۲- عقل ۳- بلوغ ۴- حُرّیت(غلام نباشد)

۵- مالک نصاب بودن، به این معنی که در شروع و ختم سال مالک نصاب باشد.

نصاب زکات در نقدین: در طلا بیست مثقال و در نقره دوصد درهم شرعی می‌باشد که با معیارهای کنونی ۸۵ گرام طلا و ۵۹۵ گرام نقره و یا معادل آن به پول مروج می‌باشد.

شرایط متعلق به مال

- ۱- مال باید در دست مالک باشد بنابرآن در مال گم شده زکات واجب نیست.
- ۲- بر آن مال چنان قرضی نباشد که همه مال را در بر بگیرد و یا بعد از ادائی مال کمتر از نصاب باقی بماند.
- ۳- نصاب از نیازهای اصلی و ضروری مانند: خانه، اسپ، سلاح و چیزهایی از این قبیل اضافه باشد.
- ۴- نصاب زکات از اموالی پوره شده باشد که شرعاً قابلیت زکات را داشته باشد.
- ۵- سپری شدن یک سال بالای مالی که به نصاب رسیده است، یعنی از روزی که نصاب در ملکیت مالک در آمده است، یک سال قمری گذشته باشد.
(اما در زکات محصولات زمین گذشتن یک سال شرط نیست، بلکه به محض رسیدن میوه و کشت، زکات واجب می‌شود).

شرایط صحت زکات

فقهای کرام برای صحت ادائی زکات شرایط آتی را وضع کرده اند:

- ۱- نیت، چراکه دادن زکات عبادت است و عبادت بدون نیت صحیح نمی‌شود.
- ۲- اسلام
- ۳- زکات باید به مستحقین اصلی داده شود که تعریف شان خواهد آمد.
- ۴- مستحق، زکات را قبض کند.
- ۵- زکات از مال حلال باید باشد.

اموالی که زکات دادن از آن‌ها واجب است

- ۱- حیوانات
- ۲- اموال تجاری
- ۳- میوه‌ها و محصولات زمین
- ۴- طلا و نقره
۵. معادن و اموال دفن شده

فعالیت ها

مطلوب فوق را به شکل گروهی به روش سؤال و جواب باهم تکرار نمایند.

ارزیابی

به سؤال‌های ذیل جواب بدهید:

۱- زکات در لغت و اصطلاح چیست؟

۲- دلایل فرضیت زکات را از قرآن کریم بگویید؟

۳- شرایط صحت زکات چیست؟

۴- شرایط شخص مکلف به دادن زکات را بیان کنید؟

خالیگاه‌های ذیل را با کلمات مناسب پرکنید:

۱- اموالی که زکات در آن فرض می‌شود عبارت اند از.....

۲- شرایط مربوط به مال عبارت است از.....

جملات صحیح را با علامت (✓) و جملات غلط را با نشانی (✗) علامت گذاری کنید:

أ- شرایط وجوب زکات عبارت است از: اسلام، عقل و بلوغ. ()

ب- در زکات محصولات زمین نیز گذشتن یک سال شرط است. ()

کارخانه‌گی

شاگردان مطلب عمده درس را در کتابچه خود بنویسند.

زکات حیوانات

منظور از حیوانات شتر، گاو، گاومیش، گوسفند و بز است بنابرآن حیوانات وحشی زکات ندارد.

۱- زکات شتر

زکات شتر به این ترتیب است:

- ۱- از پنج شتر یک گوسفند
- ۲- از ده شتر دو گوسفند
- ۳- از پانزده شتر سه گوسفند
- ۴- از بیست تا بیست و چهار شتر چهار گوسفند.
- ۵- از ۲۵ تا ۳۵ یک چوچه شتر ماده یک ساله، که به سال دوم قدم مانده باشد.
- ۶- از ۳۶ تا ۴۵ شتر، یک چوچه شتر ماده دو ساله که به سال سوم قدم مانده باشد.
- ۷- از ۴۶ تا ۶۰ شتر، یک (حقه) است و آن چوچه شتر ماده سه ساله که به سال چهارم قدم مانده باشد.
- ۸- از ۶۱ تا ۷۵ شتر، یک (جذعه) است و آن چوچه شتر ماده می‌باشد که به سال پنجم قدم مانده باشد.
- ۹- از ۷۶ تا ۹۰ شتر، دو چوچه شتر یک ساله که به سال دوم قدم مانده باشد.
- ۱۰- از ۹۱ تا ۱۲۰ شتر، دو چوچه شتر سه ساله که به سال چهارم قدم مانده باشد.

تعداد شتران	مقدار زکات
۵	۱ گوسفند
۱۰	۲ گوسفند
۱۵	۳ گوسفند
۲۰	۴ گوسفند
۲۵	۱ چوچه شتر یک ساله (ماده)

تعداد شتران	مقدار زکات
۳۶	۱ چوچه شتر ماده دو ساله
۴۶	۱ چوچه شتر ماده سه ساله
۶۱	۱ شتر چهار ساله که به سال پنجم قدم مانده باشد
۷۶	۲ چوچه شتر ماده یک ساله
۹۱	۲ چوچه شتر ماه سه ساله

۲- زکات گاوها

نصاب گاوها ۳۰ گاو است.

۱- هرگاه تعداد گاوها به ۳۰ رسید، در آن‌ها یک گوساله یک ساله که به سال دوم قدم مانده باشد، واجب است.

۲- از ۴۰ گاو یک گوساله دو ساله که به سال سوم قدم مانده باشد.

۳- هرگاه تعداد گاوها به ۶۰ رسید، دو گوساله یک ساله که به سال دوم قدم مانده باشد، واجب است.

۴- زمانی که تعداد شان به ۷۰ رسید، از آن‌ها یک گوساله یک ساله و یک گوساله دو ساله داده می‌شود.

۵- و هرگاه تعدادشان به ۸۰ رسید، دو گوساله دو ساله داده می‌شود.
زکات گاو میش هم مثل زکات گاو است.

فعالیت ها

برای توضیح مقدار زکات گاوها جدولی مانند جدول نصاب زکات شترها تهیه نمایید.

۳- زکات بز و گوسفند

نصاب بز و گوسفند ۴۰ است لذا بر ۳۹ بز و یا گوسفند زکات واجب نیست.
اندازه زکات بز و گوسفند:

۱- از ۴۰ تا ۱۲۰ گوسفند و یا بز، یک گوسفند.

۲- زمانی که تعدادشان به ۱۲۱ رسید، دو گوسفند واجب می‌شود.

۳- هرگاه تعدادشان به ۲۰۱ برسد، سه گوسفند واجب می‌شود.

۴- و زمانی که تعدادشان به چهار صد رسید، از آن‌ها چهار گوسفند می‌دهد و هرگاه تعدادشان از چهار صد زیاد شد، از هر صد گوسفند و یا بز یک گوسفند واجب می‌شود.

مسئله: گوسفندی که زکات داده می‌شود، باید یک سال را پوره کرده به سال دوم قدم مانده باشد، یعنی دادن گوسفندی که عمرش از یک سال کمتر باشد، به عنوان زکات درست نیست.

فعالیت‌ها

برای توضیح مقدار زکات گوسفندان جدولی مانند جدول نصاب زکات شترها تهیه نمایید.

ارزیابی

جملات صحیح را با علامت (✓) و جملات غلط را با نشانی (✗) علامت گذاری کنید:

۱. در هر پنج شتر یک چوچه شتر لازم است. ()

۲. نصاب زکات گاو ۲۰ گاو است. ()

۳. نصاب گوسفند چهل رأس است و بر کمتر از آن زکات واجب نیست. ()

کارخانه‌گی

در باره فواید زکات یک مطلب پنج سطری بنویسید.

زکات محصولات و میوه‌ها

به زکات محصولات و میوه‌ها عُشر گفته می‌شود.

دلایل وجوب زکات: زکات محصولات و میوه‌ها به قرآن کریم، حدیث و اجماع امت ثابت است.

۱- قرآن کریم: الله تعالیٰ می‌فرماید: «وَأَتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ» (الأنعام: ۱۴۱)

ترجمه: و بدھید زکات آن را در روز درویبدن.

۲- حدیث: به روایت عبدالله بن عمر رض: رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم به این مفهوم فرموده اند:

ترجمه: (هر آن زمینی که به آب باران و سیل آبیاری می‌شود دهم سیر «حصه» آن را به زکات بدهد و اگر به تکلیف و زحمت آبیاری می‌شود، بیستم سیر آن زکات گرفته شود).

۳- اجماع: تمام امت به این اجماع کردن اند که در حاصلات و میوه‌ها عُشر واجب می‌گردد.

شرایط وجوب عُشر

۱- زمین خراجی نباشد تا عُشر و خراج بر یک زمین واجب نشود.

۲- مقصد از گرفتن حاصلات به دست آوردن فایده باشد، بنابرآن پشتاره هیزم و نهال زکات ندارد.

۳- زمین از آب باران و جوی و دریا آبیاری شود، لذا از زمینی که در آبیاری آن تکلیف و مشقت باشد، عُشر لازم نیست بلکه نصف عُشر (از بیست سیر یک سیر) واجب می‌شود.

در زکات محصولات و میوه‌ها شرط نیست که:

۱- سال از آن بگذرد.

۲- نصاب مشخص ندارد، لذا هر اندازه محصولی که به دست آمد، یک دهم آن را بدهد.

۳- عقل و بلوغ در آن شرط نیست، پس در زمین دیوانه و طفل هم عُشر واجب می‌باشد.

۴- ملکیت زمین هم شرط نیست، لذا دهقان و اجاره دار هم باید عُشر بدهد.

۵- دادن دین و قرض هم شرط نیست.

۶- باقی ماندن و قابلیت ذخیره شدن هم شرط نیست بلکه بر سبزیجات و میوه‌ها هم

واجب است.

فعالیت‌ها

۱- شاگردان از حاصلات منطقه خود پنج مثال بدنهند که در آن عُشر لازم باشد و دو مثال هم به چیزهایی بیاورند که نصف عُشر در آن لازم می‌شود.

۲- مطالب فوق را به شکل انفرادی مطالعه کرده و در میان گروهها به روش سؤال و جواب باهم تکرار نمایند.
نصاب طلا و نقره

نصاب طلا بیست مثقال است یعنی ۸۵ گرام، و نصاب نقره دو صد درهم است که با آن ۵۹۵ گرام برابر می‌باشد.

اندازه زکات طلا و نقره

در طلا و نقره دو و نیم فیصد زمانی زکات داده می‌شود که به نصاب بررسد و سال از آن بگذرد. بدین طریق هر اندازه که زیاد شود، در هر چهل روپیه آن یک روپیه زکات لازم می‌گردد.

زکات بانک نوت‌ها

در بانک نوت‌های کنونی زکات زمانی واجب می‌شود که به نصاب بررسد و تعیین نصاب از روی طلا و نقره می‌شود، یعنی هرگاه بانک نوت‌ها به حدی بررسد که با آن ۵۹۵ گرام نقره و یا ۸۵ گرام طلا خریداری شده بتواند، نصاب پوره می‌شود و از آن دو و نیم فیصد زکات باید بدهد و زمانی که از این مقدار زیاد شد از هر چهل روپیه یک روپیه بدهد، چرا که بانک نوت‌های کنونی جای طلا و نقره را گرفته است.

زکات به چه کسی داده می‌شود

افرادی که به آن‌ها زکات داده می‌شود، هفت گروه است و مالک می‌تواند به همه آن‌ها مقداری از زکاتش را بدهد و این صلاحیت را هم دارد که همه زکاتش را به یک گروه و یا یک نفر بدهد؛ آن افراد بدین قرار اند:

۱- **فقیر**: به کسی گفته می‌شود که مال بسیار کم دارد که نه کفايت می‌کند و نه به حد

نصاب می‌رسد.

۲- مسکین: کسی است که هیچ چیزی ندارد و یا دارایی‌اش کمتر از فقیر است.

۳- مامورینی که از طرف بیت المال برای جمع آوری زکات تعیین شده‌اند.

۴- غلام: کسی که مالک برای آزادی‌اش مالی را مشخص کرده است.

۵- فی سبیل الله: مجاهدین حقیقی که اراده جهاد در راه خدا^{علیه السلام} را دارند، اما از امکانات محروم هستند.

۶- قرضدار: قرضداری که توانایی ادای قرضش را ندارد.

۷- مسافر: کسی که از خانواده و اموالش دور است. به قدری زکات به او داده می‌شود که به خانه رسیده بتواند.

مسئله: دادن زکات برای ساختن مسجد و راه جواز ندارد.

فعالیت‌ها

هر شاگرد متن درس را به شکل انفرادی مطالعه کرده و بعد به روش سؤال و جواب باهم تکرار نمایند.

ارزیابی

به سؤال‌های ذیل جواب بدهید:

۱- زکات میوه‌ها و محصولات زمین به چه نام یاد می‌شود؟

۲- نصاب طلا و نقره چیست و چه مقدار زکات داده می‌شود؟

۳- به چه کسانی زکات داده می‌شود؟ به تفصیل بیان کنید.

جملات صحیح را با علامت (✓) و جملات غلط را با نشانی (✗) علامت گذاری کنید:

۱- نصاب طلا بیست درهم است و نصاب نقره دو صد مثقال است ().

۲- مسکین: کسی است که هیچ چیزی ندارد و یا دارایی‌اش کمتر از فقیر باشد ()

کارخانه‌گی

جواب سؤال‌های فوق را در کتابچه خود بنویسید.

درس پنجم

حج

تعریف حج: حج در لغت قصد و اراده را می‌گویند.
و در اصطلاح عبارت است از: زیارت جاهای مخصوص در وقت خاص با اعمال خاص.

حکم حج

رکن پنجم اسلام است، کسی که از فرضیت آن انکار نماید از ملت اسلام خارج می‌گردد.
دلایل فرضیت حج

فرضیت حج به قرآن کریم، سنت، و اجماع ثابت می‌باشد.

۱- **قرآن کریم:** خداوند ﷺ می‌فرماید: (وَاللهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا) (آل عمران/۹۷).

حج بیت الله بر آن‌ها یی که توانایی دارند برای کسب رضای خداوند متعال فرض می‌باشد.

۲- **حدیث:** در احادیث متعدد حج به حیث رکن پنجم اسلام آمده است.

۳- **اجماع:** علمای امت اسلامی به فرضیت حج اتفاق دارند.

شرایط وجوب حج

۱- اسلام

۲- عقل

۳- بلوغ

۴- قدرت و توانایی: که با اشیای ذیل تحقق می‌یابد:

الف: صحت و تندرستی، یعنی به مریضی که مانع سفر می‌شود مبتلا نباشد.

ب: مصارف خوراک و رفت و آمد را داشته باشد.

ج: از خانه تا رسیدن به حج، راه امن باشد.

د: هرگاه زنی نیت حج را کرد، باید یکی از محارم مسلمانش همراه او باشد.

شرایط صحت حج

- ۱- اسلام.
- ۲- تمییز و عقل.
- ۳- احرام.
- ۴- انجام دادن اعمال و مناسک حج در جای و وقت مشخص آن.

فعالیت ها

شاگردان مطالب فوق را به شکل گروهی به روش سؤال و جواب باهم تکرار نمایند

ارزیابی

به سؤال‌های ذیل جواب بدهید:

- ۱- شرایط وجوب حج کدام است؟
- ۲- استطاعت به چه چیزهایی تحقق می‌یابد؟
- ۳- حج چه حکم دارد با دلیل بیان نمایید.

خالیگاه‌های ذیل را با کلمات مناسب و درست پُر کنید:

۱. حج در لغت _____ و در اصطلاح _____.
۲. شرایط صحت حج عبارت است از _____، _____، _____، _____.

کارخانه‌گی

جواب سؤال‌های فوق را در کتابچه خود بنویسید.

فرایض و واجبات حج

حج سه فرض دارد

۱- احرام.

۲- وقوف عرفات.

۳- طواف زیارت.

واجبات حج قرار ذیل اند:

۱- بستن احرام از میقات.

۲- وقوف در عرفات الی غروب آفتاب.

۳- وقوف در مزدلفه الی طلوع آفتاب روز عید.

۴- رمى جمرات (زدن شیطان ها).

۵- ذبح (برای حاجی قارن و متمتع).

۶- حلق و تقصیر موی سر در وقت معین آن.

۷- تقدیم رمى جمرات بر حلق.

۸- عدم تاخیر طواف زیارت از ایام عید.

۹- سعی در بین صفا و مروه.

۱۰- شروع سعی از صفا.

۱۱- طواف وداع (برای حجاج خارج از مکه).

۱۲- شروع طواف از حجرالاسود.

۱۳- طواف کردن به طرف راست.

۱۴- وضو داشتن در طواف.

۱۵- ستر عورت.

۱۶- ترک امور ممنوعه در احرام مانند: پوشیدن لباس دوخته شده، پوشاندن سر برای مردان، قطع کردن ناخن ها، کم کردن و تراشیدن موی و شکار کردن.

در سعی امور ذیل مراعات گردد

۱- سعی را از صفا آغاز کند.

۲- به صفا و مروه باید بالا شود.

۳- در شروع هر سعی باید روی خود را به طرف کعبه نموده دستان خود را بلند نموده تکبیر بگوید.

۴- در وقت سعی بین صفا و مروه دعا کند و زیاد تکبیر، تسبیح و تهلیل بگوید.

۵- سعی را بعد از طواف ادا نماید.

۶- سعی کردن با وضو سنت است.

در ایستادن در مزدلفه امور ذیل را رعایت نماید

۱- گذراندن شب عید در مزدلفه سنت است.

۲- جمع کردن نمازهای شام و خفتن به یک اذان و اقامت در مزدلفه سنت است.

۳- تکبیر، تسبیح، تهلیل، استغفار، درود و دعا خواندن.

۴- جمع نمودن سنگچل های کوچک به اندازه دانه لوبیا برای رمی جمرات (زدن شیطانها).

۵- با آرامش رفتن از مزدلفه به سوی منی.

زدن جمره‌ها

سه جمره وجود دارد و نامهای شان قرار ذیل است:

- جمرة کبری یا جمرة عقبه

- جمرة وسطی

- جمرة صغیری

۱- زدن جمره کبری (عقبه)

این جمره از منی به طرف مکه جمره سوم است.

وقت زدن آن: وقت زدن آن از صبح روز عید قربان شروع و تا طلوع صبح صادق روز یازدهم ادامه دارد، اگر کدام حاجی بعد از این وقت جمره را زد، بر او دم لازم می‌شود.

۲- زدن هر سه جمره در روزهای ۱۱-۱۲-۱۳ ماه ذی الحجه.

وقت زدن آن‌ها در سه روز: زدن آن‌ها در روزهای یازدهم و دوازدهم و سیزدهم از زوال آفتاب تا غروب سنت است.

مسئله: بر هر حاجی لازم است که در روز اول عید جمره کبری را بزند و در دو روز دیگر عید هر سه جمره را بزند.

شرایط صحت زدن جمرات

۱- جمره باید با چیزی زده شود که از جنس زمین باشد مانند سنگ و کلوخ.

۲- هر جمره را با هفت سنگ به صورت جداگانه بزند.

۳- در روزهای که هر سه جمره زده می‌شود، ترتیب رعایت گردد یعنی اول جمرة صغیری بعداً وسطی و در اخیر جمرة کبری.

فعالیت ها

مطلوب فوق را به شکل گروهی به روش سؤال و جواب باهم تکرار نمایند.

ارزیابی

به سؤال‌های ذیل جواب دهید:

۱- واجبات حج را بیان کنید؟

۲- در سعی کدام امور مراعات گردد؟

۳- در ایستادن در مزدلفه کدام امور مراعات گردد؟

۴- شرایط صحت زدن جمره را نام ببرید؟

کارخانه‌گی

جواب سؤال‌های فوق را در کتابچه خود بنویسید.

اقسام حج

حج سه قسم است:

- ۱- قران
- ۲- تمنع
- ۳- افراد

کدام یکی با فضیلت‌تر است؟

به ترتیب اول قران سپس تمنع و بعد از آن افراد بهتر است.

۱- حج قران: قران در لغت نزدیک کردن دو چیز را می‌گویند و در اصطلاح عبارت است از نیت کردن و ادا نمودن حج و عمره با هم یکجا.

طريقه حج قران

وقتی که حاجی قارن به مکه مکرمه داخل می‌شود ابتدا عمره خود را تمام می‌نماید، ولی خود را از احرام خارج نمی‌کند، تا این‌که مراسم حج فرضی شروع شود، وقتیکه در روز هشتم ذی‌الحجه حجاج به منی می‌روند وی نیز با آن‌ها یکجا در همین احرام سابقه‌اش به منی می‌رود.

تكلیف و مشقت حاجی قران نسبت به متمنع و منفرد بیشتر می‌باشد. چون از روز ادای عمره الی روز عید در احرام باقی می‌ماند.

برکسی که حج قران را انجام می‌دهد، دم شکر واجب است، یعنی به خاطر شکر خداوند ﷺ یک حیوان را ذبح می‌کند.

۲- حج تمنع

تمتع در لغت فایده گرفتن را گویند.

و در اصطلاح عبارت از اداء کردن حج و عمره است با احرام‌ها و نیت‌های جداگانه.

فرق حج قران و تمنع: در حج تمنع حاجی بعد از ادای عمره احرامش را دور می‌کند و به صورت عادی وقت خود را سپری می‌کند (و این یک نوع فایده گرفتن است) تا این‌که وقت حج می‌رسد و دوباره احرام بسته و نیت حج را می‌کند.

اما در حج قران حاجی بعد از ادائی عمره در احرام باقی می‌ماند (تا آن که از اداء حج نیز فارغ گردد، حتی اگریک ماه قبل از مراسم حج به مکه داخل شده باشد باز هم لازم است تا انجام دادن مناسک حج در احرام باقی بماند.

بر منمتع نیز دم شکر لازم می‌شود.

۳- حج مفرد

مفرد در لغت یکتا شده را گویند

و در اصطلاح عبارت از حاجی است که عمره در آن انجام نشود و حاجی تنها نیت حج را کند، بنابراین حاجی مفرد فقط یک احرام بسته می‌کند و آن هم به قصد حج.
بالای حاجی مفرد دم شکرانه حج لازم نمی‌شود.

فعالیت ها

چند شاگرد تفاوت‌های اقسام حج را در صنف تمثیل نمایند.

ارزیابی

۱- به سؤال‌های ذیل جواب بدهید:

۱- اقسام حج را نام ببرید.

۲- حج قران را تعریف و طریقه اداء آن را بیان کنید.

۳- در باره حج تمتع و طریقه اداء آن معلومات بدهید.

۴- طریقه ادائی حج مفرد را بیان کنید.

جملات صحیح را با علامت (✓) و جملات غلط را با نشانی (✗) علامت گذاری کنید:

۱- دم شکر تنها بر حاجی متمتع واجب است ()

۲- در حج قران برای عمره و حج یکجا احرام بسته می‌شود.

کارخانه‌گی

جواب سؤال‌های فوق را در کتابچه‌های خویش بنویسید.

درس پنجاه و سوم

مسایل متفرقهٔ حج

حلق: تراشیدن موی سر را حلق گویند. (که تنها برای مردان است)

تقصیر: کم کردن موی سر را تقصیر گویند.

حلق و تقصیر به منظور خارج شدن از احرام در وقت معینه آن صورت می‌گیرد.

طواف الوداع

عبارة از طوافی است که حجاج آن را در وقت خارج شدن از مکه مکرمه به نیت وداع (خدا حافظی) انجام می‌دهند و برای کسانی که از خارج میقات‌ها می‌آیند واجب است.

این طواف را طواف صدر نیز می‌گویند، طواف وداع بالای اشخاصی که از خارج مکه به حج آمده اند لازم می‌باشد.

ساقط شدن طواف وداع

طواف وداع از زن‌های معذور ساقط می‌شود.

فعالیت‌ها

شاگردان مطلب درس را به صورت گروهی باهم تکرار نمایند.

ارزیابی

به سؤال‌های ذیل جواب بدهید:

۱- معنای حلق و تقصیر چیست؟ تعریف کنید.

۲- نام دیگر طواف الوداع چیست و بر چه کسی واجب است و کی ساقط می‌شود؟

کارخانه‌گی

این درس را در کتابچه خود بنویسید.